

**СЛОВНИК
сучасних
поліграфічних
термінів:
книга редактора**

Київ
ДП «Експрес-об'ява»
2019

УДК 655.1/.3(075.8)

Ш 83

Рекомендовано до друку рішенням
Вченої ради Київського університету
імені Бориса Грінченка
(протокол № 1 від 28 лютого 2019 р.)

Рецензенти:

Ю.В. Бондар – кандидат політичних наук, завідувач кафедри соціальних комунікацій Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Л.Г. Масімова – кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач кафедри видавничої справи Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка;

В.Л. Іващенко – доктор філологічних наук, заступник директора, професор кафедри видавничої справи Інституту журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка;

В.І. Набруско – кандидат політичних наук, доцент кафедри телебачення та радіомовлення Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ш 83 Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора/укладача В.І. Шпак. – К.: ДП «Експрес-об'ява», 2019. – 136 с.

ISBN 978-617-7389-10-0

Пропонований словник узагальнює сучасні трактування основних поліграфічних термінів та покликаний бути підґрунтям для вивчення курсу «Поліграфія» студентами редакційно-видавничих професій.

Видання буде корисним і для видавців-практиків та всіх, хто цікавиться видавничою галуззю.

УДК 655.1/.3(075.8)

ПЕРЕДМОВА

Поліграфія як наукова дисципліна та як галузь економічної діяльності користується своєю терміносистемою – поліграфічною термінологією. Тривалий час національна видавнича справа і поліграфія, як її складова, послуговувалися російською мовою, що стримувало розвиток української термінології у галузі наукової та професійної діяльності. Відродження й поширення рідної мови на всі сфери життєдіяльності вітчизняного суспільства потребує докорінної зміни цієї ситуації, тобто, складання українських словників з метою подолання термінологічних перешкод у діловому фаховому спілкуванні видавців та поліграфістів.

Потреба у створенні цього словника викликана, з одного боку, неухильним розвитком і вдосконаленням самих об'єктів термінотворення – виникненням та впровадженням нових способів друку, підготовки та обробки друкарської продукції, всеохоплюючою комп'ютеризацією технологічних процесів, а з другого – наявністю в обігу численних термінів, які уже застаріли, змінили свій первісний зміст.

Серед причин необхідності впорядкування понятійного апарату галузі в умовах науко-технічної революції можна назвати і вплив на термінологічну систему поліграфії суміжних наук і галузевих знань.

Пропонований словник є коротким українським термінологічним тлумачним словником з поліграфії, де подається не просто перелік термінів, а й наводиться тлумачення їхніх значень у дефініціях. До нього включено терміни, що визначають основні категорії, називають об'єкти й процеси поліграфічної діяльності.

Словник побудований згідно з робочою навчальною програмою дисципліни «Поліграфія» та охоплює такі теми: додрукарська підготовка, процеси друкування та після друкарської обробки, поліграфічні матеріали, одиниці вимірювання продукції тощо.

Аберация

Спотворення зображень в оптичних системах, обумовлені недоліками самих систем. Розрізняють наступні види аберації: сферична, хроматична, кома, астигматизм і дисторсія.

Абрис

(у поліграфії) Контурна лінія, що вказує межі окремих фарб або відтінків у кольоровому зображенні. У літографії абрис наноситься на желатинову плівку і переводиться на літографський камінь.

Абсорбція

Вбирання речовини матеріалом. Один із найпоширеніших способів закріплення фарби.

Авантитул (фортитул, вихідний аркуш)

Перша сторінка книжкового блоку, розташована перед титульним аркушем. Один з титульних елементів декоративно-композиційного призначення, що використовується при оформленні книги. Містить частину вихідних відомостей: видавничу марку, марку серії, рідше епіграф, присвячення, девіз.

Автограф

1) Власноручний рукописний текст: пам'ятний напис на книзі або листівці, підпис; 2) Застаріла назва автолітографії.

Автокоректура

Програмна автоматична коректура на стадії комп'ютерного набору тексту до виведення оригіналу смуги на папір (виведення твердої копії) або плівку (виведення фотоформ).

Автолітографія (автограф)

Старий спосіб виготовлення літографських друкарських форм: малюнок, виконаний жирним олівцем або спеціальним чорнилом на папері, переноситься під тиском на літографський камінь, алюмінієву або цинкову пластину.

Автореферат

Короткий виклад наукової праці, підготовлений автором для попереднього ознайомлення читачів.

Авторська друкарська форма

Друкарська форма, що створена самим художником (естамп, офорт, ліногравюра тощо) та використовується для друкування художніх авторських робіт.

Авторський аркуш

Одиниця вимірювання обсягу літературного або будь-якого іншого друкарського твору, прийнята для обліку праці авторів, перекладачів, редакторів тощо. Дорівнює 40 000 друкарських знаків, 700 рядкам віршованого тексту або 3 000 см² відтвореного авторського ілюстративного матеріалу. Приблизно рівний 22 сторінкам машинописного тексту українською мовою за умови місткості сторінки – 1 800 знаків. Друкарськими знаками вважаються літе-

ри, розділові знаки, цифри, різні символи, а також пропуски між словами. Визначення кількості авторських аркушів здійснюється відповідно до інструкції з обчислення обсягу літературного твору. У випадках комп'ютерного набору тексту, обсяг в авторських аркушах визначається самою програмою за умови виключення рядків. Іншою одиницею вимірювання обсягу друкарського твору є обліково-видавничий аркуш.

Автосклеювання

Автоматичне склеювання паперових полотен при зміні рулонів без зупинки рулонної друкарської машини.

Автотипія

1) Спосіб відтворення півтонових оригіналів шляхом перетворення півтонового зображення у мікроштрихове (за допомогою поліграфічних растрів або спеціальних комп'ютерних програм). Процес аналізу (кольороподілу) кольорових зображень проводиться фотографічним способом (з використанням растрів), електронним методом (з використанням спеціальних програмних і апаратних засобів). При цьому ефект півтонів зберігається завдяки тому, що темні ділянки оригіналу відтворюються крупнішими растровими елементами, а світлі – дрібнішими, але в усіх випадках насиченість крапок однакова;

2) Використання способу автотипного синтезу кольору, що застосовується у поліграфії при відтворенні кольорових півтонових оригіналів.

Автотипний синтез кольору

Відтворення кольору в поліграфії, при якому кольорове півтонове зображення формується різноколірними растровими елементами (крапками або мікроштрихами) з однаковою світлотою фарб, але різних розмірів і форм, а також різним характером їх накладання (змішаний адитивно-субтрактивний синтез кольору).

Адаптер

Пристрій, що з'єднує між собою інші пристрої з різними способами подання даних, узгоджуючи ці способи шляхом використання відповідних програмних і технічних засобів. Зокрема, адаптер – об'єкт, який дозволяє з'єднати дві частини обладнання різних типів і розмірів, об'єкт, який дозволяє підключати кілька частин електрообладнання до одного електропостачання, об'єкт, який дозволяє використовувати електричне обладнання в тих країнах, де існує інший тип електропостачання.

Адгезія

Злипання поверхонь твердих тіл і рідких речовин при їх контакті. У поліграфії велике значення має адгезія друкарської фарби до друкарської форми та паперу, до свіжого шару фарби на відтисненні при багатофарбному друкуванні тощо.

Адитивний синтез кольору

Відтворення кольору в результаті оптичного змішування випромінювань базових кольорів (червоного, зеленого і синього – RGB). Використовується у моніторах видавничих систем при створенні кольорових зображень на екрані, а також при автотипному синтезі кольору у поліграфії.

Адсорбційна здатність матеріалу, що задруковується

Властивість матеріалу поглинати і утримувати своїм поверхневим шаром друкарську фарбу, зволожуючий розчин, друкарський лак тощо, з якими він знаходиться в контакті в процесі друкування або лакування.

Акватинта

Вид гравюри, метод гравіювання на металі, заснований на протравлюванні азотною кислотою поверхні металевої пластини з накладеним асфальтовим чи каніфольним шаром кислотостійкого ґрунту, у якому голкою продрапано зображення.

Акватипія

Друкування зображень, наприклад, способом високого друку, водною знежиреною друкарською фарбою. Відтиснення нагадують акварель.

Акліматизація паперу

Приведення паперу (картону) у рівноважний стан із відносною вологістю повітря Див. також кондиціонування паперу.

Акліматизація друкарської фарби

Приведення температури друкарської фарби у рівноважний стан з температурою навколишнього повітря для забезпечення правильного проведення друкарського процесу. Фарба повинна бути доставлена з холодного приміщення у цех не менше ніж за 24 години до початку друкування накладу. Не рекомендується завантажувати у фарбний ящик друкарської машини фарбу тільки-но доставлену з холодного приміщення, оскільки при друкуванні холодною фарбою можливе перетискування фарби зображення на зворотній бік верхнього відтиснення у стопі.

Акрил

Термопластичний полімер, що використовується як покривний матеріал.

Акциденція

Художній друкарський набір, також званий акцидентним, в якому використовуються різноманітні декоративні шрифти, лінійки, візерункові орнаменти і предметно-сюжетні прикраси. Акциденція застосовується у виробництві поліграфічної продукції, для якої важлива не стільки інформативність, скільки привабливий зовнішній вигляд.

Акцидентна продукція

Малі форми, до яких відносяться фірмові бланки, стікери, запрошення, листівки, візитки; афішно-плакатні форми, що застосову-

ються при відтворенні афіш, плакатів, оголошень; титульні форми або книжково-журнальна акциденція, тобто набір рекламних оголошень, обкладинок, суперобкладинок, титулів і контртитулів, ініціалів та іншого.

Алігат

1) Переплетені в один том самостійні видання та/або рукописи;
2) Поєднання в одній книзі (оправі) двох літературних творів. Щоб прочитати другий твір, потрібно перевернути книгу і читати з другого боку. Див. книга з подвійним входом.

Алфавітно-цифровий режим роботи видавничої системи

Див. текстовий режим роботи видавничої системи.

Альбертотипія

Застаріла назва фототипії.

Альбом

Книжкове або комплектне аркушеве видання з репродукціями картин, малюнків, креслень, фотоілюстрацій, карт. Альбом може містити вступну статтю, підмалюнкові підписи, текст пояснення, бібліографію тощо. За цільовим призначенням альбоми можуть бути науковими, науково-популярними, виробничими, навчальними тощо.

Альбомний спуск смуг

Розміщення смуг на друкарській формі, при якому корінець видання розташовується по короткій стороні (на відміну від звичайного спуску).

Альграфія

Застаріла назва способу плоского друку безпосередньо з алюмінієвих друкарських форм без використання проміжної ланки – офсетного циліндра друкарської машини.

Амбалаж

Матеріал (щільний папір), в який пакують паперові рулони.

Анагліфічний друк

Спосіб відтворення об'ємних зображень на площині поліграфічними засобами. Суть його полягає у виготовленні двох зображень одного об'єкту, сфотографованого з двох точок. Обидва зображення друкують на одному аркуші, кожне своєю фарбою (синьою і червоною) і з лінійним зсувом один до одного. Розглядають отримане двофарбове відтиснення через кольорові окуляри (для кожного ока свій колір). Сумарне зображення на відтисненні сприймається об'ємним коричнево-чорним на світлому тлі.

Аналогова кольоропроба (растрова кольоропроба)

Зображення кольоропроби, отримане з кольороподілених растрових фотоформ. Ідентичність кольоровідтворення зображення кольоропроби і тиражних відбитків забезпечується завдяки використанню пігментів (фарбників), що мають параметри аналогічні триадним фарбам, які застосовуються при друкуванні.

Анізотропія паперу

Відмінності фізичних і технологічних властивостей паперу по ширині і довжині, а також по верхній та сітковій сторонах аркуша.

Аніліновий друк

Застаріла назва способу флексографічного друку.

Анілоксний фарбовий апарат

Пристрій, що передає друкарську фарбу на друкарську форму за допомогою анілоксного фарбового валу. Фарбовий апарат дуже компактний (його називають ще «коротким» фарбним апаратом) і складається з двох–трьох валів. Він забезпечує рівномірну подачу і накат фарби на друкарську форму, виключає шаблонування при друкуванні. Його недолік – ускладнене місцеве (зональне) регулювання подачі фарби. Використовується в машинах флексографічного друку. Ведуться роботи по оснащенню такими апаратами офсетних машин для друкування газет.

Анілоксний фарбовий вал

Циліндр з вигравійованою на його поверхні спеціальною растровою структурою з поглибленнями, що забирають фарбу з фарбового ящика та передають її стабільним і рівномірним шаром на друкуючі елементи друкарської форми.

Анодне оксидування

Спосіб створення на поверхні алюмінієвих формових пластин оксидної плівки, що підвищує механічну міцність та адсорбційну здатність. Підвищує тиражестійкість друкарських форм, виготовлених на цих пластинах. Анодному оксидуванню піддають як зернені, так і гладкі алюмінієві формові пластини.

Антиква

Вид латинського друкарського шрифту з вертикально оформленим накресленням.

Антисикативи

Див. сповільнювачі висихання фарби.

Апарат книги

Додаткові тексти, що включаються до книги, для створення читачеві найбільш сприятливих умов користування.

Апаратна сумісність

Здатність однієї ЕОМ працювати з іншими змінними пристроями.

Аплікація на палітурній кришці

Прикріплення до палітурного матеріалу малюнка, висіченого по контуру з іншого матеріалу, що відрізняється, наприклад, за кольором чи фактурою.

Апретоване полотно

Міцний і дорогий покривний матеріал, виготовлений із лляного або мішаного (льон+бавовна) волокна.

Апретувати

Здійснювати остаточне оброблення тканини спеціальними речовинами.

Апрош (міжлітерний пропуск)

Відстань між сусідніми літерами або іншими шрифтовими знаками.

Арабський шрифт

Символи арабського алфавіту, що використовуються для набору тексту арабською, персидською, афганською і деякими іншими мовами народів Азії. Арабський алфавіт складається з 26 приголосних літер: голосні позначаються різними комбінаціями крапок і рисок над або під приголосними літерами. Арабський текст містить до 100 літер різного зображення. Набір з використанням арабського шрифту проводять справа наліво. У наборі відсутні прописні літери, розділові знаки і знак перенесення (перенесення не допускається).

Аркуш

1) Шматок будь-якого тонкого і плоского матеріалу (паперу, картону тощо) певної форми та розміру; 2) Вимірювальна одиниця у видавничій справі і поліграфії.

Аркуш форзаца

Аркуш, що приклеюється до сторони палітурки. Див. форзац.

Аркушевий папір

Папір, нарізаний на аркуші певного формату.

Аркушева друкарська машина

Пристрій, призначений для друкування однофарбних або багатофарбних відбитків на окремих аркушах матеріалу, що задруковується (папері, картоні тощо). Аркушеві друкарські машини розрізняють: за способами друку (високого, офсетного, глибокого тощо); за форматом друкарського аркуша; фарбністю; конструктивними особливостями побудови друкарської секції («гума до гуми», трьохциліндрові, п'ятициліндрові, планетарні); за видом друкарської форми (ротаційні, плоскодрукарські); за структурою модульної побудови (лінійні, секційні, баштового типу) тощо.

Аркушепрогін

Кожне проходження аркуша, що задруковується через друкарську машину, незалежно від кількості фарб, що наносяться на нього. Цей показник є підставою для розрахунку завантаження друкарських машин та складання графіку проходження замовлень.

Асюре

1) Фігурна друкарська лінійка, що дає відбиток кількох тонких паралельних прямих або хвилястих ліній. Застосовується при виготовленні бланків грошових документів (наприклад, прибутково-видаткових ордерів, рахунків) та цінних паперів для захисту від підробки текстів – суми, виписаної від руки, прізвища та ініціалів інвестора тощо; 2) Вид поліграфічного орнаменту.

Астеріск

Типографський знак (*), що вживається у тексті, в вигляді зірочки для позначення виноски або примітки.

Атлас

Назва спеціальних альбомів, в яких зібрані у систематизованому вигляді і забезпечені текстом пояснення географічні або астрономічні карти, схеми або анатомічні малюнки людей, тварин тощо: географічний атлас, атлас зоряного неба, анатомічний атлас тощо.

Атлас кольорів

Систематизований комплект (набір) різноманітних зразків – кольорових еталонів, призначений для визначення (специфікації, аналізу) відтінків кольору предметів за допомогою візуального порівняння наявного кольору з еталонними з атласу в умовах однакового освітлення. Оцінка кольору і відтінку предмета зводиться до підбору в атласі близького до нього зразка. Атлас кольорів використовується при колірній корекції і при виборі кольору для фону (п'ята фарба) при підготовці видання до друку.

Афіша

Реклама, одностороннє аркушеве видання, як правило, великоформатне, таке, що оповіщає про публічний захід і призначене для розклеювання.

Афішні шрифти

Шрифти дуже крупних кеглів (більше двох квадратів), що вживаються при оформленні афіш і плакатів.

Ахроматичний кольороподіл

Кольороподіл із заміною ділянок накладання кольорових фарб сірим компонентом.

Ацетилований папір

Папір, підданий частковому ацетилюванню (дії оцетового ангідриду в парово-газовому середовищі), для додання йому підвищеної гідрофобності та термостійкості.

АО

Базовий формат паперу і картону в системі ISO (Міжнародна організація зі стандартизації) – 1189 x 841 мм (тобто площею 1 м²).

Бабашка

Пробільний матеріал завдовжки 48 пунктів кеглем 24, 36 і 58 пунктів, що використовується під час виготовлення набірних друкарських форм способу високого друку для утворення пробільних ділянок порівняно невеликих площ у табличному, акцидентному та інших видах набору.

Багатофарбовий друк

Поліграфічне відтворення оригіналу кількома друкарськими фарбами. При тріадному друці (тріадному синтезі кольорового зображення, СМУК-друці) використовують блакитну, пурпурову, жовту

та чорну фарби (СМУК). Останнім часом спостерігається прискорений розвиток друкарень з використанням шести, семи фарб і більше. Іноді замінюють термін «триадний (багатофарбний) друк» на некоректний термін «повноколіровий друк». Нещодавно (2002 р.) з'явився новий аналог терміна «триадних друк» – «СМУК-друк».

База даних

Сукупність даних (видавничих оригіналів, прикладних програм, параметрів фарб тощо), організованих за певними правилами, що передбачають загальні принципи опису, зберігання та роботи з ними.

Базове програмне забезпечення

Набір програмних засобів, що включає операційну систему і системи програмування, що поставляються разом з ЕОМ.

Байт

Одиниця виміру обсягу даних. Найменша адресована одиниця пам'яті ЕОМ. Містить 8 бітів. У байтах вимірюється місткість записуючих пристроїв пам'яті, файлів, обсяг програм.

Баланс «вода-фарба»

Рівноважне співвідношення між кількостями друкарської фарби і зволожуючого розчину (наносяться на офсетну друкарську форму), що забезпечує оптимальну якість відтиснення. Баланс залежить від безлічі чинників: швидкості роботи машини, її конструкції, вологості та температури повітря у друкарському цеху, структури та властивостей друкарської фарби, характеристик друкарської форми, складу та способу нанесення зволожуючого розчину і фарби, властивостей матеріалу, що задруковується.

Баланс «по сірому»

Нормоване співвідношення розмірів растрових елементів на трьох кольороподілених растрових фотоформах, що дозволяє отримати на відтисненні нейтрально-сірий тон з триадних друкарських фарб при нормалізованому процесі друкування (дотриманні норм подачі фарб, балансу «вода-фарба», тиску та інших умов).

Барабанний сканер

Сканер, в якому оригінал встановлюється на зовнішній поверхні циліндра, що обертається. Основна перевага цих сканерів перед площинними (планшетними) – це висока швидкість сканування і універсальність (сканування зображень, виготовлених як на прозорій, так і на непрозорій основі).

Барба

Дефект у вигляді щербин в штрихах на кліше або штампі (слід різця або фрези при гравіюванні).

Безграночний метод

Метод проходження видань у виробництві, за яким матеріал верстається відповідно до підготовленого оригіналу, і друкарня (поліграфічний комбінат тощо) надає видавництву на коректурне читання

не гранки, а верстку. На відміну від граночного методу всі питання компоновки смуг, їх початок та закінчення оператор вирішує відповідно до розміток оригіналу, проведених у видавництві до здачі його у виробництво.

Безкислотний папір

Папір, що не містить кислотних похідних у своєму складі, зокрема галунових домішок, які скорочують тривалість існування видання.

Безшвейне скріплення

Спосіб скріплення книжкових блоків, при якому на механічно оброблені корінці сторінок наноситься шар клею ПВА або термоклею, що скріплює сторінки. Див. клейове безшвейне скріплення.

Бібельдрук

Високоякісний непрозорий друкарський папір, що за тонкістю наближається до цигаркового. Застосовується для друкування кишенькових словників, Біблії тощо. Неприпустимий до вживання термін.

Бібліотечна оправа

Практична палітурка, розроблена на початку ХХ ст., коли набули великого поширення громадські бібліотеки. Конструкція містить елементи, що забезпечують підвищену міцність і довговічність видання. Як правило, виконується з глухим корінцем та з французьким рубчиком.

Бібліохром

Приєм виділення частин довідкового видання, що спрощує пошук, шляхом друку кожної частини на папері свого кольору.

Біг

Рубчик на картоні або обгортковому папері, завдяки якому палітурна кришка легше розкривається, а папір легше згинається, наприклад, у буклетах.

Бігування

Нанесення на папір, картон, відбитки або частково сфальцьований зошит ліній згинів (бігів) за допомогою тупих плоских або дискових ножів, що витискають й ущільнюють матеріал, частково руйнуючи зв'язки між волокнами.

Білизна паперу

Комплексна властивість паперу, що характеризує ступінь наближення до білого. Показує віддзеркалення світла від паперу при дії на нього світлової хвилі довжиною 457 Нм (синя частина спектру). Вимірюється як коефіцієнт віддзеркалення за допомогою рефлектометрів. Залежить від компонентів паперової маси (вміст біленої целюлози, деревної маси, наповнювачів, фарбників тощо).

Білила

Неорганічний білий наповнювач друкарських фарб, виготовлений з білих пігментів або кольорових лаків та регулюючий інтенсивність кольору і друкарсько-технологічні властивості поліграфічних фарб. Білила випускаються прозорими або крижучими.

Біловий виріб

Паперовий виріб без нумерації сторінок, виготовлений переважно з білого паперу без друкованого тексту та ілюстрацій.

Біметалічна форма

Друкарська форма способу офсетного друку, на якій друкуючі і пробільні елементи утворені різними металами, наприклад, мідь–хром. Такі форми вирізняються високою тиражестійкістю та використовуються найчастіше при друкуванні великих накладів на рулонних друкарських офсетних машинах .

Бінар

Див. бінарний колір.

Бінарний колір

Новий колір, що отримується на відбитку при друкуванні двома фарбами різних кольорів. Наприклад, всі відтінки зеленого кольору можна отримати на відбитку при накладенні в процесі друкування блакитної та жовтої фарб у різних співвідношеннях.

Бінти

Опуклі поперечні смуги на корінці старовинних шкіряних палітурок, що іноді імітуються в палітурках сучасних книг за допомогою конгревного тиснення.

Біт

Скорочене позначення від «binary digit» (двійкова цифра). В комп'ютерних технологіях біт –найменша одиниця інформації. Десяткові числа від 0 до 9 кодуються чотирма бітами.

Бітове зображення

Послідовність бітів, що відповідає в пам'яті відображеному на екрані образу. Кожен біт у бітовому зображенні відповідає одному пікселю на екрані. На чорно-білих екранах 0 відповідає білому пікселю, а 1 – чорному.

Блиск

Див. глянець.

Блінт

Див. блінтове тиснення.

Блінтове тиснення

Тиснення плоским штампом без фарби і фольги, з нагрівом або без нього. Зазвичай використовується для оформлення палітурних кришок дорогих видань, листівок, запрошень та іншої акцидентної продукції.

Блок видання

Комплект скріплених у корінці задрукованих аркушів чи зошитів, що містить усі сторінки майбутнього видання.

Блок живлення

Пристрій забезпечення ЕОМ електричною енергією з заданими напругою, частотою та потужністю.

Блокообробний агрегат

Машина, що складається зі зв'язаних модулів, що виконують операції з обробки книжкового блока (обтиск, проклеювання, обрізання, шиття тощо).

Бобіна

Барабан або катушка, з намотаною на неї стрічкою технічної тканини, марлі, паперу або іншого матеріалу, ширина якої визначається розміром деталі видання, що виготовляється, наприклад, палітурної кришки.

Боковини з опущеними фасками

Картонні сторінки палітурки з потоншеними під кутом краями для поліпшення зовнішнього вигляду видання.

Боргес

Назва шрифту кеглем 9 пунктів.

Брайлівський друк

Спосіб друку поліграфічної продукції для сліпих за допомогою створення рельєфних крапок. Певні комбінації цих крапок утворюють шрифт Брайля, названий за прізвищем винахідника.

Бронзова друкарська фарба

Суміш металевого порошку бронзи та зв'язуючої речовини. Бронзові фарби в процесі друкування мають схильність до емульгування зі зволожуючим розчином. Для запобігання цього рекомендується вести друкування з мінімальною подачею зволожуючого розчину і з дотриманням регламентованої виготовником друкарської фарби величини рН (величина рН має бути в межах 5,6–7,0).

Бронзування відтиснень

Створення ефекту металізації шляхом нанесення на свіжо віддруковане відтиснення порошку бронзи або алюмінію. Використовується як декоративний прийом при оформленні листівок, запрошень тощо.

Брошура

Неперіодичне видання обсягом не менше як 4 і не більше як 48 стор. у вигляді декількох зброшурованих і скріплених аркушів друкарського матеріалу у м'якій паперовій обкладинці чи без неї.

Брошура зі «своюю» обкладинкою

Брошура, у якій як обкладинка використані її перший і останній аркуші.

Брошурувальні процеси

Включають виготовлення зошитів із задрукованих аркушів, їх комплектування у блок, скріплювання блока, покривання його (за потреби) обкладинкою та обрізування. Відносяться до обробки книг у м'якій обкладинці, брошур та журналів.

Брошурувально-палітурне обладнання

Обладнання, призначене для виконання поліграфічних брошурувально-палітурних процесів або операцій. Ці процеси (операції) забезпечують отримання з надрукованих аркушів та зошитів брошур, журналів або книжок в обкладинці (палітурці), буклетів та іншої поліграфічної продукції з використанням післядрукарського оброблення.

Брошурувально-палітурні потокові лінії

Система машин і пристроїв для виконання брошурувально-палітурних робіт, що автоматично передають напівфабрикати від однієї операції до іншої.

Брошурувально-палітурні процеси

Процеси, що завершують поліграфічне виробництво, в результаті яких отримують з віддрукованих аркушів журнали, брошури або книги в обкладинці чи палітурці. Включають: фальцювання, підбирання, зшивне або безшвейне скріплення книжково-журнальних зошитів, покривання обкладинкою, обрізування блока, вставлення в палітурку.

Буквиця (ініціал)

Заголовна літера укрупненого розміру, що розміщується на початку тексту книги, розділу, частини або абзацу та є одним з оформлювальних елементів. Буквиця може бути набором (зазвичай великокегельна літера тієї ж гарнітури шрифту, якою набраний основний текст), мальованою або гравірованою. Іноді буквиця включає орнамент, декоративну композицію або сюжетну ілюстрацію.

Буклет

Видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого (складеного) будь-яким способом у два чи більше згинів.

Ваката

1) Чиста сторінка, що використовується при оформленні видання для композиційно-ритмічних цілей; 2) Іноді це оборот титульного аркуша, шмуктитула.

Вал-наїзник

Див. мостовий вал.

Варіоклішограф

Фірмова назва автомата електронного гравіювання для виготовлення кліше (шляхом гравіювання друкуючих елементів на полімерних або металевих пластинах) або кольороподілених фотоформ. На даний час має обмежене використання.

Введення наповнювача

Додання до паперової маси каоліну або іншої подібної речовини під час виробництва паперу на етапі змішування – для надання непрозорості та гладкості поверхні, а також поліпшення сприйняття друкарської фарби.

Вгонка рядків (вгін)

Зменшення числа набраних рядків для ліквідації короткого кінцевого рядка в результаті скорочення тексту, міжсловних та міжлітерних пропусків.

Веленовий папір

Високосортний (чисто целюлозний, без деревини), добре проклеєний, щільний, без яскраво вираженої структури, переважно жовтуватого кольору папір. При його виготовленні використовувалася черпальна форма з тканинною сіткою, що не залишала на аркуші паперу будь-я-

Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора

ких відбитків, ліній. Отриманий аркуш був рівномірним на просвіт і зовні схожий на тонкий вельень, звідки і пішла назва паперу.

Верже

Високоякісний папір з водяними знаками у вигляді горизонтальних або вертикальних ліній, смуг.

Верстання (верстка)

1) Особливий процес формування сторінок видання за допомогою органічного розташування всіх графічних і текстових елементів. Застосовують при виданні засобів масової інформації: журналів, книг, будь-якої поліграфічної продукції; 2) Коректурний відбиток зверстаної смуги. Див. також електронна верстка смуг.

Верстання у волан (верстання з обтіканням)

Спосіб розміщення на смузі ілюстрацій, таблиць та інших елементів видання, при якому основний текст набирається на вужчий формат набору (волан) ліворуч або праворуч від ілюстрації або таблиці. Верстання у волан може бути відкритим, закритим і глухим.

Верхня сторона паперу

Сторона, протилежна сітковій стороні паперу.

Вибір друкарської фарби

Визначення параметрів, яким має задовольняти фарба для здійснення нормального процесу друкування накладу. При виборі друкарських фарб необхідно враховувати призначення і характер друкарської продукції, конструкцію друкарської машини, вид паперу та основні показники фарби (світло-, водо-, спирто-, луго- і кислотостійкість, швидкість і характер закріплення друкарських фарб на відтисненні).

Вибіркове лакування

Лакування відтиснення не по всій поверхні, а тільки на окремих його ділянках. Для вибіркового лакування використовують друкарські форми способів трафаретного або офсетного друку.

Виведення текстової і графічної інформації

Передача цифрових даних ілюстрацій і тексту видання на вивідний пристрій та отримання відповідного зображення (тексту) на матеріальному носії (фотоплівці, лавсановій плівці, папері, формовій пластині тощо)

Виведення на формову пластину

Виведення електронного монтажу смуг видання на формову пластину для виготовлення друкарської форми.

Виведення тексту

Див. виведення текстової і графічної інформації.

Виведення фотоформ

Виведення цифрового зображення видання на матеріальний носій з прозорою основою (фотоплівку, прозору плівку тощо).

Вивідний пристрій

Вузол друкарської машини, що приймає відтиснення після друкування і складає їх у стапель.

Вивідний пристрій

Пристрій для виведення зображення видання на матеріальний носій (фотоплівку, прозору плівку, папір, формову пластину тощо). Вивідними пристроями є: принтер, фотовивідний пристрій, графічний пристрій, іміджсетер.

Вивідний експонуючий пристрій

Див. вивідний пристрій.

Виворіт

Див. виворітний друк.

Виворітний друк

Друк фону чорною або кольоровими фарбами, при якому не задрукованим залишається тільки текст. Використовується як прийом оформлення рекламних буклетів, журнальних смуг тощо.

Вигонка рядків

Збільшення числа набраних рядків в результаті вставки нового тексту, а також збільшення міжсловних та міжлітерних пропусків для того, щоб закінчена смуга відповідала правилам верстки.

Виготовлення палітурки

Операція з'єднання двох картонних боковин з покривним матеріалом за допомогою клею.

Видавнича система (настільна видавнича система)

Комплекс, що складається з персональних комп'ютерів, скануючих, вивідних і фотовивідних пристроїв, програмного і мережевого забезпечення. Використовується для набору та редагування тексту, створення та обробки зображень, верстки та виготовлення оригінал-макетів, фотоформ, кольоропроб тощо – тобто для підготовки видання до друку на рівні додрукарських процесів.

Видавничі оригінали

Матеріали (текстові, ілюстративні, змішані оригінали, оригінал-макети тощо), що поступають у виробництво після редакційної підготовки для відтворення поліграфічними засобами.

Видання

- 1) Документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам Державних стандартів, інших нормативних документів щодо їхнього видавничого оформлення і поліграфічного виконання. Під документом слід розуміти матеріальний об'єкт, що містить інформацію, закріплену створеним людиною способом для передавання в часі та просторі;
- 2) Процес випуску книги, газети, журналу та інших творів друку.

Видання факсиміле

Видання, що графічно точно відтворює раніше випущене оригінальне видання або рукопис, підпис, малюнок, креслення, гравюри, монограми, включаючи усі особливості паперу й обкладинки.

Видиме світло

Суміш різних променів з різними довжинами коливання хвиль. Кожній довжині хвилі променя відповідає певний спектральний колір.

Видалення

Видалення з готових книг сторінок, в яких виявлені грубі помилки або дефекти друку з подальшою заміною на бездефектні.

Виділення

Особливий набір знаків, особливе оформлення слів і цілих речень для виділення з основного тексту. Для цього використовують розрядку, курсив, напівжирні і жирні шрифти, а також шрифти більших або менших кеглів від основного. Можливе також виділення тексту кольором, чорною або кольоровою рамкою, кольоровим фоном тощо.

Видрук

Видання самостійного характеру зі своєю нумерацією випусків, надруковане на сторінках іншого періодичного видання.

Виключення рядків

Рівномірна зміна пропусків між словами для доведення рядка до заданого формату. При ручному наборі рядків тексту з літер виключення здійснюють, вставляючи між словами шпациї однакової товщини. При отриманні рядків на рядковідливних машинах (лінотипах), виключення проводять шляхом зміни товщини клину шпациї. При комп'ютерному наборі, виключення рядків тексту проводиться методами обчислювальної математики за спеціальними програмами.

Викривання

Нанесення кислототривкого лаку на друкарську форму для захисту від дії розчину ділянок, що не повинні піддаватися травленню.

Викривлення (короблення)

Дефект паперу або картону у вигляді викривлення площини аркушів з утворенням увігнутих або опуклих ділянок – утворення хвиль чи скручування. Викривлення є наслідком різкої зміни вологості паперу або картону.

Вимивання

Видалення окремих ділянок світлочутливого матеріалу або шару водними розчинами солей, лугів та іншими розчинниками після експонування формових матеріалів при виготовленні друкарських форм.

Винесення (виноска)

Затекстова примітка або затекстове бібліографічне посилання. Використовується для збереження цілісності основного тексту. Виноски зазвичай розміщують у нижньому полі сторінки і набирають дрібнішим кеглем. У тексті на них роблять посилання цифрами або зірочками (див. астерікс).

Випалювання друкарських форм

Термічна обробка готових друкарських форм для збільшення їх тиражестійкості. Зазвичай проводиться у спеціальних термоустанов-

ках. Після випалення на ділянках друкарської форми, що відповідають друкуючим елементам, утворюється міцна плівка, що сприяє збільшенню тиражестійкості форми. Разом з тим, термічна обробка може призвести до зниження міцності металевої основи (кліше, алюмінієвої офсетної форми), викликати деформацію, що особливо небажано при виготовленні друкарських форм для багатофарбового друку, оскільки веде до несуміщення друкарських фарб на відбитку.

Випробування PIRA

Випробування палітурних шкір для підтвердження того, що при їх обробці не використовувалися кислоти, які можуть спричинити їх руйнування. Методику розроблено асоціацією дослідників поліграфічної промисловості (PIRA). Шкіра, що пройшла випробування, позначається відповідним штампом.

Випускні відомості

Сукупність даних, які характеризують видання і призначені для його оформлення, інформування споживача, бібліографічного опрацювання та статистичного обліку. Кожен примірник видання повинен містити вихідні відомості. Елементами вихідних відомостей є: відомості про авторів та інших осіб, які брали участь у створенні видання; назва (основна, паралельна, ключова, альтернативна) видання; надзаголовкові дані; підзаголовкові дані; вихідні дані; випускні дані (номер і дата видачі свідоцтва про державну реєстрацію видавця, обсяг видання, наклад тощо); класифікаційні індекси; міжнародні стандартні номери; знак охорони авторського права; анотація; макет анотованої каталожної картки.

Вирівнювання по лівому краю

Набір тексту без виключення рядків – рядки вирівнюються тільки по лівому краю. Використовується як прийом оформлення тексту.

Вирівнювання по правому краю

Набір тексту без виключення рядків – рядки вирівнюються тільки по правому краю. Використовується як прийом оформлення тексту.

Висікання

Процес виготовлення заготовок або виробів певної форми вирубуванням їх з аркушевого чи рулонного матеріалу. Широко використовується при виготовленні фігурних етикеток, упаковок, конвертів, дитячих книжок-картинок, окремих видів білових товарів тощо. Подекуди у поліграфії для опису цього процесу використовується термін штанцювання. Здійснюється за допомогою штанц-форми або штампів, що складаються зі спеціальних ножів.

Високий офсет

Неприпустимий до вживання термін. Див. типоофсет.

Високоміцний пакувальний папір (крафт-папір)

Дуже міцний клеєний папір з сульфатної целюлози для пакування товарів і поштової кореспонденції.

Висота вічка

Розмір вічка літери від верхніх до нижніх засічок.

Висота шрифту

Висота літер та інших друкуючих елементів набірної друкарської форми способу високого друку від підстави до друкуючої поверхні (вічка) у мм. Стандартна висота літер шрифту в Україні – 25,10 мм (66 3/4 пункти). Крім друкарського шрифту при металевому наборі використовується пробільний матеріал. Висота пробільного матеріалу – 20,3 мм (54 пункти)

Висячий рядок

Початковий абзацний рядок, розташований у кінці смуги або кінцевий рядок абзацу, розташований на початку смуги видання. За правилами верстки – не допускається.

Вихідні дані

Частина вихідних відомостей, передбачена стандартом: позначення місця і року випуску видання, а також назву (ім'я) видавництва. Вихідні дані книжкового видання розміщують у нижній частині титульного аркуша.

Вихідні відомості

Стандартна сукупність даних, що характеризують конкретне видання і призначених для інформування читачів, використання в роботі видавничих, поліграфічних і книготоргових організацій, а також для бібліографічної обробки та статистичного обліку творів друку. Основними елементами вихідних відомостей є: відомості про авторів та інших осіб, що брали участь у створенні книги; заголовок видання; надзаголовкові дані; підзаголовкові дані; вихідні дані, випускні відомості; класифікаційні індекси; міжнародні стандартні номери; штрих-коди; знак охорони авторського права.

Вихідний аркуш

Див. авантитул.

Вищипування паперу

Процес руйнування (відділення волокон, пучків волокон або частинок) поверхневого шару паперу в процесі друкування. Відбувається це тоді, коли папір має або неміцний поверхневий шар, чи розмокає в наслідок надлишку зволоження або використовується фарба підвищеної в'язкості, чи надто висока липкість офсетного полотна тощо.

Відблиск

1) (в оптиці) Направлене віддзеркалення, відблиск світла. Світла пляма на поверхні предмета, що є місцем віддзеркалення джерела світла; 2) (у поліграфії) Найсвітліші ділянки на фотокопії, що утворюються при зйомці джерела світла або об'єкта, що має відблиски, наприклад, при нічній зйомці – ліхтарі, лампи, фари і інші джерела світла, а також дзеркальні поверхні – краплі, скляний і срібний посуд, коштовні камені, поверхня води, що відображає сонце або місяць. На фотокопії у місцях відблисків немає помітних деталей.

Відгинання країв корінця блока (відгинання фальців)

Надання корінцю грибоподібної форми для формування опори при відкриванні палітурки і поліпшення розкриваності та зовнішнього вигляду книги.

Відеотермінальний пристрій

Електронний пристрій з телевізійним екраном, на якому обробляється текстова та ілюстративна інформація при підготовці видання до друку.

Відмарювання

Дефект – перебивання фарби зі свіжого відбитка на зворотній бік наступного відбитка. Відмарювання можна зменшити або повністю усунути застосуванням противідмарюючих засобів.

Віднімання чорного

Заміна в процесі виготовлення кольороподілених фотоформ (друкарських форм) трьох кольорових фарб тріади, присутніх в одному елементі кольорового оригіналу, на еквівалентну кількість чорної фарби на її кольороподілений фотоформі (друкарській формі).

Відносна площа растрових елементів

Величина, рівна відношенню площі растрових елементів (як прозорих, так і непрозорих) до їх максимально можливої площі (прийнятою за 1,0 або 100 %). Залежить тільки від лініатури растра. Відносну площу растрових елементів виражають у відсотках або числом, меншим або рівним 1. Цей параметр має сенс тільки для регулярних растрових структур. Часто позначають $S_{\text{відн}}$.

Відривний календар

Календар-щорічник настінної або настільної форми, в якому на кожен день (тиждень, місяць) відведені окремі відривні аркуші.

Відстава (відстав)

Смужка цупкого паперу або картону, що наклеюється на матеріал палітурної кришки між картонними сторінками. Вона приклеюється по центру шпації і завжди менша за неї, але має розмір корінця блока. Висота її дорівнює висоті сторонок кришки, а ширина – довжині дуги корінця книжкового блока. Додає корінцю книги міцність і пружність та забезпечує можливість тиснення на корінці.

Відтінок

Колір, що отримують з чистого кольору додаванням білого або чорного, а також у невеликих кількостях інших кольорів.

Відтиснення (відбиток)

Зображення на матеріалі, що задруковується, отримане поліграфічними способами друку.

Візитна картка

Аркушеве видання невеликого формату, віддруковане на достатньо щільному папері.

Вікно

Отвір (зазвичай у формі прямокутника з заокругленими кутами) в конверті, закритий прозорою плівкою, що дозволяє частково бачити вміст конверта (наприклад, адресу). Вікно може бути розташоване у будь-якому місці лицьового боку конверта, але не менше ніж в 15–20 мм від краю (в залежності від формату конверта). Стандартний розмір вікна – 45х90 мм, стандартне розташування вікна – правий нижній кут конверта.

Віньєтка

Невелике, композиційно завершене графічне зображення або орнаментальна композиція, прикраса на початку або в кінці книжки, в альбомі тощо.

Вічко

Рельєфне зображення літери або знаку, опукле на літерах, рядках, стереотипах і поглиблене на металевих матрицях набірних машин, картонних або пластмасових матрицях для відливання стереотипів.

Вкладка в зошит (вкладка)

Частина задрукованого аркуша видання, яку вкладають у середину зошита

Вкладна ілюстрація

Додатковий друкарський відбиток (наприклад діаграма), який вкладається у видання без скріплення.

Вкладочно-швейна машина

Машина, призначена для комплектування брошур, книг та журналів вкладкою разом з обкладинкою і прошивки їх дротом по згину із загинанням ніжок скоб всередину блока.

Вкладочно-швейно-різальний агрегат (ВШРА)

Високошвидкісна автоматична лінія (агрегат) для комплектування брошур, книг та журналів разом з обкладинкою, прошивки по згину дротом, з подальшим загинанням ніжок скоб всередину блока, а потім обрізання його з трьох боків. Вкладочно-швейно-різальне устаткування підходить для середніх та великих накладів. Призначене для виготовлення брошур, книг та журналів обсягом до 64 сторінок.

Вклеїти

Закріпити, вставити у видання окремий аркуш, ілюстрацію, форзац або зошит приклеюванням цього елемента до корінцевого поля зошита.

Вклейка

Окреме відтиснення ілюстративного матеріалу або тексту, що вклеюється між певними сторінками видання. Вклейку використовують, як правило, коли ілюстрація або таблиця не вміщається на сторінці чи розвороті сторінок, або коли ілюстрацію, на відміну від усього видання, потрібно надрукувати в декілька фарб чи на іншому па-

пері, чи іншим способом друку. У журнальних виданнях практикують вклейку з перфорацією, що дає можливість в рекламних цілях включати у видання відривні купони, що дозволяють, приміром, отримати знижку на ту або іншу послугу.

Водневий показник (pH)

Параметр, що характеризує концентрацію водневих іонів у розчині, тобто ступінь його лужності або кислотності. Показник pH може змінюватися від 0 до 14. Розчин з pH рівним 7 є нейтральним, нижче семи – кислим, вище – лужним. Показники pH зволожуючого розчину і паперу мають велике значення у технології офсетного друку.

Водний лак (друкарський лак)

Водний розчин смол, приміром, на основі полівінілового спирту, що використовується для нанесення на відтиснення безпосередньо у друкарській машині при друкуванні. Для цього використовують останню друкарську секцію аркушевої офсетної машини або спеціальну секцію для лакування з додатковим сушильним пристроєм.

Вологостійкий папір

Папір, підданий спеціальній поверхневій обробці або виготовлений з введенням у масу деяких синтетичних смол для підвищення міцності у вологому стані.

Водостійкість друкарської фарби

Здатність друкарської фарби не розчинятися у зволожуючому розчині і не офарблювати його. Низька водостійкість друкарської фарби може призвести до дефектів на відтисненні.

Вологостійкість паперу

Властивість, що характеризує зміну механічної міцності паперу у вологому стані.

Водяний знак (філігрань)

Внутрішнє, видиме на просвіт зображення у папері, що формується в процесі його виробництва. Використовується як засіб захисту від підробки цінних паперів, грошових знаків та бланків документів суворої звітності.

Врознім

Вид шиття через згин спинки дротяними скобами, кінці яких загинаються зовні зшитка.

Всмоктуюча здатність паперу

Властивість паперу вбирати друкарську фарбу. Залежить від кількості і розмірів пор на її поверхні. Великий вплив на всмоктуючу здатність роблять розміри паперових волокон, кількість, розмір частинок і природа наповнювача, ступінь каландрування паперу. Всмоктуюча здатність багато в чому визначає вибір друкарських фарб, швидкість та міцність їх закріплення на відтисненні.

Вставка блока

З'єднання книжкового блока з палітурною кришкою.

Вставна ілюстрація

Ілюстрація, надрукована на іншому папері ніж текст, й оправлена разом з текстовим зошитом або як окремий аркуш зошита.

Втяжка

Спосіб нешрифтового виділення рядків у тексті шляхом їх набору меншим форматом ніж формат основного тексту видання.

ВШРА

Див. вкладочно-швейно-різальний агрегат.

Вставка блока у палітурну кришку

Процес з'єднання блока з палітурною кришкою. Ця операція є однією із завершальних та відповідальних, що впливає на якість книги. Вставка виконується вручну або на книговставочних машинах.

В'язкість фарби

Результат взаємодії внутрішньомолекулярних силових полів, що перешкоджають відносному рухові двох шарів рідини. Властивість фарби чинити опір дії зовнішніх сил, що викликають її течію. Багато в чому визначає друкарсько-технічні властивості фарби. Залежить від якісного та кількісного складу основних компонентів друкарської фарби. В'язкість друкарських фарб визначають за допомогою віськозиметрів.

Газета

Періодичне видання з постійною назвою, що виходить через певні, короткі проміжки часу (щоденно, щотижня, кожні два тижні) у формі складених аркушів. Містить новини, оперативну інформацію і матеріали з актуальних громадсько-політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературні твори, фотографії, рекламу та коментарі. Є видом часопису.

Гальванокліше

Кліше, що є точною гальванокопією гравюри на дереві або цинкового кліше. З гравюри у гідравлічному пресі видавлюють воскову матрицю, а на неї у гальвануванні наросшують мідний шар.

Гальваностереотип

Стереотип з нанесеним (гальванічним способом) на його робочу поверхню тонким шаром твердих металів (нікелю або хрому) для підвищення його тиражестійкості.

Гарнітура шрифту

Комплект шрифтів різних зображень, насиченості, кегля та щільності, об'єднаних спільністю малюнка вічка. Гарнітури шрифтів мають певні назви.

Гарт

Загальна збірна назва сплавів зі свинцю, сурми та олова, що використовуються у поліграфії при металевому наборі для відливання друкарського шрифту, лінотипного набору та стереотипів.

Гектограф

Розмножувальний апарат, що використовується в малій (оперативній) поліграфії для швидкого розмноження друкарської продукції при зниженій вимозі до якості відтиснень.

Гектографія

Спосіб друку, заснований на використанні друкарської форми у вигляді желатино-гліцеринової маси, що містить фарбник та виділяє його при зволоженні. Оригінал, написаний від руки гектографічним чорнилом або надрукований на друкарській машині, стрічка якої просочена таким чорнилом, притискають до еластичної желатино-гліцеринової маси. При цьому значна частина чорнила проникає у масу. Відтиснення отримують, накриваючи паперовий аркуш на поверхню маси. За допомогою гектографії можна отримати і багатофарбове зображення, тоді оригінал має бути виконаний різними за кольором гектографічними чорнилами. Цим способом можна отримати до 100 відтиснень.

Геліографюра

1) Фотомеханічний спосіб виготовлення форм глибокого друку шляхом копіювання діапозитивів на спеціальний світлочутливий пігментний папір, перенесення пігментної копії на заздалегідь припудрену асфальтовим порошком мідну пластину та травлення рельєфного зображення хлорним залізом (прототип сучасного растрового глибокого друку); 2) Відтиснення, отримане з такої форми.

Генерація чорного

Розрахунок вмісту чорної фарби на конкретній ділянці зображення та визначення на його базі площі растрового елемента у процесі виготовлення растрових кольороподілених негативів або діапозитивів при використанні сукупності апаратних та програмних засобів. Використовується при перетворенні колірних систем RGB у CMYK для проведення кольороподілу зображень у видавничих системах.

Гігантографія

Виготовлення репродукцій великого (плакатного) формату зі збільшеними (візуально помітними) растровими елементами для отримання спеціальних зорових ефектів.

Гідрофілізація

Створення стійких гідрофільних пробільних елементів при виготовленні друкарських форм способом плоского друку (літографії, офсетного друку).

Гідрофільність

Здатність поверхні матеріалу сприймати воду або зволожуючий розчин та відштовхувати жирну друкарську фарбу. Пробільні ділянки друкарської форми способом плоского друку є гідрофільними.

Гідрофобізація

Створення стійких гідрофобних друкуючих елементів при виготовленні друкарських форм способом плоского друку (літографії, офсетного друку).

Гідрофобність

Здатність поверхні матеріалу сприймати жирну друкарську фарбу та відштовхувати воду або зволожуючий розчин. Друкуючі елементи друкарської форми способом плоского друку є гідрофобними.

Гільйоші

Безперервні вузькі лінії, що переплітаються, створюючи складні геометричні фігури. Використовуються як тло на відтисненні. Засіб захисту від підробки банкнот та цінних паперів. Гільйош-елементами можуть бути захисні мережива, розети, бордюри, віньетки та куточки.

Глаголиця

Одна з двох найдавніших слов'янських азбук. Відрізняється від кирилиці формою літер. Була поширена на Балканах в X–XI ст.

Гладкість паперу

Властивість, що характеризує обробку поверхні друкарського паперу (наявність макро- і мікронерівностей). Від неї значною мірою залежить блиск фарбного шару на відтисненні: чим вища гладкість паперу, тим сильніший блиск фарбної плівки. Згідно Бекку, гладкість залежить від форми, загального обсягу та розподілу нерівномірних ділянок, що утворюються між поверхнею паперу та ідеальною площиною за заданих умов контакту між ними. Вимірюється значенням часу, що необхідний для витягання певної кількості повітря при заданому перепаді тиску із прошарку між поверхнею паперу і ретельно відполірованою скляною поверхнею, яка майже ідеально плоска.

Глазурований папір

Папір, пропущений через суперкаландр для отримання рівної гладкої поверхні.

Глоса

Див. ліхтарик.

Глибока автотипія

Спосіб глибокого друку з друкарської форми, на якій друкуючі елементи мають не тільки різну глибину, але й різну площу та форму.

Глибокий друк

Один з видів друку з використанням друкарської форми, на якій друкуючі елементи знаходяться глибше по відношенню до пробільних. Вид друку, при якому заглиблення у формному циліндрі заповнюються фарбою, а її надлишки видаляються ножом (ракелем). При контакті паперу з циліндром, фарба із заглиблених комірок переноситься на поверхню паперу.

Глухий корінець

Корінець, в якому покривний матеріал приклеюється безпосередньо до корінця зошита (окантованого чи неокантованого). Він зазвичай довговічніший за порожнистий корінець, в якому покривний матеріал приклеюється до паперової гільзи. Застосовується при виготовленні брошур або книг невеликого обсягу.

Глянecь (блиск)

Оптична властивість гладкої поверхні відтиснення направлено відбивати світло, падаюче на неї. Залежить від якості (оптичних параметрів) задрукованої поверхні, способу друку, властивостей друкарських фарб, фактури друкарського паперу.

Гнучка оправа

Суцільнокрита оправа із боковинами з тонкого паперу, дуже часто з підігнутими кантами, що закривають половину товщини видання. Здебільшого застосовується для виготовлення Біблій.

Гравіювання

Метод отримання зображення, як правило, на металевих поверхнях шляхом зняття поверхневого шару матеріалу.

Гравюра

1) Друкарська форма, на якій зображення вирізане (вигравіруване) у вигляді рельєфу на дерев'яній дошці, металевій пластині, лінолеумі, камені тощо. Друкуючі елементи можуть бути як опуклими, так і заглибленими; 2) Відтиснення, виготовлене з такої друкарської форми.

Гравюра мідна

Друкарська форма глибокого друку, виготовлена гравіруванням на міді, а також відбиток з неї.

Гравюра різцем (різцева гравюра, класична гравюра)

Найстаріший вид гравюри на металі, що полягає у ручному вирізуванні штрихів за допомогою спеціальних інструментів – різців.

Градація

Ранжирований ряд (розташування в певній послідовності) величин оптичних характеристик відтиснення, оригіналу, фотоформи тощо. Величини можуть бути розташовані за збільшенням або зменшенням. Градація є важливою характеристикою при описі та оцінці півтонових зображень. Градація є мірою образотворчої інформації ілюстрацій. Поняття градації тону відображає кількісні відмінності між тонами зображення. У поліграфії розрізняють градації зображення істинні або штучно створені. Зображення з дійсними тонами називають півтоновими, як правило, це зображення оригіналів. Зображення зі штучно створеними тонами називають растровими (штрихові зображення мають тільки два рівні градації – біле і чорне, тобто фарба чи без фарби). Градації тону растрових зображень передаються растровими елементами, які при сприйнятті оком з нормальної відстані для читання сприймаються не як окремі елементи, а як безперервний тон градації. Функціональна залежність градації зображення до і після перетворення в процесі друкування визначається градаційною характеристикою. Вона є основою програмування поліграфічного технологічного процесу.

Градація колірною тону

Різні ступені одного колірною тону – від білого до максимально насиченого.

Градація сірого

Різні ступені сірого – від білого до насиченого чорного (або навпаки).

Гранка

1) Текст (набір) певної ширини та будь-якої довжини, з якого після верстання формуються сторінки книг, журналів та газет; 2) Відбиток, зроблений з цього набору.

Граночний метод

Проведення коректури по гранках до верстки полос.

Графіка

1) Вид образотворчого мистецтва, заснований на малюнку, виконаному штрихами та лініями, іноді кольоровими плямами; 2) (у поліграфії) Друкарські художні твори, в основу яких покладений такий малюнок; 3) (у виданні) Малюнок, що відображає предмет лініями та штрихами одного колірною тону.

Графіка векторна

Математичний опис графічного об'єкта.

Графіка растрова

Графічне представлення об'єкта у вигляді безлічі крапок.

Графічна точність

Ступінь наближення всіх елементів відтиснення до оригіналу за формою, розміром та розташуванням. При багатофарбовому друці від графічної точності суттєво залежить точність суміщення фарб на відтисненні. Чинники, що негативно впливають на графічну точність: надмірний тиск при друці, неправильний вибір товщини декеля, зайва м'якість декеля, слабке натягнення офсетної гумовотканинної пластини, надмірна товщина колірною шару, ковзання при друці, підвищена деформація паперу, неточна подача або передача аркуша у друкарській машині, нерівномірне натягнення паперового аркуша у рулонних друкарських машинах тощо.

Графічний дисплей

Пристрій для відображення на екрані ЕОМ інформації у графічній формі.

Графічний друкуючий пристрій

Пристрій (плотер, принтер тощо), що забезпечує виведення на матеріальний носій (папір, плівку тощо) текстової та графічної інформації.

Графічний режим

Режим, при якому ЕОМ звертається до екрана дисплея, як до масиву крапок (найменших компонентів зображення) для використання максимальної роздільної здатності екрана.

Гренування

Обробка поверхні матеріалу (паперу, картону, відтиснення), а також обрізу книжкового блока для зміни фактури поверхні, наприклад, до-

дання зернистої або іншої структури. Зазвичай для цього використовують рельєфні вали або фрезу (для обрізання блока видання).

Грунтовка

Нанесення на матеріал, що задруковується, ґрунтового шару, по якому потім здійснюють друкування. Як ґрунтовий шар при друкуванні, наприклад, на палітурних кришках, застосовують склеюючі речовини або лаки. Основне призначення – створення надійного зчеплення з поверхнею, що задруковується.

Гуміарабік

Гідрофільний колоїд рослинного походження, що використовується як домішка до зволожувального розчину і захисного покриття друкарських форм.

Гумотканинне полотно

Багатошаровий матеріал, що складається з проґумованої тканинної основи (неробочої) та верхнього гумового фарбопередаючого шару (робочого).

Гумування

1) Обробка розчином колоїду (гуміарабіком) поверхні друкарської форми способом офсетного друку для захисту від зовнішніх дій; 2) Нанесення шару клею на одну сторону паперу або картону з подальшою сушкою, наприклад, при виготовленні поштових марок, конвертів тощо.

Гумування фарби

Дефект, що полягає у поступовому загусанні та зменшенні плинності друкарської фарби при тривалому зберіганні.

Грунтовка

Суміш, що наноситься першим шаром на підготовлену до фарбування або обробки поверхню для створення надійного зчеплення верхніх (криючих) шарів покриття з оброблюваною поверхнею і вирівнювання її всмоктуючої здатності.

Двійник

Нерозрізаний блок, що містить по висоті два однакових примірники видання. Застосовується при друкуванні малоформатних книг та брошур. Блок може містити і більше двох примірників видання. При розташуванні по висоті трьох, чотирьох і більше примірників, блок називається, відповідно, трійник, чвертка тощо.

Двоїння на відтисненні

Дефект у вигляді подвійного відтворення (з невеликим зсувом) на відтисненні одного і того ж друкуючого елемента. Зазвичай зміщене зображення (відтиснення) друкуючого елемента має меншу інтенсивність, ніж основне. Цей дефект істотно змінює колірні характеристики і знижує різкість зображення.

Двосторонність паперу

Неприпустимий до використання термін;
Див. різносторонність паперу.

Двофарбовий друк

Друк з обох боків аркуша за один прогін.

Декель

Пружна еластична покришка друкарського циліндра або тигля (відповідно у плоскодрукарських та тигельних машинах), що притискає папір до друкуючих елементів форми в процесі друкування. Складається з двох частин: постійної і змінної. Вирівнює тиск при друкуванні та сприяє поліпшенню якості відтиснення; 2) Пружна еластична покришка на офсетному циліндрі, що необхідна для забезпечення контакту з друкуючими елементами форми, з одного боку, і з друкарським папером – з іншого. Декель офсетного циліндра складається із гумотканинного полотна та піддекельних матеріалів (каліброваних по товщині аркушів паперу чи картону).

Декапірування

Обробка поверхні металів для видалення бруду, іржі, окалини та окислів.

Декстрин

Порошкоподібна речовина, що виготовляється з крохмалю, розчинна у воді. Застосовується при виготовленні клеїв і гідрофілізуючих розчинів. З декстину готують захисне покриття для офсетних друкарських форм.

Денситометр

Прилад, призначений для вимірювання оптичної щільності при віддзеркаленні (на відтисненнях та фотографіях) і при пропусканні світла (на слайдах, негативах та діапозитивах). У поліграфії – для визначення колірних невідповідностей тиражного відбитка. Денситометри можуть бути як настільними, так і переносними (кишенькові).

Дерастрування

Неприпустимий до використання термін. Див. придушення растрової структури зображення.

Дерев'яна паличка

Брусок розмірами 250x25x25 мм. Застосовується для зменшення потовщення корінця зошитів при шитті блока.

Дерматин

Палітурний матеріал, що імітує шкіру.

Децентралізація друку

Друкування одного видання на декількох підприємствах, куди направляють дублікати фотоформ або передають зображення полос видання каналами зв'язку.

Децентралізований друк

Неприпустимий до використання термін. Див. децентралізація друку.

Джерела експонування

Випромінювачі електромагнітної енергії у видимій (оптичній), ультрафіолетовій та інфрачервоній ділянках спектра, включаючи вузькополосні (наприклад, лазерні).

Джерела світла

Випромінювачі електромагнітної енергії у видимій (оптичній) ділянці спектра.

Дигітайзер

Див. цифровий перетворювач.

Динамічний діапазон оптичної щільності

Показник технічних можливостей сканерів, що характеризує інтервал оптичної щільності, який сприймається сканером.

Дисплей

Електронний засіб для відтворення графічної й алфавітно-цифрової інформації. Дисплеї комп'ютерів зазвичай називають моніторами. Дисплеї служать для передавання інформації від електронного пристрою до людини.

Дисторсія

Вид аберації, що полягає у зміні масштабу зображення об'єкта залежно від віддалення від центра поля до його країв, наприклад, еліпсоподібна форма кола або порушення прямолінійності сторін квадрата по краях екрана дисплея або на матовому склі репродукційного фотоапарата.

Дифузійні матеріали

Фотоматеріали для процесів, пов'язаних з дифузійним перенесенням зображення, при якому світлочутливий шар експонованого негативного матеріалу контактує з приймальним шаром позитивного фотоматеріалу і піддається хімічній обробці. В результаті на експонованих ділянках залишаються частки срібла, що створюють негативне зображення, а іони срібла з неекспонованих ділянок дифундують у приймальний шар, де беруть участь в утворенні позитивного фону. Таким чином отримують одразу два зображення – негативний та позитивний.

Діазографія

Об'єднує комплекс методів і засобів копіювання на основі використання діазосполук, чутливих до випромінювання в ультрафіолетовій зоні спектра.

Діазопроцес

Старі, але недорогі та швидкі методи виготовлення копій будівельних та інших малюнків з використанням діазоніальних солей, що стають чорнилом під впливом ультрафіолетового світла у присутності аміаку.

Діакритичний знак

Надрядковий або підрядковий знак у деяких літер, наприклад, дугоподібний штрих у літери «й».

Діалоговий режим роботи

Інтерактивний режим роботи оператора ЕОМ з видавничою системою, при якому система запрошує у користувача (оператора) інформацію для підтримки своєї працездатності.

Діамант

Назва шрифту кеглем 4 пункти (1,5 мм).

Діапозитив

Позитивне чорно-біле або кольорове зображення, ідентичне за оптичними параметрами до оригіналу (об'єкту зйомки), створене на прозорій основі. Наприклад, у поліграфії – комплект кольороподілених растрових діапозитивів використовують як фотоформи при виготовленні друкарських форм. Кольорові діапозитиви використовують як оригінали. Див. також слайд.

Діафрагма

Пристрій, що зменшує вхідний отвір об'єктива. Конструктивно розрізняють вставні діафрагми з постійним діаметром отвору та ірисові (пелюсткові) діафрагми з плавною зміною діаметра отвору.

Діафрагмування

Установка потрібних при фотографуванні розмірів діафрагми для управління експозицією.

Ді-літо

Спосіб прямого плоского друку, при якому дзеркальне зображення з друкарської форми передається безпосередньо на матеріал, що задруковується, без проміжної ланки – офсетної гумовотканинної пластини.

Добавки до фарб

Речовини, що вводяться до друкарських фарб при їх виготовленні і призначені для надання їм спеціальних властивостей. Наприклад, добавку люмінофорів до друкарської фарби використовують як засіб захисту цінних паперів від підробки.

«Довгі» фарби

Друкарські фарби, що характеризуються високими когезійними властивостями, тобто великими силами внутрішнього зчеплення. При друкуванні такою фарбою можливе вищипування волокон паперу. «Довгі» фарби необхідно відкоригувати введенням допоміжних речовин.

Довжина (висота) блока

Відстань від верхнього до нижнього обрізу блока.

Додавання чорного

Штучне збільшення вмісту чорного при електронному кольороподілі або при фотографічному кольороподілі (за допомогою маски) для підвищення контрасту кольорового зображення на відтисненні при друкуванні.

Додатковий (захисний) аркуш

Запобіжний аркуш, що входить до складу форзаца.

Додатковий наклад (додруківка накладу)

Випуск у світ додаткової кількості примірників видання в межах встановленого видавничим договором терміну, без переробки та змін.

Додатковий титул

Див. шмуцтитул.

Додрукарські процеси

Включають усі процеси до стадії виготовлення друкарських форм.

Допоміжні речовини

Композиції, призначені для корегування властивостей друкарських фарб у виробничих умовах. Серед них: білила, прискорювачі висихання (сикативи), сповільнювачі висихання (антисикативи, антиоксиданти), пасти, оліфа тощо. Допоміжні речовини використовуються для поліпшення друкарсько-технологічних властивостей фарб при їх взаємодії з конкретними матеріалами, що задруковуються.

Драйвер

Комп'ютерна програма, за допомогою якої операційна система отримує доступ до приладу апаратного забезпечення. Зазвичай для використання кожного пристрою, підключеного до комп'ютера, необхідний спеціальний драйвер. Наприклад, драйвер принтера забезпечує управління надходженням даних на принтер. Драйвер працює з об'єктами, а не з програмами.

Драйвер зовнішнього пристрою

Програма, яка дозволяє зовнішньому пристрою, наприклад, дисковому накопичувачу або миші, здійснювати взаємозв'язок з комп'ютером.

Дроблення

Дефект, аналогічний двоїнню друкарських елементів на відтисненні. Виникає при надмірному тиску між офсетним та друкарським циліндрами. При дробленні зображення друкуючого елемента на відтисненні виходить подвійним (з невеликим зсувом) або змащується чи деформується у формі «огірка».

Дробова частина друкарського аркуша

Частина друкарського аркуша, що містить менше число сторінок ніж основні зошити видання. Дробова частина виникає в тих випадках, коли обсяг видання не вкладається в ціле число друкарських аркушів.

Дртошвейна машина

Машина, призначена для скріплення дротяними скобами зошитів та аркушів книжкових блоків, брошур, блокнотів, календарів тощо. Мащини розрізняються рівнем автоматизації, кількістю скоб, що одночасно скріпляють зошити або аркуші.

Друк в розкат

Неприпустимий до використання термін. Див. ірисовий друк.

Друк зі своїм оборотом

Технологія друку аркушевої малоформатної продукції (реклами, обкладинок, вкладок у зошит, вклейок), коли на одну формову пластину копіюють монтажні фотоформ лицьового та зворотного боків видання. Друкування здійснюють у два аркушепрогони без зміни друкарської форми (або форм для багатофарбного друку). Після першого аркушепрогона аркуші перевертають, проводять другий аркушепрогін та розрізають. З одного паперового аркуша

за цією технологією отримують не менше двох однакових примірників видання. Технологія вигідна тим, що кількість друкарських форм удвічі менша і немає зміни форм для друкування лицьового та зворотного боків, але при цьому кількість аркушепрогонів подвоюється.

Друк на аркушевих машинах

Процес отримання відтиснень, при якому матеріал, що задруковується, подається у друкарський апарат у вигляді окремих аркушів. Існують аркушеві друкарські машини з рулонною зарядкою, в яких від рулону паперу відрізується окремий аркуш встановленого формату перед подачею в перший друкарський апарат машини.

Друк на рулонних машинах

Процес отримання відтиснень, при якому матеріал, що задруковується, подається у друкарський апарат у вигляді безперервного полотна (стрічки) з рулону. Після друку матеріал (наприклад, паперове полотно) найчастіше розрізається на окремі аркуші, фальцюється в окремі зошити. Існують рулонні друкарські машини з аркушевим вивідним пристроєм, у яких можна змінювати формат аркуша, що відрізається. Використовуються для друкування обкладинок, етикеток та іншої продукції. Є машини для друкування з рулону в рулон.

Друк неповнофарбний

Друк в 1–3 фарби. Застосовується, як правило, для виготовлення бланків, листівок, візиток тощо.

Друк оперативний

Виготовлення оперативної поліграфії, тобто того, що необхідно виготовити у найкоротші терміни – фірмові бланки, візитки, конверти тощо.

Друк «по мокрому»

Багатофарбовий друк, при якому кожна наступна фарба наноситься на відтиснення відразу після накладення попередньою без затримки, необхідної для її повного висихання. Друк «по мокрому» проводять на багатофарбових машинах за один аркушепрогін.

Друк «по сухому»

Багатофарбовий друк, при якому кожна наступна фарба наноситься на відтиснення після висихання попередньої. Зазвичай друк здійснюють на однофарбових машинах у декілька аркушепрогонів.

Друкарська помилка

Помилка у тексті, допущена мимоволі при підготовці видання до друку і виявлена після того, як закінчено друк накладу. За наявності великої кількості помилок, до кожної книги або брошури додається список відмічених друкарських помилок.

Друкарська система вимірювань

Система вимірювання, в основі якої лежить друкарський пункт (0,376 мм), що є 1/72 часткою французького дюйма (27,06 мм).

Друкарська фарба

Гетерогенна колоїдна система, що складається з вискодисперсних частинок пігментів (лакових пігментів), рівномірно розподілених і стабілізованих в рідкій фазі зв'язуючої речовини.

Друкарська форма

Поверхня пластини, плити або циліндра, що виготовлена з різних матеріалів (металу, пластмаси, паперу, дерева, літографського каменя). Служить для створення та збереження зображення у вигляді ділянок, що сприймають друкарську фарбу (друкуючих елементів) і передають її на матеріал, що задруковується, або передавальну ланку (наприклад, офсетний циліндр, тампон), і ділянок, що не сприймають її (пробільних елементів).

Друкарський апарат

Основний вузол друкарської машини, що складається з фарбових і зволожуючих систем, з друкарського пристрою (циліндра, тигля), формового пристрою (циліндра, талера), офсетного циліндра, а також допоміжних пристроїв, які підводять та забирають (відвідні) матеріали, що задруковуються. Залежно від способу друку і конструкції машини деякі з вузлів можуть бути відсутніми або сумішувати виконання декількох функцій. Наприклад, в машинах високого друку немає необхідності у зволожуючому апараті та офсетному циліндрі, а для офсетних машин, сконструйованих для друкування за технологією друкування «гума до гуми» – друкарський циліндр відсутній. У всіх друкарських апаратах завжди присутні один або декілька фарбних апаратів і формовий циліндр (талер).

Друкарський аркуш (фізичний друкарський аркуш)

Одиниця натурального обсягу друкованого видання, рівна площі однієї сторони паперового аркуша будь-якого стандартного формату.

Друкарський прес (друкарський верстат)

Ручне механічне пристосування для отримання відтиснень з друкарської форми.

Друкарські процеси

Процеси перенесення друкарської фарби з друкарської форми (іноді з використанням проміжного носія, наприклад, офсетного циліндра) на матеріал, що задруковується, а також пов'язані з ними підготовчі операції.

Друкарсько-оздоблювальна лінія

Багатоелементне агрегатоване устаткування, що виготовляє книгу або брошуру заданого формату та обсягу за один робочий цикл. Доцільно використовувати при великих накладках.

Друкування (друк)

Багаторазове отримання ідентичних відбитків тексту та ілюстрацій шляхом перенесення фарбового шару, в більшості випадків, з дру-

карської форми на матеріал, що задруковується, тобто папір, картон, жерсть, плівку тощо.

Друкування «гума до гуми»

Технологія одночасного двостороннього друку, обумовлена конструкцією секційної офсетної рулонної друкарської машини: у друкарській секції відсутній друкарський циліндр, а офсетний циліндр друкарського апарату однієї друкарської фарби виконує одночасно роль друкарського циліндра у друкарському апараті іншої фарби. Матеріал, що задруковується, у вигляді безперервної стрічки (полотна) проходить між офсетними циліндрами, що обертаються, торкаючись своїми сторонами їх поверхонь одночасно. Друк за цією технологією двосторонній по схемі 1/1 в одній друкарській секції машини. Друкарські машини цієї конструкції високошвидкісні і знаходять широке застосування при друкуванні видань середньої якості, наприклад, однофарбних і багатофарбних газет та журналів.

Друкуючий елемент

Ділянка друкарської форми, що сприймає друкарську фарбу та передає її на матеріал, що задруковується (наприклад, папір), або проміжний носій (наприклад, офсетний циліндр, тампон).

Друкуючий пристрій (принтер)

Пристрій для реєстрації (друку) інформації на носієві, в основному, папері. Друкуючі пристрої бувають лазерні, голкові, струменеві, на базі використання принципу термодруку із застосуванням термо-стрічки.

Дублення

1) (у фотопроцесах) Підвищення температурної стійкості желатинового емульсивного шару під дією дубителів; 2) (у формових процесах) Дія світлом або дубителями на копіювальний шар для забезпечення стійкості до травлення.

Дуплекс

Спосіб автотипного друку, що використовується для репродукції чорно-білих півтонових оригіналів двома фарбами, одна з яких зазвичай чорна.

Екранна кольоропроба

Отримання пробного зображення на екрані монітора видавничої системи для оперативної візуальної оцінки кольірних характеристик кольорового зображення після його введення, обробки або корекції кольору. Екранна кольоропроба необхідна і для оперативного узгодження проміжних або кінцевих результатів оформлення видання із замовником.

Екслібрис (книжковий знак)

Книжковий знак, невелика художньо виконана етикетка, де зазначено, кому належить книжка.

Експозиція

Тривалість освітлення, величина, що визначає дію світлового опромінювання на фотоматеріал.

Експонування

Дія дозованого випромінювання регламентованого спектрального діапазону на світлочутливий шар.

Екстензо (компендіум, абреже)

Складова частина апарату видання, що є багаторядковим підзаголовком у вигляді короткого змісту розділу твору. Застосовують в художніх та наукових виданнях.

Еластичність друкарської фарби

Здатність фарбової плівки під дією навантаження змінювати свою форму й повністю відновлювати її після припинення дії навантаження. Еластичність сухої фарбової плівки суттєво впливає на якість друкарського відбитка (більш еластична плівка менше розпливається та обсипається).

Електризація паперу

Дефект, що полягає у злипанні аркушів паперу під дією статичної електрики, яка утворюється на її поверхні під впливом тертя.

Електрографія

Сукупність електричних способів формування фарбного зображення у репрографії з використанням матеріалів, чутливих до електричного поля.

Електронна верстка смуг

Оформлення смуг видання, що проводиться з використанням видавничих систем. Електронну верстку контролюють візуально на екрані монітора системи або по твердій копії, отриманій на принтері.

Електронна ретуш

Корекція, що проводиться електронними засобами з одночасною візуалізацією результатів на екрані монітора видавничої системи.

Електронне растрівання

Перетворення піктонового зображення у растрове, що здійснюється у видавничих системах спеціальними програмними засобами обчислювальної та лазерної техніки.

Електронний кольороподіл

Див. комп'ютерний кольороподіл.

Електронний монтаж

Розміщення смуг видання у форматі аркуша, що задруковується, електронним способом за допомогою ЕОМ видавничої системи. Якість і правильність електронного монтажу контролюють візуально на екрані монітора системи або по твердій копії, отриманій на принтері.

Електростатичний графічний пристрій

Растровий графічний пристрій, в якому фарбувальна речовина фіксується на папері або іншому носії на основі електростатичних способів виготовлення копій. Див. також електрографія.

Електрофакс

Спосіб електрофотографії, при якому проявлене зображення закріплюється безпосередньо на фотонапівпровідниковому шарі, нанесеному на папір.

Електрофотографія

Спосіб репрографії, окремий випадок електрографії з використанням носіїв, електричні властивості яких змінюються під дією випромінювання оптичного діапазону. Як носії застосовують селенові пластини, циліндри, а також фотопровідні папери і плівки, які під дією світла змінюють свою електропровідність.

Ем

Ширина найширшої літери (знаку) того або іншого кегля і гарнітури набірного (монотипного) шрифту. Ем ділиться на 18 рівних частин, званих монотипними одиницями.

Емульгування фарби

Дефект, що полягає в утворенні емульсії друкарської фарби з водою внаслідок попадання до фарби зволожуючого розчину. Приводить до виникнення смуг та розводів на відтисненні, знижує його інтенсивність, викликає непоеднання фарб тощо.

Емульсійне травлення

Виготовлення кліше на формовому матеріалі за допомогою травлення копії емульсіями з кислот та органічних речовин, що запобігають травленню друкуючих елементів. На даний час має обмежене застосування в поліграфії.

Естамп

Аркушеве видання, надруковане з оригінальної друкарської форми, виготовленої самим художником, тобто твір друкованої графіки (гравюра, офорт, літографія, шовкографія тощо), який є відбитком на папері, рідше – на шовку та інших матеріалах.

Еталонне відтиснення

Див. підписний аркуш.

Етикетка

Ярлик на товарі, експонаті, продукті виробництва тощо з вказівкою назви, виробника, дати виробництва та інших відомостей про нього.

Етикеточний папір

Папір, що має обмежену деформацію при намоканні. Застосовується для друкування, в основному, етикеток.

Європейська шкала друкарських фарб

Міжнародний стандарт на тріади друкарських фарб для чотирifarбового друку. Кольорові фарби, що входять до цієї тріади (жовта, пурпурна і блакитна) мають стандартні спектральні характеристики для заданих по товщині фарбових шарів, при яких досягається відповідність колориметричним показникам. У дру-

карському процесі при накладенні цих фарб утворюється нейтральний сірий колір. Разом з фарбами європейської тріади іноді застосовують фарби холоднішої тріади, відповідної стандарту DIN (ФРН). Жовті фарби у цих тріадах майже не розрізняються, пурпурна за стандартом DIN має менше жовтизни, а блакитна – «холодніша».

Жаконет

Біла бавовняна тканина рідкого або щільного переплетення, апретована крохмалем для збільшення твердості, поліпшення оброблення та запобігання просоченню клею. Застосовується для зміцнення зошитів, географічних карт, форзаців, корінців блока тощо.

Журнал

Періодичне зброшуроване друковане видання, що має постійну рубрикацію та містить статті, реферати з різних питань та проблем життя, природи, науки; літературні твори; ілюстративний та інший матеріал.

Забивання друкарської форми

Осадження найдрібніших частинок друкарської фарби навколо вічка літери та між крапками растрового кліше (друкуючими елементами форми високого і флексографічного друку), що відбувається головним чином через забруднення фарби паперовим пилом у процесі друкування. Призводить до зменшення кількості півтонів зображення і зниження його якості на відтисненні.

Завод

Частина накладу. Друкування заводами (частинами) на одному або на різних поліграфічних підприємствах здійснюється для прискорення виходу видання або з економічних міркувань.

Загинка

Клапан покривного матеріалу, що загинається всередину навколо торця боковини палітурки для захисту від пошкодження її зрізів (мають усі видання, крім видань з обрізною палітуркою).

Заголовна літера (прописна буква)

Буква, що відрізняється від рядкової більшою висотою, а іноді і зображенням.

Зажирювання друкарської форми (засалювання друкарської форми)

Дефект, що полягає у загортанні друкарською фарбою пробільних елементів друкарської форми у плоскому друці (офсетному, літографії, фототипії). Зажирювання виникає при потраплянні на пробільні елементи олеофільної речовини, внаслідок чого вони втрачають здатність відштовхувати друкарську фарбу.

Закатка друкарської форми фарбою

Нанесення чорної друкарської фарби на друкуючі елементи готової форми для збільшення контрасту при контролі її якості в процесі виготовлення.

Закладка

Смужка паперу або полімерного матеріалу, як правило, із зображенням. Служить для позначення місця читання. Окремим випадком є стрічка-закладка – див. лясе.

Заклеювання корінця книжкового блока (закріплення форми корінця)

Корінці зшитих блоків мають бути обов'язково заклеєні для скріплення між собою зошитів у блоку і придання стійкої форми корінцю, від якої залежить якість подальших операцій. Клейова промазка має бути еластичною, міцною та рівномірною.

Закріплення друкарських фарб

Процес створення на пористій поверхні матеріалу, що задруковується (папері, картоні тощо), досить твердою фарбною плівки, яка дозволяє виконувати подальші операції з обробки друкованої продукції. Утворення фарбною плівки на поверхні паперового аркуша відбувається в результаті складного хіміко-фізичного процесу: спочатку фарба, нанесена на папір, прилипає до нього і з'єднуюча речовина частково всмоктується в його пори, а смоли, що входять до складу з'єднуючої речовини, швидко густіють. Для прискорення закріплення фарби при друкуванні на високошвидкісних рулонних машинах до її складу вводять спеціальні добавки (сикативи).

Закруглення корінця

Надання корінцю видання опуклої форми (на відміну від плоского корінця).

Залишкова деформація паперу

Зменшення розмірів аркуша паперу по ширині і довжині після намокання у воді та подальшого висушування. Розраховують у відсотках до первинних розмірів аркуша. Впливає на суміщення фарб на відтисненні при багатофарбному друкуванні «по сухому».

Залом (злам)

Місце перелому смужки паперу або плівки. Ступінь міцності паперу на залом значно впливає на довговічність друкованих видань. Особливо важлива міцність на залом паперу, що використовується для друкування географічних, топографічних та інших карт, що піддаються частому складанню по лініях фальцювання. Термін «злам» частіше використовується по відношенню до паперу та картону, а залом – до плівки та фотоформи.

Запірний стібок-тесаме

Див. затягувальний стібок.

Заплечики

Те саме, що й відігнуті фальці зошитів обробленого корінця книжкового блока: елемент друкарської літери зверху, знизу і з обох боків вічка літери чи знака, який не дає відбитка на папері.

Запобіжний (захисний) аркуш

Див. макулатурний аркуш.

Запуск

Окремий випуск певної частини накладу одного видання.

Зарубка

Поперечний елемент на кінці основного штриха літери (знаку).

Засоби для змиття друкарських форм

Суміші, що використовуються для змиву офсетних циліндрів, фарбних валів і друкарських форм.

Заставка

Невелика образотворча (орнаментальна), сюжетно-тематична композиція, що виділяє і прикрашає початок розділу видання або його іншу структурну частину.

Затягувальний стібок

Стібок, що виконується в кінці зшивання кожного зошита для його з'єднання з попереднім.

Зафарбовування обрізу книжкового блока

Нанесення на обріз книжкового блока спеціальної фарби (під золото, срібло, бронзу тощо) для надання виробу ошатного вигляду. Застосовують для високохудожніх та дорогих подарункових видань.

Звичайний форзац

Сфальцьований в один згин аркуш паперу, один бік якого приклеюється до палітурки, а інший залишається вільним і слугує для захисту першої та останньої сторінок тексту.

Зволоження

Подача зволожуючого розчину безпосередньо на друкарську форму плоского офсетного друку або на вал фарбового апарату при спиртовому зволоженні.

Зволожуючий апарат

Вузол друкарських машин, що служить для змочування зволожуючим розчином друкарської форми.

Зволожуючий розчин

Рідина, що використовується в плоскому офсетному друці і служить для змочування пробільних елементів друкарської форми. Від складу зволожуючого розчину багато в чому залежить стійкість пробільних і друкуючих елементів. Особливе значення має рН зволожуючого розчину.

Зворотний рельєф

Рельєф на зворотному боці відбитка, що утворюється при друкуванні способом високого друку. По ньому візуально оцінюють величину та рівномірність тиску.

Зв'язуючі речовини

В'язкі розчини твердих смол у мінеральних та рослинних маслах або розчинниках, а також рослинні масла, що полімеризуються. Додають фарбам друкарські властивості, тобто здатність розкочуватися валами у фарбовому апараті, накочуватися на друкарську форму,

переходити з неї на офсетний циліндр або відразу на папір та закріплюватися на ньому.

Згладжування країв растрового зображення

Вирівнювання країв низьколінійних растрових ілюстрацій за допомогою програмних засобів видавничої системи. Забезпечує рівний край ілюстрації на відтисненні.

Здавлення форми

Пошкодження вічка друкуючого елемента форми високого (флексграфічного) друку, пов'язане з попаданням на друкарську форму сторонніх предметів в процесі друкування.

Здатність абсорбції матеріалу, що задруковується

Властивість матеріалу, що задруковується (паперу, картону), поглинати та утримувати в об'ємі вологу, з якою він знаходиться в контакті (з повітря, при нанесенні зволожуючого розчину тощо). Див. адсорбційна здатність матеріалу, що задруковується.

Зерніння формових пластин (корновання)

Збільшення питомої поверхні офсетних формових пластин хімічним, електрохімічним або механічним способами. Раніше, при повторному використанні офсетних формових пластин, механічний спосіб зерніння за допомогою керамічних або скляних кульок використовували також для зняття зображення з відпрацьованих форм (з яких уже надруковано наклад).

Зернистість

1) (у формових процесах) Фактура друкарської форми у вигляді зернистої, жорсткої поверхні. В офсетному друці поверхнева зернистість підкладки формової пластини сприяє підвищенню тиражестійкості друкарської форми в результаті збільшення поверхні зчеплення світлочутливого шару з підкладкою; 2) (у фотопроцесах) Структура світлочутливого шару, що проявляється після експонування та хімічної обробки. Вона визначається величиною, формою та розташуванням кристалів (зерен) світлочутливої речовини. Зернистість знижує роздільну здатність фотоматеріалів та визначає їх світлочутливість (чим більше зерно, тим вища світлочутливість).

Зіштовхування

Вирівнювання країв аркушів друкарського паперу, відтиснень або зошитів у стопі по «вірних» сторонах постукуванням корінця і головки по поверхні столу для здобуття рівної та без перекосу стопи або блока. Важлива частина багатьох брошурувальних операцій, особливо, обрізування країв аркушів.

Змив друкарської форми

Очищення друкарської форми від фарби, захисного шару та забруднень. Змив проводять після тривалої зупинки друкарської машини або за потреби під час друкування накладу через пиління паперу, тініння форми тощо.

Змінна друкарська форма

Друкарська форма цифрового друку, що має здатність безперервно змінюватися відповідно до поточної інформації, що надходить з ЕОМ. Наприклад, форма для вдруковування адреси розсилки на газетах.

Змішування фарб на відтисненні

Отримання кольорового зображення при багатофарбному друку шляхом послідовного накладення на матеріал, що задруковується, однофарбних зображень. Змішування фарб на відтисненні дає можливість отримання широкого спектру кольорів та їх відтінків при використанні тріадних фарб.

Знак

Умове, символічне позначення предметів, явищ, понять (геометричні, математичні, астрономічні, хімічні, астрологічні та інші знаки). Наприклад, знак копірайту – див. знак охорони авторського права.

Знак охорони авторського права (конвенційний знак, знак копірайту)

Знак, означаючий те, що твір (або частина видання) охороняється авторським правом. Позначається латинською буквою «С», укладеною в коло, ім'ям власника авторського права та роком першого випуску твору у світ. Зазвичай розміщується на обороті титульного аркуша.

Знакодрукуючий пристрій (літерний друкууючий пристрій, посимвольний друкууючий пристрій)

Механізм, що друкує за кожен такт роботи тільки один символ, наприклад, друкарська машинка.

Знакосинтезуючий друкууючий пристрій

Механізм, в якому зображення символів формується знакостворюючим елементом, в основному, матрицею. До таких пристроїв відносяться як матричні принтери, в яких голчаті друкууючі елементи розташовані у вигляді матриці, що складається з рядків і стовпців або тільки з одного стовпця, так і лазерні принтери, де матриця не є пристроєм, а формується програмними засобами.

Знежирення

Видалення з нових пластин або з відпрацьованих друкарських форм способу плоского друку (при повторному використанні) адсорбційних плівок жирних кислот та гідрофільних колоїдів перед нанесенням світлочутливого шару.

Золота фольга

Золото (або його замінник), напилене електронним способом на основу з пластика, паперу чи целофану. Використовується при промисловому виробництві видань масовими накладами або для виготовлення недорогих палітурок.

Золотий перетин

Найкомфортніша для ока пропорція, форма, в основі побудови якої лежить поєднання симетрії та золотого перетину. Сприяє якнай-

Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора

кращому зоровому сприйняттю і появі відчуття краси та гармонії. Співвідношення між висотою і шириною складеної сторінки чи сторінки видання (враховуючи поля), при якому менша частина відноситься до більшої, як більша до їх суми.

Золочення обрізу

Див. металізація обрізу.

Зольність паперу

Масова частка мінеральних речовин у вигляді зольного залишку у папері, виражена у відсотках. Зольність побічно характеризує кількість наповнювача у папері (картоні).

Зошит паперового блока

Складова частина видання, утворена фальцюванням задрукованого аркуша.

Зрив паперу

Пошкоджені шари рулону паперу, які зрізають після зняття амбалажу в процесі підготовки рулону до друкування.

Зсув

Зміщення передньої кромки зошита відносно інших. Здебільшого виникає при нерівному їх зшиванні, а також у дуже товстих виданнях.

«Ідеальні» друкарські фарби

Фарби, що мають певні спектральні характеристики при максимально-допустимій (за технологією) товщині фарбного шару, тобто, промені двох зон спектра (без світлорозсіювання), що відбивають, і повністю поглинають промені однієї зони. По Гюблю «ідеальна» жовта фарба характеризується 100 %-им віддзеркаленням у зеленій та червоній зонах і 100 %-им поглинанням у синій; ідеальна блакитна – 100 %-им віддзеркаленням у зеленій та синій зонах і 100 %-им поглинанням у червоній; «ідеальна» пурпурна – 100 %-им віддзеркаленням у синій та червоній зонах і 100 %-им поглинанням у зеленій. Тільки реальна жовта наближається до спектральної характеристики «ідеальної» фарби, оскільки повністю поглинає промені синьої зони спектра, а відбиває – червоної та зеленої зон.

Ізографічне видання

Видання живописних, графічних, скульптурних творів мистецтва, спеціальних чи художніх фотографій та інших графічних робіт, креслень, діаграм, схем тощо (у виданні домінує зображення чи зображальний ряд – художній ансамбль, а текст відіграє допоміжну, пояснювальну роль або може бути відсутнім). Можемо зустріти й такі синонімічні терміни на позначення ізографічне видання як зображальне, образотворче, мистецьке, художнє видання.

Ілюстративний видавничий оригінал

Ілюстративна частина твору, виконана у вигляді малюнка, креслення, фотографії, діапозитива (слайда) або відтиснення і призначена для видання поліграфічними засобами.

Ілюстрація

Зображення, яке доповнює, пояснює чи прикрашає текст видання. Розміщується на сторінках та інших матеріальних елементах конструкції видання.

Іміджсетер

Див. вивідний пристрій.

Ін-октаво

Формат видання в 1/8 аркуша, що отримують фальцюванням у три згини.

Ін-плано

Формат видання в цілий розгорнутий аркуш.

Ін-фоліо

Формат видання в 1/2 аркуша, що отримують фальцюванням в один згин.

Ініціал

Див. буквиця.

Інкрустація

Обробний процес, при якому на палітурній кришці отримують зображення врізкою і приклеюю матеріалу іншого кольору, ніж колір покривного палітурного матеріалу.

Інкунабули

Видання раннього (колискового) періоду книгодрукування (умовно до 1 січня 1501 року) зовні схожі на рукописні книги.

Інтенсивність кольору друкарської фарби (фарбувальна здатність)

Властивість фарби передавати своє забарвлення (офарблювати) та інші оптичні характеристики поверхні, що задруковується (папір, картон або інші матеріали), пов'язані насамперед з природою та кількістю пігменту у фарбі, а також товщиною фарбного шару на відтисненні: чим більша товщина фарбного шару, необхідна для отримання заданого кольору, тим менша інтенсивність друкарської фарби, і, чим менша кількість одного і того ж пігменту при однакових по товщині шарах друкарської фарби, тим менша її інтенсивність. При змішуванні з іншими фарбами, інтенсивність – це властивість впливати на колір отримуваних сумішей. Інтенсивність тісно пов'язана з білизною і гладкістю поверхні друкарського паперу: одна і та сама фарба малої інтенсивності, що використовується для друкування на папері з різними властивостями, має різний відтінок.

Інтервал експозицій

Безперервна безліч величин експозицій, під впливом яких змінюється оптична щільність обробленого світлочутливого матеріалу (для фотоматеріалів) або змінюються фізико-хімічні властивості фотополімерів.

Інтерліньяж (міжрядковий пропуск)

Пропуск між нижньою і верхньою лініями суміжних рядків, який при металевому наборі змінюється шляхом вставки пробільних матеріалів різної товщини, а при комп'ютерному наборі – шляхом використання спеціальних підпрограм або команд.

Інфекційне проявлення

Різновид процесу, що набув поширення при обробці надконтрастних фототехнічних плівок. Характеризується дуже високою вибірковістю, що дозволяє отримати контрастне зображення без напівтонів. Сутність процесу полягає в тому, що відновлювані експоновані мікрокристали галогеніду срібла «інфікують» прилеглі неекспоновані, провокуючи їх відновлення. Результатом є різке зростання оптичної щільності ділянок емульсії, які отримали велику експозицію, а також контраст зображення. До складу проявників такого типу входять гідрохінон, невелика кількість сульфіту натрію та параформальдегід.

Ірисовий друк

Багатофарбовий друк декількома фарбами одночасно з одного фарбного ящика (розділеного перегородками) з однієї друкарської форми при використанні розкатних валів з фіксованим осьовим (аксіальним) переміщенням. Дозволяє отримати на відтисненні плавний перехід кольорів. Використовується як засіб захисту банкнот та цінних паперів.

Кабель

Система ізольованих дротів, які для зручності монтажу та експлуатації, а також для захисту від впливу навколишнього середовища та механічних пошкоджень, об'єднані в єдину конструкцію. З'єднує обладнання та інші пристрої з джерелами живлення тощо.

Кадрування

Виділення частини зображення та відсікання решти при обробці видавничого оригіналу. Використовується для приведення частини зображення до заданого формату видання, а також при комп'ютерній обробці окремих деталей зображення.

Каландр

Частина папероробної машини, що складається з декількох полірованих валів, розташованих один під одним. Своєю вагою вали ущільнюють папір та додають йому певну гладкість, звану машинною.

Каландрований папір

Папір, пропущений через каландр для додання його поверхні підвищеної гладкості та блиску.

Календар

(у поліграфії) Періодичне довідкове видання, що містить послідовний перелік днів, тижнів, місяців у році, а також інші відомості різного практичного характеру. Календарі можуть бути щорічниками, щомісячниками, тижневиками.

Калібр

Товщина аркуша паперу або картону в мікрометрах.

Калотипія

Ранній фотографічний процес, заснований на використанні паперу, просоченого йодистим сріблом.

Канон

Друкарський шрифт, кегль якого становить 40 пунктів.

Канон малий

Друкарський шрифт, кегль якого становить 32 пункти.

Канти

Краї палітурної кришки (рідше обкладинки), виступаючі за обріз блока. Кант оберігає блок від псування та забруднення, покращує розкриваність книги, брошури тощо. Їхні розміри залежать від формату, призначення та типу палітурки видання.

Капітель

Друкарські літери, що мають накреслення великих літер, а розміри – малих.

Каптал

Бавовняна або шовкова тасьма шириною до 10 мм з потовщеним кольоровим краєм. Наклеюється на кінці корінця книжкового блока, щоб скріплювати його краї та прибирати проміжок між корінцем блока і палітурною кришкою при закритій книзі. Має також декоративне призначення: каптал підібраний під колір палітурки книги, є елементом її оформлення (прикраси). Перед тим як наклеювати каптал, його апретують (тобто проклеюють) для того, щоб він був цупким та не скручувався.

Карбонат кальцію

Використовується як наповнювач у деяких сортах паперу та як покриття.

Картон

Матеріал завтовшки від 0,3 до 5 мм, переважно рослинного походження, маса квадратного метра якого становить понад 200 грам. Сировиною для вироблення картону служать, головним чином, деревна маса, напівцелюлоза, небілена целюлоза, макулатура. Застосовуються також синтетичні та мінеральні волокна. Це поняття охоплює різні види картону від одношарових до багатошарових, що мають різну структуру.

Картонні сторінки

Деталі палітурної кришки – аркуші картону, ширина і висота яких вираховується в залежності від формату видання.

Картуш

Графічна прикраса – орнаментальне коло або овал, віньєтка з порожнім простором посередині, залишеним для напису, цифри, емблеми.

Касетний фальцювальний пристрій

Пристрій, в якому утворення фальца здійснюється за допомогою двох валиків та касети замість тупого ножа. Альтернативою є використання ножових фальцювальних машин.

Каширування

Механічна обробка книжкового блока, внаслідок якої відгинаються фальці вздовж корінця та утворюються закраїни, які підвищують

Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора

міцність блока і сприяють кращому з'єднанню його з палітуркою.
Див. відгинання країв корінця блока.

Квадрат

1) Одна з основних одиниць друкарської системи вимірювань, рівна 4 цицero або 48 пунктам. 1 квадрат рівний 18,048 мм; 2) Пробільний матеріал, що використовується при виготовленні набірних друкарських форм способу високого друку. Квадрати розрізняють по кеглю (від 1 до 16 пунктів) та довжині (1, 3/4 і 1/2 квадрата). Застосовують для заповнення пропусків у неповних рядках (на початку та в кінці абзацу), при наборі таблиць, формул, в акцидентних роботах.

Кватирка

Див. ліхтарик.

Кегль (кегель)

Параметр, що означає розмір шрифту, тобто відстань між верхньою та нижньою гранями літери. Включає висоту вічка та заплечики і вимірюється в пунктах. Деякі кеглі мають власні назви, наприклад, перл, цицero тощо.

Кирилиця

Одна з двох найдавніших слов'янських азбук, винахід якої приписується ченцям Кирилу і Мефодію (IX століття). Див. також глаголиця.

Кислотність

Характеристика середовища, що визначається за шкалою рН, згідно з якою значення $\text{pH}=7$ є нейтральним; значення $\text{pH} > 7$ відповідає зростаючій лужній реакції середовища. Шкала рН є логарифмічною з основою 10, тому середовище з $\text{pH}=4$ буде у 10 разів більш кислим, ніж середовище з $\text{pH}=5$, і у 100 разів кислішим за середовище з $\text{pH}=6$.

Кислотне травлення

Травлення копії розчинами кислот при виготовленні кліше. Нині ця застаріла технологія має обмежене застосування.

Кишеня

Додатковий елемент видання в палітурці у вигляді паперового мішечка, який монтують на внутрішній частині палітурки.

Кінцева смуга

Остання сторінка видання, розділу або окремої статті.

Кінцевий рядок

Рядок, що закінчує абзац (перед формулою, таблицею, ілюстрацією), смугу, розділ. Не повинен бути висячим рядком.

Кінцівка

Невелика образотворча або орнаментальна, сюжетно-тематична композиція, що виділяє або прикрашає кінець видання або його структурну частину.

Кіпа

Пакувальна міра аркушевого паперу, аркушевого картону та аркушів целюлози. Маса кіпи паперу складає від 35 до 200 кг, картону – до 500 кг.

Кінсейка

Див. фарбний ящик.

Клапан

1) (у формовому виробництві) Певний край монтажу фотоформ, незайнятий фотоформами; 2) (у друкарському виробництві) Край офсетної друкарської форми, призначений для закріплення у планках при її установці в друкарській машині, а також край паперового аркуша, призначений для захоплення в процесі транспортування його в машині при друкуванні; 3) (у палітурно-брошурувальному виробництві) Частина обкладинки (суперобкладинки), що загинається всередину книги.

Класифікація друкарських фарб

Групування різних видів друкарських фарб за наступними ознаками: 1) за способом друку (для способу високого друку, для способу офсетного друку, для фототипії, для флексографії тощо); 2) за конструктивними та технологічними особливостями друкарського устаткування (для рулонних і аркушевих друкарських машин, для машин з сушильними пристроями або без них); 3) за призначенням друкарських фарб (для тріадного друку, для бронзування, для друку цінних паперів тощо); 4) за типом матеріалу, що задруковується (папір, картон, жерсть тощо).

Класифікація паперу для друку

Групування різних видів паперу за наступними ознаками: 1) за способом друку (друкарський, офсетний, для глибокого друку тощо); 2) за видом друкованої продукції (газетний, книжково-журнальний, картографічний тощо); 3) за товарним виглядом (аркушевий або рулонний); 4) за способом виготовлення (крейдований, некрейдований, з водяними знаками тощо); 5) за способом обробки (машинної гладкості, глазуrowаний, тиснений тощо). У кожній класифікаційній групі може бути декілька сортів паперу, що розрізняються між собою окремими показниками і маркуються додатково літерами та цифрами.

Клейове безшвейне скріплення

Скріплення елементів книжкового блока по корінцю клеєм. Клей наноситься на торці корінцевих зрізів аркушів.

Кліше

Ілюстративна друкарська форма високого друку або її частина з металу або пластмаси, виготовлені фотомеханічним способом або гравіруванням. Залежно від відтворюваного зображення розрізняють штрихові та растрові кліше. Після винаходу способу емульсійного травлення стало можливим виготовлення змішаного кліше, що містить текст, штрихові та растрові ілюстрації.

Книга

Один з видів поліграфічної продукції – неперіодичне видання у вигляді зброшурованих паперових аркушів або зошитів з віддрукованою на них текстовою, графічною, ілюстративною інформацією обсягом понад 48 сторінок.

Книга ксилографії

Видання, в якому текст та ілюстрації виконані в техніці гравюри на дереві.

Книга з подвійним входом (алігат, книга-перевертиш)

Видання, що містить два тексти, які починаються з обох боків обкладинки або палітурної кришки, при цьому кожен з текстів має свій титульний аркуш і свою пагінацію. У такий спосіб оформляють, наприклад, двомовні словники.

Книга зі «своїм» форзацом

Книга, у якій в якості форзаців використані перший та останній аркуші книжкового блока.

Книга-перевертиш

Див. книга з подвійним входом.

Книжкове видання

Видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці або у палітурці.

Книжковий аркуш

Сторінка з оборотом – є основною деталлю книжкового блока. В тому випадку, якщо сторінка є деталлю журналу, мову ведуть про журнальний аркуш.

Книжковий блок

Напівфабрикат книги після операції прошивання чи склеювання надрукованих зошитів або аркушів, що містить усі сторінки та комплектуючі деталі майбутнього видання перед обробленням корінця. Книжковий блок є найважливішим елементом книги.

Книжковий знак

Див. екслібрис.

Книжковий код EAN

Див. штрих-код.

Когезія

Зчеплення між частинками всередині речовини, обумовлене міжмолекулярною взаємодією і хімічним зв'язком. Має важливе значення для всіх способів друку при контакті друкарської фарби з формою та папером.

Коленкор

Покривний палітурний матеріал з бавовняної тканини з крохмально-каоліновим покриттям. Використовується у книжкових виданнях при виготовленні палітурних кришок.

Колір

Результат зорового сприйняття, яке залежить від умов освітлення, складу та структури предмета, який розглядають. Предмети, фарби мають здатність відбивати або поглинати певні хвилі променя. Промені, що відбиваються від предмета, визначають його колір. Предмети білого кольору відбивають майже всі промені, що потрапили на їхню поверхню, а чорного – поглинають більшу частину світла, що на них падає.

Колірна корекція

Зміна колірних характеристик зображення, що репродукується, в процесі підготовки його до друку та при друкуванні.

Колірний обхват тріади друкарських фарб

Безліч колірних тонів та відтінків, що отримуються при друкуванні основними фарбами тріади в результаті автотипного синтезу кольору (для способу глибокого друку – субтрактивного синтезу кольору). Колірний обхват істотно розширюється завдяки використанню четвертої чорної фарби. Нині є декілька комплектів фарб, об'єднаних у тріади, з яких вибирають ту тріаду, яка за оптичними властивостями (по колірному обхвату, оптичній щільності) найближче підходить до оригіналу.

Колірний тон

Основна колірна характеристика фарби, за допомогою якої ми розрізняємо її колір. Визначається вона сумарним відбиттям різних довжин хвиль світлового потоку і залежить від довжини хвиль, що переважають у відбитому світлі. Кольори однакового тону можуть розрізнятися за яскравістю, в той самий час однаково яскравість можуть мати кольори різних колірних тонів.

Колірні характеристики друкарської фарби

Основними показниками друкарських фарб є: колірний тон, насиченість і світлота. У виробничих умовах їх контролюють денситометром. Колірні характеристики друкарських фарб на відтисненні залежать від: виду пігменту (фарбного лаку) та його кількості у фарбі; ступеня перетиру фарби; зв'язуючої речовини; товщини фарбного шару на відтисненні; виду поверхні, що задруковується; а також від інших характеристик друкарських фарб (наприклад, їх сумісності при накладенні) тощо.

Колоїд

Речовина, що складається з дуже маленьких часток матерії (дисперсна фаза), які присутні в іншому матеріалі.

Колоїди гідрофільні

Дисперсні системи, в яких речовина, що диспергує, взаємодіє з дисперсним середовищем (водою).

Колонка (стовпець)

Частина смуги, яка складається з рядків тексту одного формату, що створює вертикальний ряд і відокремлена від іншої колонки середником з лінійкою або без неї.

Колонлінійка

Лінійка або прикраса, що розташовується на кожній смузі видання, над основним текстом як елемент художнього оздоблення.

Колонтитул

Елемент структури видання, що містить деякі довідкові дані про видання, наприклад, прізвище автора, заголовок книги (журналу, статті), заголовок розділу, початкові літери або заголовки статей у словниках, що розміщуються над текстом кожної сторінки.

Колонцифра

Цифра (число), що позначає порядковий номер сторінки друкованого видання. Колонцифри можуть розміщуватися зверху полоси або внизу, по центру або біля зовнішнього поля.

Колофон

- 1) У старовинних книгах – вихідні дані, розміщені на початку книги, що, як правило, містять ім'я друкаря та характеристики видання;
- 2) У сучасних книгах – емблема видавничої фірми (логотип).

Кольорова вуаль

Фотографічна вуаль певного кольору, що спотворює колірні характеристики зображення. Виникає при порушенні умов обробки фотоматеріалів або старінням фотоматеріалів чи оброблювальних розчинів.

Кольоровий діапозитив

Багатофарбове позитивне зображення на прозорій основі, що співпадає по перенесенню кольорів із зображенням оригіналу. Див. також слайд.

Кольоровий дисплей

Пристрій візуального відображення інформації, на екрані якого створюється кольорове зображення.

Кольоровий друк

Процес друкування відтиснень з використанням хоча б однієї кольорової фарби.

Кольоровий негатив

Негативне зображення, зворотне оригіналу по світлоті та передачі кольору. На кольоровому негативі кольори приблизно відповідають додатковим кольорам кольорового позитиву.

Кольороподіл

Розділення кольорового зображення оригіналу за допомогою світлофільтрів або селективних джерел освітлення на окремі одноколірні рівномасштабні зображення. При синтезі в процесі друкування з кольороподілених однофарбних друкарських форм з певною точністю відтворюють кольорове зображення оригіналу. Див. кольороподілене зображення

Кольороподілене зображення

Одноколірне зображення, отримане на екрані монітора видавничої системи або на твердому носіїві (на лавсановій плівці, фотоплівці або формовому матеріалі) після розділення на окремі кольори багатобарвного зображення.

Кольороподільні світлофільтри

Червоний, зелений і синій світлофільтри, що використовуються при кольороподілі ілюстративного оригіналу.

Кольоропроба

Отримання контрольного кольорового зображення на матеріальному носіїві або на кольоровому екрані відеотермінального пристрою.

Розрізняють аналогові (растрові), півтонові (цифрові) та екранні кольоропроби.

Комбіноване видання

Поліграфічний виріб, що містить, разом з друкарським текстом, носії звукозапису (касети, диски) або зображення на інших носіях (слайди, плівки тощо).

Комбінований друк

Застосування на одному відтисненні двох або більше способів друку при відтворенні одного оригіналу. Використовується, наприклад, для виготовлення грошових знаків та бланків цінних паперів.

Комета

Дефект, що виникає при друкуванні способом глибокого друку. Полягає в утворенні довгих темних ліній, що проходять по відтисненню, внаслідок щербин на раклі.

Комікс

Видання, що є серією малюнків, зазвичай з короткими оповідними або діалоговими текстами, які створюють певну зв'язну розповідь.

Компендіум

Стислий виклад якоїсь системи знань – наукової дисципліни, підручника, лексикону, словника, енциклопедії.

Компенсатив

Фотографічне зображення, отримане із суміщених кольороподіленого негативу і діапозитиву для однієї або різних друкарських фарб. Компенсатив застосовується при фотомеханічній корекції кольору як один з видів маски у застарілій технології перехресного маскування.

Комплектне видання

Де кілька видань, зібраних у теку, футляр, бандероль або загорнутих в обгортку.

Комплектування

Складання блока книжкового видання з окремих зошитів у потрібній послідовності.

Комплектування блока накидкою (вкладкою)

Складання книжкового блока накиданням (вкладанням) зошитів одна на(в) одну в певній послідовності. Застосовують при виготовленні журналів і брошур невеликого обсягу (до 96 сторінок, залежно від товщини паперу), зшитих дротом або нитками.

Комплектування блока підбіркою

Складання блока видання з послідовно розташованих один за одним зошитів або окремих аркушів. Широко використовується при виготовленні книжкової продукції.

Комплектування складних зошитів

Приєднання до звичайного зошита дробових частин аркуша, ілюстрацій або форзаців, віддрукованих окремо від тексту.

Композиція видання

Організація текстових і образотворчих елементів всередині видання, що додає йому єдності та цілісності.

Композиція смуги набору

Побудова смуги набору зі складових її елементів (колонок, колонтитулів, сигнатури, норми) відповідно до заданого формату.

Композиція сторінки

Побудова простору сторінки, що утворюється співвідношенням смуг набору і полів.

Комп'ютерна графіка (машинна графіка)

1) Розділ інформатики, який вивчає методи цифрового синтезу і обробки візуального контенту; 2) Вид сучасного мистецтва, яке також називають цифровим, що входить до загального медіа-арту – зображення, які створюються, перетворюються, оцифровуються, обробляються і виводяться засобами обчислювальної техніки, включаючи апаратні та програмні засоби. Рухома комп'ютерна графіка називається комп'ютерним відео або комп'ютерною анімацією. Для виведення графіки використовують монітор, принтер, плотер тощо.

Комп'ютерний кольороподіл (електронний кольороподіл)

Кольороподіл, здійснюваний автоматизованими оптоелектронними засобами (апаратними і програмними) за допомогою ЕОМ видавничих систем. Нині комп'ютерний кольороподіл все більше витісняє, так званий, класичний кольороподіл на основі аналогових електронних або оптичних систем, забезпечуючи постійне підвищення якості кольороподілу.

Комп'ютерний набір

Набір і обробка тексту видання із застосуванням ЕОМ у видавничих системах, при якому забезпечується виключення рядків, технічне редагування та коректура тексту, верстка смуг тощо.

Комп'ютерні видавничі системи

Електронні системи складання, верстання й оброблення ілюстрацій з використанням комп'ютерів.

Конвенційний знак

Див. знак охорони авторського права.

Конгрес

Див. конгревне тиснення.

Конгревне тиснення

Отримання рельєфного зображення без фарби і фольги при локальному тисненні палітурної кришки, листівки між нагрітим штампом і контрштампом (відповідно пуансоном та матрицею). Виконується у спеціальних пресах або у тигельних друкарських машинах. Є ефектним прийомом оформлення палітурної кришки.

Кондиціонування паперу

Процес додавання готовому паперу необхідної вологості у спеціальних установках при заданих параметрах вологості та температури повітря в приміщенні. Див. також акліматизація паперу.

Конструкції палітурних кришок

1) Суцільнокроєні – це палітурні кришки виготовленні з одного виду матеріалу (або м'якого картону); 2) Суцільнокриті – це палітурні кришки, в яких картонні сторони та відстав покриті одним видом матеріалу; 3) Складні – це палітурні кришки, в яких картонні сторони та відстав покриваються різними видами матеріалів. В залежності від конструкції та матеріалів, палітурні кришки діляться на: Тип № 5 – складна палітурна кришка. Картонні сторони і відстав з'єднані корінцем з одного матеріалу, а картонні сторони покриті матеріалом іншого виду; Тип № 6 – палітурна кришка з однієї деталі. Відсутні картонні сторони та відстав. Виготовлена з матеріалу одного виду; Тип № 7 – суцільнокрита палітурна кришка. Картонні сторони та відстав покриваються одним видом матеріалу; Тип № 8 – палітурна кришка з накладними сторонами і корінцем. Картонні сторони покриті матеріалом із загином його з чотирьох боків. Корінець покритий матеріалом із загином з двох боків (зверху та знизу); Тип № 9 – палітурна кришка з накладними сторонами і окантованим корінцем. Картонні сторони покриті матеріалом із загином з чотирьох боків. Корінцем служить матеріал окантовки.

Контактне копіювання

Процес отримання в масштабі 1:1 копії зображення (позитивного і негативного), виготовленого здебільшого на прозорій основі. Наприклад, в контактено-копіювальній пристрої з позитиву, залежно від використовуваного світлочутливого матеріалу, можна отримати негатив або такий самий позитив.

Контактне растрування

Растрування, що здійснюється з використанням контактних растрів. Проводять у контактено-копіювальних пристроях або в репродукційних апаратах.

Контактний растр

Растр, що відрізняється від проекційного тим, що в ньому замість непрозорих або напівпрозорих пересічних ліній і прозорих проміжків, є систематично або хаотично розташовані елементи, оптична щільність яких нерівномірно, але закономірно змінюється від центру до країв. Контактні растри зазвичай виготовляють на прозорій поліефірній підкладці і при застосуванні притискують до світлочутливого шару. Розрізняють сірі та кольорові (пурпурні, мозаїчні) контактні растри. З кольорових – широке застосування мали пурпурні контактні растри при раструванні чорно-білих зображень. Контактні растри використовують для растрування півтонових зображень як в контак-

тно-копіювальних верстатах, так і в фоторепродукційних апаратах. У глибокому друці використовують контактні растри з непрозорими ділянками і прозорими безперервними розділовими лініями. Пробільні елементи, створені прозорими лініями растра на друкарській формі глибокого друку, служать опорою ракелю при друкуванні.

Контактно-копіювальний пристрій

Механічне пристосування, в якому проводять контактне копіювання. Пристрій забезпечує контакт оригіналу з світлочутливим матеріалом за допомогою вакууму і має систему експонування. Залежно від розташування джерела світла розрізняють контактно-копіювальні верстати і контактно-копіювальні рами. У верстатах джерело світла розташоване в самому пристрої, а в рамах воно винесене поза копіювальний пристрій.

Контраст

Градаційна (тональна) характеристика чорно-білого або кольорового зображення на фотоматеріалі, відтисненні тощо за відмінністю у світлоті (насиченості кольору) його найбільш яскравих і найбільш темних ділянок. Кількісно виражається відношенням максимального і мінімального коефіцієнтів пропускання (віддзеркалення) світла. Контраст зображення відіграє важливу роль при оцінці оригіналів, масок, фотоформ та якості друку.

Контрастні проявники

Готуються з великим вмістом гідрохінону та великою лужністю.

Контратипування

Процес виготовлення дублікатів безпосередньо з оригінальних зображень без проміжних технологічних операцій, тобто коли з негативу отримують негатив, а з позитиву – позитив. Застосовується при розмноженні фотоформ, виготовленні слайдів-дублікатів і для підвищення контрасту зображення та різкості штрихових (зокрема, мікроштрихових – растрових) елементів.

Контроль підбору

Перевірка комплектності книжкового блока, щоб переконатися в наявності всіх зошитів та правильності їх послідовності.

Контроль поліграфічного процесу

Оцінка поточних значень показників якості виконання окремих операцій поліграфічного процесу по отриманих результатах (наприклад, у формових процесах: контраст зображення, відтворюваність 3 % растрового елементу, вуаль, чистота 95 % просвітів) і по режимах їх проведення (наприклад, температура проявника, час прояву). Нормалізація умов проведення окремих операцій технологічного процесу та їх контроль призводять до отримання гарантованого рівня якості продукції.

Контроль сфальцьованих зошитів

Оцінка точності утворення подовжніх і поперечних згинів у зошитах по мітках фальцювання. Сфальцьовані зошити мають бути правильно обрубані та розрізані. Формати зошитів мають точно від-

повідати розмірам, зазначеним у макеті або паспорті замовлення видання. Сфальцьований зошит розкреслюють по обрізному формату і перевіряють, щоб при проведенні подальших операцій обрізувалися графійочні отвори, шлейф, контрольні шкали та інші елементи, що не повинні бути присутніми у готовому виданні.

Контроль тиражних відтиснень в процесі друкування

Перевірка відповідності тиражних відтиснень підписним аркушам-еталонам і оригінальній пробі по колірному тону, характеру та розмірам елементів зображення. Здійснюється за шкалою оперативного контролю друкарського процесу за допомогою десятикратної лупи та денситометра.

Контроль якості друкарських форм

Оцінка якості і комплектності друкарських форм, що проводиться візуально (зокрема за допомогою лупи) перед установленням їх у друкарську машину. При цьому перевіряють, щоб зображення на формі було розташоване відповідно до макета. На поверхні форми не має бути подряпин, вм'ятин, заломів та інших механічних пошкоджень. Пробільні елементи друкарської форми не мають мати слідів фарби, плям, смуг, набряків та інших забруднень, а також бути зажиреними. На друкарській формі мають бути нанесені мітки-хрести для контролю точності суміщення фарб, фальцювання та розрізання відтиснень, установки самої друкарської форми на формовому циліндрі. На формі мають розміщуватися шкали оперативного контролю друкарського процесу.

Контрольна коректура

Вибіркова перевірка відтиснень переважно при друкуванні великих накладів для виявлення дефектів друкарської форми, які можуть з'явитися в процесі друкування.

Контрольна лінія (позначка)

Лінія або позначка, нанесена на один матеріал для швидкого і точного розміщення іншого матеріалу (наприклад, при збиранні палітурок).

Контрольна шкала

Зображення з нормованих тестових елементів, призначене для контролю і оцінки якості виконання операцій поліграфічного процесу та виявлення можливих відхилень з їх кількісними та якісними характеристиками. У фотопроцесах можуть бути оцінені: градаційна точність відтворення зображень, якість растровання, інтервал відтворної оптичної щільності; у формових процесах – вибір оптимальної експозиції; у друкарських процесах – спотворення растрових елементів, порушення балансу «по сірому», ступінь суміщення фарб тощо. Контрольні шкали можуть бути виготовлені на папері, плівці та інших носіях.

Контрольне відтиснення

Відтиснення, взяте з друкарської машини під час друкування накладу для оцінки та контролю параметрів друку. Контрольне від-

тиснення оцінюється друкарем, майстром, технологом, керівником підприємства або замовником.

Контртитул

Додатковий титул здебільшого у багатотомних чи перекладених виданнях. Розміщується на лівій стороні титульного розвороту. У багатотомних виданнях на контртитулі розміщують дані, що належать до всього видання, а на титулі – дані, що відносяться лише до окремого тому. У перекладних творах на контртитулі дають ті ж дані, що й на титулі, мовою оригіналу. У подарункових виданнях контртитул роблять «дзеркальним», тобто він повторює титульний аркуш. Верстають контртитул згідно з композиційним задумом видання, узгоджуючи з титулом. Колонцифру на контртитулі не ставлять.

Контрштамп

Див. матриця.

Копірайт

Див. знак охорони авторського права.

Копіювальний процес

Технологічний процес отримання копій монтажу фотоформ на формову пластину за допомогою копіювального устаткування.

Копіювальний шар

Тонкі плівки високомолекулярних сполук з фото- чи термочутливими речовинами, чи іншої хімічної будови, які здатні змінювати свої фізико-хімічні властивості після фотоопромінювання.

Копіювально-розмножувальна машина

1) (у поліграфії) Пристрій для багаторазового копіювання зображення фотоформи на одну формову пластину. Широко застосовують при виготовленні друкарських форм для друкування етикеток, листівок, коли на одній друкарській формі розміщено багато однакових зображень; 2) (у репрографії) Пристрій для багаторазового копіювання оригіналу на папір (рідше на прозору плівку).

Копіювання

1) (у поліграфії) Отримання копій з негативів або діапозитивів на фотоматеріалі або копій монтажів фотоформ на формових пластинах при виготовленні друкарських форм. Копіювання проводять в контактено-копіювальних пристроях; 2) (у репрографії) Отримання копій з оригіналу за допомогою діазотипії, термографії, електрофотографії тощо.

Копіювання з екрану ЕОМ

Повторення на матеріальному носіїві (папері, прозорій полімерній плівці, фотоплівці) зображення, що є на екрані монітора комп'ютера, за допомогою периферійних пристроїв (принтера, плотера тощо).

Копія

(у поліграфії) Формовий матеріал із зображенням, нанесеним на нього способом копіювання, для подальшого виготовлення друкар-

ської форми або на фотоматеріалі при розмноженні фотоформ, виготовленні фотоформ, а також на проміжних зображеннях при маскуванні. Копія може бути і на пігментному папері, наприклад, при виготовленні форм глибокого друку та літографії; 2) (у репрографії) Дублікат зображення оригіналу, отриманий методом копіювання з використанням засобів розмножувальної техніки.

Коректурні аркуші (коректурні відтиснення)

Аркуші або відтиснення з набраного тексту при підготовці видання до друку, призначені для коректури.

Коректурні відтиснення

Див. коректурні аркуші.

Корінцевий матеріал

Матеріал (марля, папір, нетканий матеріал), що використовується для зміцнення корінця книжкового блока та скріплення блока з палітурною кришкою.

Корінцевий фальц

Згин на внутрішньому полі сфальцьованого зошита. Іноді його називають палітурним полем, оскільки по ньому виконується операція зшивання зошитів.

Корінець

Край книжкового блока – місце, де скріплюють усі технологічні елементи книги (зошити, марлю, каптал, лясе тощо).

Коридор

Збіг прогалин по вертикалі або похилій лінії у трьох і більше суміжних рядках – один з дефектів верстки.

Корновання

Див. зерніння формових пластин.

Корнпапір

Папір із зернистою будовою поверхні, покритий спеціальним клеювим шаром. Використовується у літографії.

«Короткі» фарби

Друкарські фарби, що мають незначні сили внутрішнього зчеплення (низькі когезійні властивості), тобто в процесі друкування вони швидко розриваються, що призводить до утворення фарбного пилу або туману та виникнення інших дефектів. Для підвищення якості до такої фарби додають допоміжні речовини (наприклад, оліфу).

Корпус

Назва шрифту кеглем 10 пунктів.

Корозійна стійкість «золотої» і «срібної» фарб

Стійкість друкарської фарби під золото і срібло до потемніння з часом після друку. Залежить від властивостей друкарського паперу і зволожуючого розчину, що використовуються в процесі друкування.

Косий шрифт

Шрифт типу курсивного, але з нахилом у лівий бік. Зазвичай використовується для виділення частин тексту.

Косина аркуша паперу

Дефект, що полягає у відхиленні форми аркуша паперу від прямокутної.

Крафт-папір

Міцний коричневий пакувальний папір, яким додаткового обклеюють корінець для його зміцнення. Використовується також для виготовлення гільзи при порожнистому корінці палітурки. Див. також: високоміцний пакувальний папір.

Крейдований папір

Папір, покритий шаром, що складається з каоліну (різновид білої глини), бланфікса (білого пігменту, отриманого із сірчаноокислого барію) та казеїну або желатину. Для крейдування використовують папір (основу) з біленої целюлози. Нанесення покриття на папір-основу здійснюють на спеціальних машинах в декілька прийомів.

Критво

1) Обтягування (обклеювання) корінця і боковин палітурки тканиною, шкірою, тонким пергаментом чи іншими матеріалами. 2) Прикріплення обкладинки до книжкового блока.

Кришка

Зовнішня оболонка книги, її палітурка.

Кришкоробна машина

Пристрій, призначений для виготовлення палітурних кришок.

Криюча здатність фарби

Здатність фарби покривати матеріал, що задруковується, так, щоб його поверхня не просвічувалась крізь нанесений шар, і таким чином передавати поверхні свій колір.

Криючі фарби

Фарби, які, при нанесенні їх на поверхню іншого кольору, не утворюють новий колір, а, на відміну від прозорих фарб, зберігають свій колірний тон.

Кругління корінця блока

Надання корінцю книжкового блока округлої форми для зменшення його товщини. При цьому поліпшується зовнішній вигляд книги.

Кругління корінця палітурної кришки

Надання корінцю палітурної кришки форми, подібної до скругленого корінця книжкового блока, для полегшення вставки блока у кришку при виготовленні книги.

Кругління кутів блока

Надання кутам блока округлої форми щоб уникнути їх швидкого руйнування і втрати зовнішнього вигляду. Застосовується в дитячих книгах, блокнотах та подарункових виданнях.

Кругління кутів палітурної кришки

Обробка кутів палітурної кришки для надання їм округлої форми, що покращує її зовнішній вигляд та запобігає псуванню кутів при тривалій експлуатації книги.

Круглильно-кашировальна машина

Машина, призначена для кругління і відгинання фальців у корінця книжкового блока.

Ксерографія

Метод репрографії, що використовує для перенесення тонера (сухих чорнил) електричний заряд. Включає в себе такі стадії: електризація поверхні напівпровідникового матеріалу (зазвичай у формі барабана чи стрічки); експонування (при цьому заряд освітлених ділянок розсмоктується і залишається лише на неосвітлених); нанесення фарби, коли частинки фарби пристають до заряджених ділянок поверхні; перенесення зображення на папір; фіксації зображення за допомогою високотемпературної обробки; очищення поверхні перед новим копіюванням.

Ксерокопіювання

Отримання копії з оригіналу методом ксерографії. При ксерокопіюванні на окремих пристроях можна змінювати масштаб, контраст та проводити монтаж з декількох зображень.

Ксерокопія

Копія, отримана при ксерокопіюванні оригіналу на будь-якому копіювально-розмножувальному пристрої, що використовує метод ксерографії.

Ксилографія

1) Спосіб високого друку, при якому друкарська форма виготовляється шляхом різблення на дерев'яних дошках; 2) Аркушеве ізовидання, що є відтисненням із зображення, вигравіруваного на дерев'яних дошках.

Кубарик

Стос паперу невеликого формату, проклеєний з одного боку для легкості відривання. Використовується для оперативних записів. Здебільшого несе елементи фірмового стилю.

Кут повороту растру

Кут, на який необхідно повернути проекційний або контактний растри, а також растрові структури при електронному раструванні, що використовують для растрування зображень різних фарб у видавничих системах з метою мінімізації муару на відбитках. Кут повороту растру відраховують від вертикалі зображення оригіналу. Для однофарбових зображень кут повороту растру складає 45°; при тріадному друці найпоширеніші кути для повороту растру – 45° (для чорної), 75° (для пурпурової), 135° (для блакитної) та 0° (для жовтої) фарб.

Лавіс

Вид гравюри на металі. Зображення наноситься на дошку пензлем, змоченим кислотою. При друкуванні фарба набивається у витравлені заглиблення. Гравюри нагадують малюнок пензлем з розмиванням.

Лазерне гравірування

Створення зображення на формному матеріалі з використанням лазерного випромінювання в якості інструмента гравірування. Застосовується при виготовленні друкарських форм у способах офсетного і глибокого друку.

Лазерний принтер

Високошвидкісний безударний друкарський пристрій, в якому використовуються лазерна технологія та принцип ксерографії.

Лак

Розчин плівкотворних речовин в органічних розчинниках або у воді, що створюють після затвердіння прозору однорідну плівку. Призначені для обробки друкованої продукції. Лак наносять на відбитки у спеціальних лакувальних машинах, а також у лакувальних секціях друкарських машин. Водорозчинні лаки наносять на відбитки, використовуючи зволожуючий апарат офсетної друкарської машини. Надає відбитку глянець або використовується для захисту поліграфічної продукції.

Лакування

Процес нанесення прозорих полімерних покриттів на відбиток, папір, картон. Лакування використовують для оздоблювання суперобкладинок, обкладинок та палітурок книжок, брошур, журналів, плакатів, листівок, проспектів тощо.

Ламінування

Процес нанесення на поліграфічну продукцію прозорої плівки-ламінату. Основним завданням ламінування є захист готової друкованої продукції від впливу зовнішніх факторів та значне продовження терміну його експлуатації. Ламінування захищає як від вологи та пилу, так і механічного впливу. Термін часто ототожнюють з поняттям «припресування плівки». Розрізняють два основних вида ламінації – холодний та гарячий. Основною різницею між ними є процес нанесення ламінату на зображення. У випадку з холодним ламінуванням температура матеріалу – кімнатна, а при гарячому ламінуванні – температура ламінату до 160°. Здебільшого, гаряче ламінування використовується для ламінації офісних документів, сувенірної та малогабаритної поліграфічної продукції. Холодне – для ламінації продукції широкоформатного друку за допомогою рулонних ламіновальників. Крім того, під час ламінування підвищується контрастність та насиченість фарб. За рахунок цього ефекту продукція виглядає значно привабливіше.

Латекси

Водні дисперсії полімерів, головним чином синтетичних каучуків. У поліграфії використовуються при виготовленні клею.

Ледерин

Покривний палітурний матеріал, що є бавовняною тканиною, на лицьовому боці якої нанесена еластична плівка з нітроцелюлози, пластифікаторів, пігментів, наповнювачів, а на зворотньому – шар крохмального ґрунту, після чого виконано тиснення у каландрах для надання йому фактури шкіри.

Лист

Тонкий шматок якогось матеріалу певної форми та розміру. Термін вживається зі словами бляшаний, залізний, поліетиленовий, сталевий, фанерний, холоднокатаний, шиферний тощо.

Лігатура

Об'єднання знаків двох літер в один друкований символ для гармонійнішого вигляду шрифту у наборі.

Лініатура растру (частота растру)

Кількість прозорих або непрозорих ліній (крапок) на погонний сантиметр растру. Типажна послідовність растрів: 20, 24, 30, 34, 36, 40, 44, 48, 54, 60, 70, 80, 100, 120, 150, 160 ліній/см. Внаслідок розвитку електронного растрування кількість ліній в одному сантиметрі може бути і дробовою, наприклад, 39,5; 59,5. У комп'ютерному раструванні частіше використовуються одиниці виміру лініатури в лініях на дюйм (lpi), наприклад, 150 lpi. Для газетного друку зазвичай використовується лініатура у 100–133 lpi. Для кольорових журналів – приблизно 150–175 lpi. Для ікон – приблизно 200 lpi.

Лінійна деформація паперу

Зміна лінійних розмірів аркуша паперу (як по ширині, так і по довжині) при зміні умов навколишнього середовища.

Ліногравюра

1) Ручний спосіб виготовлення форми високого друку на лінолеумі або подібних до нього матеріалах; 2) Аркушеве видання, що є відбитком, зробленим з такої форми.

Лінотип

Вид набірної рядковідливної машини, яка складає й відливає суцільні рядки тексту. Конструктивно лінотип складається з: клавіатури; магазинів з наборами лінотипних матриць; верстатки, в якій формується рядок, та відливного апарата. Нині майже не використовується.

Лінотипний набір

Набір у вигляді металевих рядків тексту видання, відлитих з гарту за допомогою лінотипів.

Ліхтарик (кватирка, глоса)

Підзаголовок, набраний у кілька рядків вузьким форматом (від півтора до двох квадратів) і зверстаний на внутрішньому або зовнішньому полі

сторінки поза текстом смуги. Набирається в оборку іншими шрифтами (курсивним, жирним тощо). Іноді береться в рамочку з лінійок.

Літера

Брусок з металу (друкарського сплаву – гарту), дерева або пластмаси, що має на одному з торців опукле вічко, що використовується як друкуючий елемент в ручному металевому наборі. При комп'ютерному наборі, літерою вважають набірний знак на екрані, на базі якого буде створено друкуючий елемент на друкарській формі.

Літерний друкуючий пристрій

Див. знакодрукуючий пристрій.

Літографія

1) Спосіб друку з плоского літографського каменю – вапняку (або близької по властивостям металевої пластини), на який наноситься малюнок спеціальною жирною фарбою; 2) Аркушеве видання, що є відтисненням із зображення, отриманого способом літографії. Особливо добре відтворюються малюнки олівцями і аквареллю, у яких є тонкі переходи сірого тону та фарбних відтінків.

Літографський олівець

Інструмент, який використовується для створення літографської друкарської форми – це жирна крейда, вставлена в утримувач.

Літ-проявка

Особливо контрастне проявлення фототехнічних срібломістких плівок типу «літ», що протікає з великою швидкістю і характеризується швидким окисленням проявника. При літ-проявленні виходять дуже різкі краї растрових і штрихових елементів зображення. Коефіцієнт контрастності – не менше 10–16 одиниць. У поліграфії використовують при виготовленні растрових і штрихових фотоформ.

Липкість друкарських фарб

Здатність фарби розщеплюватися на шари. Липкість характеризується силами адгезії та когезії. Зчеплення частинок всередині шару фарби називається когезією, саме вона визначає міцність фарбового шару. Прилипання шару фарби до поверхні паперу є адгезією фарби. Обов'язковою умовою отримання доброякісного відбитка є більше прилипання шару фарби до паперу при його контакті з друкарською формою, ніж зчеплення частинок фарби між собою. Сили адгезії фарби завжди мають бути більші, ніж сили когезії. Тому при розкочуванні та перенесенні фарби на папір розшарування фарби завжди відбувається в середині фарбового шару. Підвищена липкість фарби призводить до вищипування волокон друкарського паперу, а знижена – до пиління фарби під час друкування. Для приведення до норми липкості друкарських фарб до них додають спеціальні добавки.

Листівка

Аркушеве видання встановленого формату, віддруковане з одного або обох боків, на матеріалі з підвищеною жорсткістю (щільний папір, тонкий картон, пластик), обсягом від одної до чотирьох сторінок.

Лощений папір

Папір з підвищеним ступенем глянцю.

Луго- і кислотостійкість друкарської фарби

Здатність друкарської фарби не офарблювати розчини лугів і кислот при взаємодії з ними в процесі друкування та не розпливатися на відтисненні при попаданні на неї цих розчинів.

Ляссе (стрічка-закладка)

Тасьма, що прикріплюється до корінця блока так, щоб її кінець виходив за межі нижнього обрізу блока. Закладки виконуються переважно для видань покращеного типу. Ця операція виконується завжди вручну.

Майстер-плівка (майстер)

Формний матеріал для різнографії.

Макет

Еталон для верстки смуг видання та монтажу з розкладкою смуг на друкарському аркуші, затверджений видавництвом. Розрізняють макети художнього оздоблення видання, верстки та видання в цілому.

Макетування

Виготовлення макета видання або його частини.

Макулатура

(у поліграфії) Технічні відходи паперу, що утворюються при його підготовці до друку, під час друкування накладу на рулонних друкарських машинах (амбалаж і зрив верхнього шару паперу на рулоні, залишки паперу на втулці, склеювання тощо) та при проведенні палітурно-брошурувальних та обробних процесів.

Малотиражне видання

Видання, віддруковане обмеженим накладом (до 1 000 прим.)

Малюнок

Графічне зображення на площині, яке створюється за допомогою ліній, штрихів, плям, крапок.

Манжет книги (манжета книги, манжетка, бандероль)

Неширока, склеєна кінцями смужка паперу, що надягається на видання, зазвичай подарункового типу.

Марашки

Дефект друку, при якому сторонні частинки (дрібні шматочки паперу, частинки фарби, пил тощо), потрапляючи на друкарську форму або на офсетну гумовотканинну пластину і переходячи на відтиснення, створюють зайві візуально помітні елементи, що знижують якість відтиснення. Здебільшого вони виникають через погано вимитий фарбний апарат, неякісне підрізування аркушів, використання паперу з неміцним поверхневим шаром тощо.

Маргіналії

Див. маргінали.

Маргінали (маргіналії, боковіки)

Примітки, зображення або заголовки, розміщені на зовнішньому або внутрішньому бічному полі сторінки видання, поза смугою набору.

Марзан

1) Пробільний матеріал, що використовується при виготовленні друкарських форм способом високого друку. Довжина – від 2 до 12 квадратів, кегль – 1 1/4, 1 1/2, 2 і 3 квадрати; 2) Брусок з дерева або пластмаси, що використовується в різальних машинах як опора ножа при різанні для оберігання його леза від затуплення.

Маркування паперу від сітки папероробної машини

Див. сліди сітки папероробної машини.

Марля

Бавовняна тканина рідкого переплетення, апретована крохмалем для надання жорсткості та полегшення оброблення. Використовується як матеріал для першого окантування корінця книжкового блока.

Мармуровий папір

Декоративний папір з «мармуровим» малюнком, який виготовляють зануренням паперу в посудину з водою, на поверхні якої плавають олійні фарби у вигляді візерунків. Використовується для оформлення форзацних сторінок видання.

Маса паперу (щільність)

Вага одного квадратного метра паперу у грамах.

Маска

Зображення на прозорій основі, яке виконує коригувальні функції, при суміщенні його з оригіналом або його копією. Маска виготовляється так само як звичайний негатив або діапозитив, але зі спеціально зміненими характеристиками. Поєднання маски з основним зображенням (оригіналу або копії) призводить до поліпшення якості репродукції (зображення на відтисненні). Розрізняють градаційні та кольорокоригуючі маски, маски-обмазки, єдині маски, кадруючі маски тощо.

Маскування

Отримання відкоригованого зображення оригіналу при поєднанні двох або більше зображень – основного і корегуючого (масок). Маскування може бути здійснене фотоспособом або засобами обчислювальної техніки (програма ЕОМ видавничої системи здійснює зміни частотних, градаційних та кольірних характеристик зображення оригіналу).

Масштаб

(у поліграфії) Визначається співвідношенням зображень оригіналу і репродукції, виражене числом або у відсотках, а також конкретним розміром репродукції (звичайно в одному вимірі), яке вказано

на оригіналі. Наприклад: «0,8», «8/10» або «80 %», а також у вигляді розмірів, зазначених у чорно-білій копії – «65 мм».

Масштабування

Репродукування зображення оригіналу у встановленому масштабі.

Матрикс

Метод виготовлення еластичних друкарських форм для високого друку за допомогою вулканізованих каучукових матриць.

Матриця (контрштамп)

Опукла копія штампа для конгровного тиснення, що має достатню міцність та жорсткість. При тисненні розміщується на нижній плиті преса навпроти штампа.

Матриця для відливання шрифту

Металева пластина (брусок) з поглибленим прямим (не дзеркальним) зображенням літери або знака, виконаним штампуванням або гравіюванням. Служить формою для відливання літер у шрифтоливарному та набірному виробництвах.

Матричний прес

Гідравлічний або механічний пристрій, що використовується для пресування картонних або вінілпластових матриць, а також пластмасових стереотипів.

Машинна графіка

Див. комп'ютерна графіка.

Машинний напрям паперу

Розташування волокон у полотні або аркуші паперу, співпадаюче з напрямом руху сітки на папероробних машинах. Волокно у друкованих виданнях завжди має розміщуватися уздовж корінця від головки до хвостової частини видання.

Меління (обсипання фарби)

Дефект, що полягає у відділенні або стиранні під дією легкого тертя шару друкарської фарби після висихання відтиснення внаслідок ряду причин: високої всмоктуючої здатності паперу, надлишку рідкої фарби, підвищеної кислотності зволожуючого розчину та його надмірної подачі (у способі офсетного друку).

Металізація обрізу

Покриття обрізу блока книжки тонким шаром металу (золото, срібло або їх імітації).

Металізований папір

Папір з покривним шаром з тонкої металевої фольги або з напиленого у вакуумі металу.

Металізовані фарби

Фарби, що мають основу з металевих порошків.

Металографія

Спосіб глибокого друку, при якому друкарська форма виготовляється гравіруванням, травленням або випалюванням лазером на пло-

скій металевій пластині (плиті). Друк проводиться фарбами підвищеної в'язкості.

Механічна міцність паперу

Властивість паперу чинити опір руйнуванню під впливом механічного навантаження.

Механічне скріплення

Скріплення окремих аркушів паперу або іншого матеріалу, що містить (чи не містить) отвори або пази в корінцевому полі, за допомогою шнура, штифтів, кілець, дротяних спіралей, пластикових гребінок, планки чи пружинних механізмів.

Мецо-тинто

Один з ручних способів виготовлення форм глибокого друку, при якому спеціальним інструментом (гранильником, гойдалкою) покритим дрібними зубцями, вручну додають шорсткості поверхні металевої пластини, а потім вискрібають, вигладжують, полірують ділянки, відповідні світлим місцям зображення.

Мідна сорочка

Тонкий шар міді, який електролітичним шляхом нарощується на основний мідний шар формових циліндрів і використовується для створення друкарської форми способу глибокого друку. Нарощування мідної сорочки проводять після нанесення розділового срібного шару між сорочкою та циліндром, і знімають сорочку після закінчення друкування накладу перед підготовкою циліндра для виготовлення нової друкарської форми.

Міжлітерний пропуск

Проміжки між літерами у словах на відтисненні.

Міжнародний стандартний номер книги (ISBN)

Універсальний ідентифікаційний код, який проставляється на книгах і брошурах незалежно від способу їх виготовлення, розповсюдження, накладу та обсягу. ISBN супроводжує видання, починаючи з моменту його виготовлення. ISBN однозначно й безпомилково ідентифікує лише одне неперіодичне видання одного конкретного видавця, є неповторним і використовується тільки для цього видання. ISBN є ключем для пошуку необхідних видань, які випускаються у світі, в автоматизованих системах на національному та міжнародному рівнях. Використання ISBN дає змогу об'єднати в єдину систему видання, книгорозповсюдження та інформаційне обслуговування. Міжнародний стандартний номер книги складається з аббревіатури ISBN (незалежно від мови видання) й тринадцяти цифр. Для позначення цифрової частини ISBN використовуються арабські цифри від 0 до 9. Цифрова частина ISBN складається з п'яти груп цифр, три з яких містять різну кількість цифрових знаків, відокремлених одна від одної дефісом або проміжком, а перша й остання група – фіксовану (сталу). Цифрова частина відокремлюється від аббревіа-

Міжнародний стандартний номер серіального видання (ISSN)

тури ISBN проміжком. П'ять груп цифр ISBN розміщуються в такій послідовності: префікс GS1(EAN•UCC) для книг; ідентифікатор групи (країни) (ідентифікатори України – 966 та 617); ідентифікатор видавця; порядковий ідентифікатор видання; контрольна цифра. Наприклад: ISBN 978-966-8602-34-4, де 978 – префікс для книг; 966 – ідентифікатор України; 8602 – ідентифікатор видавця; 34 – порядковий ідентифікатор видання; 4 – контрольна цифра.

Міжнародний стандартний номер серіального видання (ISSN)

Ідентифікаційний код реєстраційного характеру, що проставляється на серіальних виданнях і складається з аббревіатури ISSN (International Standard Serial Number) і восьми цифр.

Місловний пропуск

Див. апрош.

Мірядковий пропуск

Див. інтерліньяж.

Мікрографія

Технологія репрографії, що включає способи виготовлення та застосування мікроформ (мікрофільмів, апертурних карт тощо), виготовлених із зменшенням зображення оригіналу у 7–150 разів).

Мікропроцесор

Центральний процесорний пристрій комп'ютера: мікросхема, у складі якої є блок керування, арифметико-логічний пристрій, а також пам'ять.

Мініатюрне видання

Видання форматом, що не перевищує 100x100 мм.

Мінімізація кольорових фарб (ахроматичний синтез)

Автотипний синтез кольорового зображення, при якому тони, що містять ахроматичну складову (від білого до чорного), синтезуються чорною фарбою з мінімальним додаванням одної, двох або трьох кольорових тріадних фарб (жовтої, пурпурної та блакитної).

Мінйон

Назва шрифту кеглем 7 пунктів (2,632 мм).

Місткість друкарського аркуша

Кількість друкарських знаків, що вміщуються на друкарському аркуші.

Місткість шрифту

Характеристика гарнітури шрифту, що залежить від його щільності. Визначається кількістю знаків, що поміщаються в рядку заданого формату.

Мігель

Назва шрифту кеглем 14 пунктів (5,26 мм).

Міцність паперу на вигин

Властивість паперу чинити опір навантаженню при пружному вигині і не руйнуватися протягом певного гарантованого часу експлуатації.

Міцність поверхні паперу

Властивість, що характеризує опір паперу вищипуванню волокон або частинок крейдяного покриття при розриві фарбного шару в процесі друкування. Досягається використанням паперової маси з довгими волокнами, збільшенням ступеня об'ємного і особливо поверхневого проклеювання. Міцність поверхні паперу має велике значення при друкуванні насичених ілюстрацій, де чіткість растрових елементів може бути отримана тільки використанням достатньо липких і в'язких друкарських фарб, що викликають вищипування (волокон) паперу.

Монітор (дисплей)

Електронний пристрій для відображення інформації. Сучасні монітори бувають кількох типів: на основі електронно-променевої трубки (CRT); рідкокристалічні (LCD, TFT як підвид LCD); плазмові; проєкційні; OLED-монітори. Плазмові і проєкційні монітори використовують там, де потрібен великий розмір екрана (діагональю метр і більше).

Монометалічна офсетна формова пластина

Пластина, що складається з світлочутливого шару і металевої підкладки, переважно, з алюмінію. Застосовується для виготовлення монометалічних друкарських офсетних форм.

Монометалічна форма

Друкарська форма, виготовлена на монометалічній офсетній формовій пластині, у якій друкуючі елементи розташовані на світлочутливому шарі, а пробільні – на підкладці.

Монотип

Набірна літеровідливна машина, в якій відливаються окремі літери (з використанням матриць для відливання шрифту) і в автоматичному режимі з них комплектуються рядки.

Монохромний дисплей

Пристрій візуалізації інформації – дисплей з монохромним (одноколірним) екраном. Може мати білий, бурштиновий чи зелений екран.

Моноширинні шрифти

Шрифти, в яких усі символи мають однакову ширину подібно до машинописних або екранних шрифтів (наприклад, шрифт «кур'єр»).

Монтаж фотоформ

Розміщення текстових та ілюстративних діапозитивів або негативів на прозорій монтажній основі відповідно до макета видання, схеми, оригіналу, стандарту тощо. Зазвичай монтаж фотоформ проводять на монтажному столі, здебільшого з використанням монтажної вимірювальної сітки, виготовленої на прозорій основі, та лінійки з штифтами для системи штифтового приведення.

Монтажний стіл

Пристрій зі скляною поверхнею, що підсвічується, для виготовлення монтажів фотоформ.

Морщення паперу

Виникнення в процесі друкування складок на поверхні паперового полотна або аркуша. Морщення паперу часто усувається до друкування його акліматизацією. Морщення може виникнути через несправність у роботі паперопровідних механізмів друкарської машини або неправильної налашки друкуючого апарата.

Муар

Видимі плями (сторонній малюнок у вигляді сітки), смуги або лінії, що виникають при накладенні двох або більше періодичних площинних структур, що періодично повторюються (растрових зображень). Муар може виникати при неправильному виборі кута повороту растру, при повторній репродукції растрових зображень (відтиснень), при друкуванні на матеріалі з регулярною структурою на поверхні. Муар може виникати на частині зображення при раструванні, якщо ця частина має періодичну структуру.

М'яка шкіряна палітурка

Вид палітурки зі збільшеними кантами, що перекривають кромки аркушів та повністю закривають їх. Здебільшого така палітурка має заокруглені кути і використовується для випуску видань релігійної тематики.

М'який лак (зривний лак)

Манера офорту, коли малюнок виконується олівцем на папері, який покладено на метал покритий м'яким ґрунтом. Під тиском олівця ґрунт прилипає до зворотної сторони паперу, оголюючи метал більшою чи меншою мірою, залежно від сили натиску. Голі місця надалі піддаються травленню, і на металі утворюються штрихи різної глибини, ширини та форми.

Набір тексту

Формування тексту оригіналу і створення з нього текстових форм за допомогою комп'ютера, фотонабору, ручного або монотипного металевго набору тощо.

Набірна верстатка

Металева пластина, обрамлена з 4 боків стінками, одна з яких рухлива вздовж її поздовжньої вісі. Інструмент, який застосовується при наборі шрифту або його правці. Перед початком набору на верстатку за допомогою металевих шаблонів встановлюється формат. Розміри верстаток – 80, 140 та 200 мм. Крім звичайної, існують табличні верстатки з проміжними рухливими прокладками, що дозволяють встановити на одній верстатці відразу декілька форматів, та дерев'яні верстатки для редагування зведень у друкарських машинах.

Набірна літеровідливна машина

Див. монотип.

Набірні процеси

Комплекс технологічних операцій, в результаті яких на проміжному носіїві (папері, фотоплівці, прозорій полімерній плівці, формовому матеріалі) відтворюється текст оригіналу.

Надзаголовні дані

До надзаголовних даних належать: назва організації, установи, підприємства, від імені якої випускається видання; дані про серію, в яку видання входить, якщо це видання серійне; дані про підсерію, якщо видання входить до підсерії.

Накат фарби

Нанесення фарби накатними валами на друкарську форму (зазвичай мають на увазі накат фарби у друкарській машині або на прободрукарському верстаті).

Накидка

1) Комплектування блока накладкою на зошит або вкладкою у зошит веде до однакового кінцевого результату. Вид комплектування визначається конструкцією лінії підбирання або конструкцією видання. Наприклад, комплектування накладкою використовують у випадку, коли у виданні є смуги ілюстрацій, які необхідно вкласти в деякі зошити блока або є дробові зошити (неповні зошити, які вкладаються в сусідні зошити блока); 2) Частка надрукованого аркуша видання, в середину якої вкладають зошит.

Накидка на зошит

Приєднання сфальцьованої дробової частини друкованого аркуша до іншого зошита накладанням на її корінець в розкритому вигляді.

Наклад

1) Папероподаючий вузол друкарських, лакувальних, фальцювальних, палітурно-брошурувальних тощо машин; 2) Сумарна кількість примірників друкованого видання однієї назви.

Накопичувальні фарбові валики

Валики, що переносять фарбу на друкарську форму.

Накреслення шрифту

Графічний різновид шрифту в межах однієї гарнітури, що відрізняється щільністю (шириною) вічка (нормальне, вузьке, широке), його насиченістю (світле, напівжирне, жирне) та нахилом (пряме, курсивне, нахилене).

Нанометр (нм)

Одиниця вимірювання довжини в Міжнародній системі одиниць (СІ), що дорівнює одній мільярдній частини метра (тобто 10^{-9} метра).

Наопашки

Вид шиття через згин спинки дротяними скобами, кінці яких загинаються всередині зшитка.

Напівжирний шрифт

Шрифт зі збільшеною товщиною штрихів, який серед зразків цього самого кегля дає середній відбиток між світлим і жирним (відношення міжлітерного просвіту до товщини основного штриха коливаються від 1:1 до 1:1,5).

Наповнювач

Хімічна речовина (каолін, крохмаль тощо), що додається до паперу або тканини для збільшення об'ємної маси. Наповнювач, що додається до паперу, поліпшує також його білизну і робить придатнішим до каландрування, яке необхідне для високоякісного друку.

Напуск

Неприпустимий до використання термін; див. кант.

Насиченість кольору

Ступінь візуальної відмінності хроматичного кольору від рівного по світлості ахроматичного (сірого). Насиченість кольору в поліграфії оцінюється по рівноконтрастним колірним таблицям, наприклад, атласу кольорів.

Настільна видавнича система

Див. видавнича система.

Натиск

1) Зусилля, з яким папір або інший матеріал в процесі друкування притискається до друкарської форми високого друку; 2) Неприпустимий до використання термін, що позначає дефект відтиснення при надмірному тиску у способі високого друку. Див. оборотний рельєф.

Нахзац

Задній форзац, елемент конструкції палітурки книги у вигляді одностороннього аркуша щільного паперу або конструкції з двох аркушів, з'єднаних смужкою тканини, що скріплює книжковий блок із задньою стороною палітурної кришки.

Нахлюстування контурів

Див. перекриття контурів.

Негатив

Зображення, зворотне по тонопередачі (градації, оптичній щільності) оригіналові.

Неглазований папір

Папір ручного відливання з дещо нерівною матовою поверхнею, що утворюється при видавлюванні вологої маси між тонкими фетровими аркушами або полотнами. Використовується для високоякісного друку та малювання.

Недокопіровка

Дефект копіювання, викликаний недостатньою експозицією. При недокопіюванні світлочутливий шар слабо задублюється і не дозволяє отримати друкарську форму необхідної якості: дрібні растрові елементи у світлах і тінях не відтворюються.

Некарбовані шрифти (сериф, засічка)

Група шрифтів, що не мають зарубок. Другою характерною ознакою цих шрифтів є мінімальний контраст рисок або, навіть, повна його відсутність.

Ненаголошений друкуючий пристрій

Електронний пристрій, в якому використаний принцип немеханічного формування друкарського знаку (лазерний, струменний тощо).

Ненасиченість відтиснення

Див. сірий друк.

Неповний рядок

Рядок розміром меншим за формат смуги набору.

Неприводний друк

Неспівпадання смуг на двох сусідніх сторінках одного аркуша видання: колонтитули, колонцифри, верхні і нижні рядки не співпадають при розгляді на просвіт. Цей дефект є наслідком порушення приведення, монтажу фотоформ тощо.

Непродруківка

Дефект друкування, який полягає в тому, що з частини друкуючих елементів фарба не передається на папір.

Непрофарбування паперу (нерівномірне фарбування паперу)

Дефект крейдованого або зафарбованого паперу, що полягає в нерівномірному розподілі фарбника за площею полотна (аркуша).

Непряме растрування

Технологічний процес, що включає послідовні операції кольороподілу, маскування, ретуші і перетворення півтонового зображення оригіналу в растрове до виготовлення фотоформи.

Нерівний обріз паперу

Дефект у вигляді ворсистості кромки та рваного краю полотна (аркуша) паперу, що виникає при розрізанні його тупим ножом.

Нерізде маскування

Технологічний прийом обробки фотографічного зображення, який дозволяє домогтися ефекту відчуття більшої різкості за рахунок посилення контрасту тональних переходів. Ця техніка реалізована у більшості програмних продуктів для професійної роботи.

Нерозрізаний згин

«Закриті» сторінки при фальцюванні аркуша по передньому краю і голові зошита.

Несвітлове дублення (темне дублення)

Властивість деяких світлочутливих шарів, що використовуються для виготовлення друкарських форм, дубіти без дії світла, наприклад, під впливом солей деяких металів і при підвищенні температури.

Несуміщення фарб (неспівпадання фарб)

Зсуви зображень, виконаних різними друкарськими фарбами на відтисненні при синтезі багатофарбного зображення, що відбуваються

ся через неякісно виконане приведення, приладнання друкарських форм або недоліки кольороподілених фотоформ.

Низька роздільність

Використання зменшеної кількості пікселів по горизонталі та вертикалі при відображенні текстів на дисплеї.

Ниткошвейна машина

Пристрій, призначений для зшивання зошитів у книжковий блок нитками.

Нітролак

Складна композиція, до складу якої входять: колоксилін, смоли, етилацетат, бутилацетат, етанол та бутанол. Застосовується для лакування обкладинок та виготовлення зсувної декалькоманії.

Нонпарель

Назва шрифту кеглем 6 пунктів (2,26 мм).

Норма

Скорочена назва видання чи номер замовлення, чи прізвище автора, розташоване зліва на нижньому полі першої сторінки видання кожного друкарського аркуша біля сигнатури. Служить для полегшення контролю в процесах брошурування, визначаючи приналежність зошита даному виданню та правильність комплектування блока.

Нумерація

Процес друкування змінних номерів на виробі. Виконується спеціальним пристроєм – нумератором.

Нумероване видання

Поліграфічний виріб, кожен примірник якого має свій порядковий номер, надрукований або відштампований на титульному аркуші, його обороті або обкладинці. Застосовується, здебільшого разом з обмежувальним грифом.

Обандеролювання

Обертання пачки поліграфічної продукції смужкою паперу по всьому периметру. Застосовується при виробництві аркушевої продукції, наприклад, бланків, банкнот.

Обкладинка

Паперове ілюстроване або текстове зовнішнє покриття видання, що з'єднується з книжковим блоком без форзаців та оберігає його сторінки від руйнування і забруднення, містить ряд вихідних відомостей, є також елементом зовнішнього оформлення.

Обкладинка палітурної кришки

Зовнішній матеріал складеної палітурної кришки, що покриває боковинки (сторонки).

Обліково-видавничий аркуш

Одиниця виміру обсягу авторського, а також доданого видавництвом іншого текстового чи ілюстративного матеріалу, куди входить вся службова частина видання, окрім рекламного. За кількісним зна-

ченням не відрізняється від авторського аркуша і підраховується так само, але включає додаткові об'єкти підрахунку, які не є наслідком авторської праці: колонцифри (номери сторінок), видавничу анотацію, передмову, зміст, вихідні дані на обкладинці, палітурці, суперобкладинці, спинці, титульному аркуші тощо.

Обов'язковий примірник

Примірник кожного видання, випущеного в Україні, що підлягає передачі виробником у відповідні організації в порядку, встановленому законом України.

Оборот титулу

Див. оборот титульного аркуша.

Оборот титульного аркуша (оборот титулу)

Оборотна сторона титульного аркуша, на якій розміщують деякі елементи вихідних відомостей (наприклад, анотація, знак охорони авторського права, міжнародний стандартний номер книги тощо).

Оборотна сторона паперу

Неприпустимий до використання термін; див. сіткова сторона паперу.

Образотворча листівка

Аркушеве видання, одна сторона якого містить зображення (малюнок, фотографію, художню репродукцію), а інша може бути використана для тексту, що пояснює зображення.

Образотворчий плакат

Аркушеве видання, що містить малюнок, фотографію, фотомонтаж або спеціальне зображення з невеликим текстом пояснення або без нього.

Обрізання книжкових блоків

Виконується щоб: отримати необхідну висоту та ширину блока; надати блоку ошатного вигляду та забезпечити зручне користування книгою. Обрізання виконується на одноножевих або триножевих різальних машинах.

Обрізна брошура

Брошура, обкладинка якої обрізується разом із блоком, а її розміри такі самі як і книжкового блока.

Обрізна палітурка

Палітурка, що обрізується разом із блоком; розміри її сторінок такі ж як і книжкового блока.

Обробка зображень

Перетворення початкового зображення за допомогою ЕОМ видавничої системи (растрування, кольороподіл, частотна, градаційна і колірна корекція тощо) до виду придатного для поліграфічного відтворення та виведення на матеріальний носій.

Обробка тексту

Введення, редагування, коректура тексту, формування смуг та роздруківка текстів у видавничій системі.

Обробні процеси

Процеси додаткової обробки друкарської продукції, що призводять до поліпшення її вигляду, підвищення якості та міцності, наприклад, лакування, біговка, тиснення фольгою тощо.

Обсяг видання

Число друкарських, обліково-видавничих, авторських аркушів або сторінок, що містяться у виданні. Обсяг видання не допускається вимірювати товщиною блока.

Обтиск книг

Неприпустимий до використання термін. Див. пресування книг.

Обтиск корінця блока після сушіння

Обтиск корінця блока виконується для того, щоб вирівняти по товщині корінцеву та передню частини. Потовщення виникає в результаті проникнення клею між фальцами зошитів та деформації волокон паперу при нанесенні клею на корінець.

Обтиск корінця книжкового блока

Пресування корінця книжкового блока для зменшення товщини його корінцевої частини.

Обтискові преси

Пристрої, призначені для вирівнювання товщини блока після прошивки та проклеювання шляхом обтиску блока у корінцевій частині та ущільнення книг після виготовлення.

Обтравка

Видалення з растрового кліше крапок фону. Захисним лаком закривають все зображення та піддають додатковому травленню.

Оверпринт (наддрук, наддрукування)

Перекриття одного кольорового елемента іншим без створення виворітки при електронному монтуванні кольорового матеріалу. Виконують для запобігання появі білого окантування при невеликих відхиленнях суміщення фарб при друкуванні у випадках, коли є недоцільним застосування трепінгу.

Одноколірний діапозитив

Діапозитив, на якому зображення співпадає за тонопередачею з оригіналом і, на відміну від кольорового діапозитиву (слайду), виконано одним кольором.

Односторонній друк (однобічний друк)

Друкування тільки на одній стороні матеріалу, наприклад, етикеток, плакатів, оголошень, шпалер тощо. Здебільшого односторонній друк проводять на матеріалах з різною якістю сторін, наприклад, друк етикеток проводять на етикеточному папері, у якого одна сторона лощена, а інша – шорстка.

Однофарбний друк

Поліграфічне відтворення оригіналу однією фарбою будь-якого кольору (1+0).

Оздоблення книжкової палітурки

Включає тиснення заголовка, полірування палітурки тощо.

Оздоблювальні процеси

Процеси післядрукарських робіт (лакування, ламінування, бронзування, перфорування, нумерація, висікання, тиснення, тамподрук тощо).

Окантовка книжкового блока

Приклеювання смужки паперу, тканини або іншого матеріалу до корінця блока і прикорінцевих полів крайніх зошитів.

Окантовка зошитів

Приклеювання до фальца зошита з форзацем (або іншою деталлю) смужки паперу або коленкору з виходом на корінцеві поля зошита та форзаца.

Окантовочний матеріал

Матеріал, що використовується для окантовки книжкового блока або зошитів (зазвичай папір, коленкор, нетканий матеріал).

Окантування книжкового блока

Приклеювання смужки паперу, тканини чи іншого матеріалу до корінця блока і прикорінцевих полів крайніх зошитів.

Окантування корінця палітурки

Загнуті всередину верхній і нижній краї матеріалу корінця палітурки, якому надано відповідну форму.

Оклад

Декоративне покриття книжкової палітурки, виконане з жорстких матеріалів (срібла, бронзи, міді). Застосовувався, зокрема, при виготовленні церковних книг.

Олеографія

Особливий спосіб хромолітографії, який застосовувався наприкінці XIX століття. Його метою було передати, крім кольору, характер поверхні картини, написаної олією, структуру полотна, рельєф мазків пензля. Для цього багатофарбову літографію вкривали лаком і робили рельєфне тиснення. Художня якість олеографії здебільшого була невисокою.

Операційна система (ОС)

Програма загального призначення, що забезпечує працездатність ЕОМ і призначена для автоматизованого управління її роботою. Надає користувачеві набір послуг, що підвищують ефективність її експлуатації.

Опір паперу зламу

Характеристика міцності паперу при перегині його на 180° при заданому натягненні (розтягуючому зусиллі). Оцінюється по кількості подвійних перегинів, які витримає папір до його руйнування.

Опір стиранню

Властивість друкарської фарби не руйнуватися на відтисненні (на папері або покривних палітурних матеріалах) при випробуванні за спеціальними методиками на стирання.

Оптична щільність

Міра пропускання світла для прозорих об'єктів і віддзеркалення для непрозорих. Кількісно визначається як десятковий логарифм величини зворотної коефіцієнту пропускання (віддзеркалення). У поліграфії використовується для оцінки видавничих оригіналів, проміжних зображень та відтиснень.

Оптичний інтервал зображення

Різниця між величинами максимального і мінімального коефіцієнтів віддзеркалення або пропускання (яскравості, оптичної щільності, світлоти) даного зображення.

Оригінал

Текстовий та ілюстративний матеріал, що пройшов редакційно-видавничу обробку і призначений для відтворення поліграфічними засобами. Образотворчі оригінали елементів, що по характеру містяться в них, можуть бути штриховими або півтоновими, чорно-білими і кольоровими; по техніці виконань – малюнки, фотографії, поліграфічні відтиснення або комп'ютерна графіка. Текстові оригінали, залежно від виконання, діляться на машинописні, друкарські для перевидання без зміни, друкарські для перевидання із змінами, кодовані (на магнітному або оптичному носіїві), репродуктивні текстові оригінал-макети, рукописні. Авторський оригінал – це текстовий та ілюстративний матеріал, підготовлений автором (колективом авторів) до передачі у видавництво для підготовки до видання.

Оригінал-макет

Відредагований та підписаний до друку видавничий оригінал.

Орнамент

Графічна краса, що художньо оформлює видання. Застосовують при оформленні дорогих художніх видань та дитячої літератури.

Освітленість

Відношення світлового потоку до площі рівномірно освітлюваної ним поверхні. Освітленість прямо пропорційна силі світла і обернено пропорційна квадрату відстані від джерела світла до освітлюваної поверхні. Освітленість є основним параметром при розрахунку величини експозиції. Для визначення освітленості застосовують прилади, звані люксметрами.

Ослаблювач

Розчин, призначений для зменшення оптичної щільності фотозображень. Розрізняють поверхневі, пропорційні та суперпропорційні (прогресивні) ослаблювачі. Роботу з ослаблювачами проводять на світлі, що дозволяє здійснювати візуальний контроль процесу ослаблення.

Ослаблення

Процес пониження оптичної щільності негативу або позитиву (діапозитиву) шляхом зменшення кількості речовини (срібла), що

Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора

створює зображення. Найбільш поширене хімічне ослаблення з використанням розчинів-ослаблювачів. Можливе здійснення ослаблення непрямим механічним способом за допомогою ретуші (збільшення оптичної щільності за допомогою ретушерської фарби, свинцевого олівця, туші, графітного олівця) попереднього зображення, з якого отримують ослаблені по оптичній щільності копії.

Основа

1) Папір, призначений для нанесення покриття; 2) Повздовжня нитка тканини.

Офорт

Виготовлена вручну друкарська форма глибокого друку. Різновиди офорта: акватинта, м'який лак тощо.

Офсет без зволоження

Спосіб офсетного друку з використанням спеціальних друкарських форм (що не вимагають зволоження), друкарських фарб та формових циліндрів друкарської машини.

Основні спектральні кольори

Основні кольори адитивного синтезу: червоний, зелений і синій (RGB), які разом дають білий колір.

Офсетна гумовотканинна пластина (гумовотканинне полотно, офсетне полотно)

Багатошарова тканина з одностороннім гумовим покриттям, якою обтягується офсетний циліндр. Гумовотканинна поверхня сприймає друкарську фарбу з друкуючих елементів друкарської форми і передає її на папір.

Офсетне полотно

Див. офсетна гумовотканинна пластина.

Офсетний друк

Спосіб плоского друку, при якому фарба з друкарської форми передається спочатку на проміжну гумову поверхню офсетного циліндра, а з неї – на матеріал, що задруковується (папір).

Офсетний циліндр

Складова частина друкарського апарату аркушевих і рулонних офсетних друкарських машин, на яку встановлюється офсетна гумовотканинна пластина. У рулонних друкарських машинах для друкування «гума до гуми» офсетний циліндр одночасно виконує роль друкарського циліндра для друкарського апарату другої фарби. Таку конструкцію друкарської секції машини називають «чотирициліндровою побудовою».

Охолоджувальний валик

Валик, що використовується для зниження температури задрукованого паперового полотна після сушіння у рулонних офсетних друкарських машинах.

Оцифровування зображення

Перетворення зображення оригіналу з аналогової у цифрову форму для введення в ЕОМ видавничої системи за допомогою спеціальних пристроїв, наприклад, сканерів.

Павук

Див. пристрій поперимірникового викладу.

Пагінація

Порядкова нумерація сторінок (смуг) в книзі, брошурі.

Пакет

На відміну від конверта, у пакета клапан розташовується уздовж короткої (вузької) сторони. Пакет також називають конвертом з бічним клапаном (входом).

Палітурка (палітурна кришка)

Зовнішнє покриття видання, що з'єднується з книжковим блоком за допомогою двох форзаців та корінцевого матеріалу чи без нього. Складається із передньої та задньої картонних боковин, наклеєних на покривний матеріал. Призначається для захисту книжкового блока.

Палітурка з прокладками

Тип палітурки (наприклад, альбом для фотографій), в якому корінець потовщений додаванням вузьких смужок або сфальцьованих аркушів паперу для компенсації товщини фотографій.

Палітурка на шнурах

Тип палітурки, при якому зошити зшиваються пеньковими шнурами, що розмішуються у канавках, пропиляних у корінці зошитів. Кінці шнурів приклеюються до сторінок палітурки. Корінець може бути глухим або порожнистим, гладким чи з фальшивими бинтами.

Палітурна тканина

Дешевий покривний матеріал, що виготовляється із бавовняної тканини.

Палітурні процеси

Зв'язані між собою технологічні процеси, призначення яких полягає у виготовленні видань у твердій палітурці (у палітурних кришках).

Палітурні шрифти

Латунні або цинкові шрифти, що служать для тиснення на палітурних кришках заголовків та інших текстів.

Палета

Плоска конструкція, зроблена з дерева або пластмаси (у деяких випадках з металу), призначена для переміщення різноманітних товарів зручним способом. Товари, розміщені на палеті, можуть фіксуватись до неї ремнями (кріпильними стрічками), стрейч плівками тощо. Палета європейського стандарту має розміри 1000х1200мм і допускає захоплення завантажувачем з усіх чотирьох боків. Максимальна маса палети становить 1 000 кг, а максимальна висота – 1 219 мм.

Пам'ятні кольори

Кольори добре знайомих предметів, які часто зустрічаються в повсякденному житті. Пам'ятні кольори є невід'ємним атрибутом даних предметів, наприклад, жовтий лимон, блакитне небо, зелена трава, помаранчевий апельсин, сірий асфальт, червоний помідор тощо. Використовуються як тестові при підготовці видання до друку, тестуванні технологічних процесів та репродукційного устаткування. Пам'ятні кольори присутні в тестах у вигляді зображень предметів, що є їх носіями. Якісну оцінку при тестуванні проводять шляхом порівняння з кольором оригіналу або візуально без оригіналу. Кількісну оцінку проводять інструментально. Здебільшого візуальні оцінки відтворення кольору, отримані при порівнянні з еталон-оригіналом точніші та оперативніші.

Пантон (Pantone)

Патентована назва широко вживаної системи ідентифікації кольорів (системи колірного охоплення). Виробники фарб випускають набори-зразки «Пантон» у вигляді відбитків на різному папері власними фарбами. «Пантон» – складена фарба (наприклад: зелений – на відміну від звичайного 4-х фарбного друку, отримують з двох фарб: Cyan і Yellow – йде однією фарбою). Зазвичай застосовується для фарбування рівних плашок у 4-х фарбному друкуванні (йде 5-м кольором) для точної передачі будь-якого фірмового кольору.

Папвініл (рос. бумвініл)

Покривний палітурний матеріал з нанесеним на нього одностороннім монолітним (ПВХ) покриття. Як правило, імітує шкіру.

Паперова маса

Суспензія волокон у воді, приведена у стан, придатний для отримання паперу певної якості.

Паперовий аркуш

Одиниця для розрахунку кількості паперу, потрібного для видання твору. Визначають у сантиметрах ширини і довжини (наприклад, 60х90 см). Розміри паперового аркуша у більшості країн нормалізовано або стандартизовано. Один паперовий аркуш містить два фізичні друковані аркуші.

Папір

Матеріал із масою квадратного метра до 250 г (товщиною до 400 мікрон), що складається переважно з рослинних волокон, зв'язаних між собою силами поверхневого зчеплення, у якому можуть бути проклеюючі речовини, мінеральні наповнювачі, хімічні та природні волокна, пігменти й барвники. За прийнятою класифікацією папір за призначенням поділяється на 11 класів: друкарський, письмовий, креслярсько-малювальний, електроізоляційний, цигарковий, вбирний, апаратний, перебивний, світлочутливий, промислово-технічний різного призначення. Вид паперу залежить від властивостей, складу паперової маси, технологічного процесу виробництва.

Папір антик

Папір з шорсткою поверхнею, що імітує старовинний папір. Належить до легкого паперу, рихлий, переважно невеликого формату.

Папір верже

Папір ручного відливання з кроком поперечних ліній 25 мм і щільним (без інтервалу) їх розміщенням. Малюнок паперу утворюється дротом сітки черпальної форми. Текстура верже може бути імітована на папері машинного виробництва за допомогою вирівнювального валика.

Папір без обробки

Папір, що не піддавався каландруванню або іншим видам обробки.

Папір гарячого каландрування

Папір, що піддано глазуруванню під час сушіння між гарячими полірованими металевими плитами. Застосовується для виконання високоякісних друкарських робіт. Див. також неглазований папір.

Папір друкарський (для високого друку)

Папір щільністю 50–70 г/м², на основі деревної целюлози або з додаванням 20–75 % деревної маси, білий, малоклесний, гладкий. Призначений для друку текстової та ілюстраційно-текстової продукції.

Папір для глибокого друку

Білий, чистоцелюлозний, слабо клеєний папір щільністю 60–220 г/м². Має високу зольність, рівну зімкнуту (дрібнопористу) поверхню, каландрований. Призначений для друкування ілюстративно-текстових видань та образотворчої продукції.

Папір з покривним шаром

Папір з нанесеним на його поверхню шаром, що складається з одного або декількох компонентів, для надання йому специфічних властивостей.

Папір з покриттям

Див. папір з покривним шаром.

Папір з шорсткою поверхнею

Папір ручного відливання з нерівною поверхнею, що утворюється при його пресуванні у зволоженому стані між важкими фетровими аркушами або полотнами. Прикладом є акварельний папір.

Папір машинної гладкості

Папір, пропущений через каландр папероробної машини з метою ущільнення структури і отримання рівномірної товщини та гладкої поверхні з обох боків.

Папір односторонньої гладкості

Папір, в основному, етикеточний, пропущений через лоцильний циліндр для отримання підвищеної гладкості з одного боку.

Папір офсетний

Папір щільністю 60–250 г/м², чистоцелюлозний або із вмістом до 75 % деревної маси, білий, проклесний, з стійкою поверхнею до вищипування, низькою деформацією при зволоженні, машинної

гладкості або каландрований. Призначений для друкування ілюстративно-текстових видань та образотворчої продукції офсетним способом.

Папір поперечної різки

Аркушевий папір, у якого машинний напрям відливу (напрямок руху сітки папероробної машини) співпадає з короткою стороною аркуша.

Папір подовжньої різки

Аркушевий папір, у якого машинний напрям відливу (напрямок руху сітки папероробної машини) співпадає з довгою стороною аркуша.

Папка

Виріб зі щільного паперу, картону або полімеру, призначений для зберігання невеликого числа аркушів паперу. Здебільшого використовується як елемент фірмового стилю.

Партизани

Маловживаний синонім марашек.

Паспарту

Конструктивний елемент дорогих бібліофільських та подарункових видань у вигляді аркуша щільного паперу або тонкого картону, на який наклеюють ілюстративний матеріал. У виданнях паспарту вклеюють у зошит на стрижень або приклеюють до нього (тоді на паспарту повинен бути нанесений біг на відстані 5–6 мм від корінцевого краю). Іноді ілюстрація на паспарту обрамляється тисненням.

Патриця

Рельєфна випукла форма для друкування.

ПА-клей

Водоемульсійний клей на основі полівінілацетату, що використовується у брошурувально-палітурних процесах переважно для безшвейного скріплення сторінок (зошитів) видання.

Первинне і вторинне обклеювання корінця

Операції при виготовленні твердої палітурки видання. Для первинного обклеювання застосовується марля, а для вторинного – крафт-папір.

Пергамент

1) Оброблений внутрішній бік телячої шкіри, що використовується для виготовлення палітурки; 2) Штучна паперова імітація пергаменту.

Пергамін

Напівпрозорий, проклеваний без наповнювача, папір з високими показниками механічної міцності, жиронепроникний. Призначений для виготовлення кальки, а також для пакування харчових продуктів.

Переверстка

Переробка верстки полос видання після внесення правок.

Перевидання

Повторне видання, раніше випущеної книги (брошури, буклету тощо), зі змінами або без них (стереотипне видання, репринтне видання, факсимільне видання).

Передній обріз

Передня частина видання, протилежна корінцю. Називається так тому, що спочатку видання ставили на полицю переднім обрізом назовні, на який наносили назву видання фарбою чи випаленням.

Передрук

Перевидання продукту випущеного іншим видавництвом без зміни тексту видання з нового набору. Потребує зазначення джерела, з якого він відтворений.

Переплетення «Wire-0»

З'єднання декількох окремих аркушів за допомогою спіралі. Виконується на спеціальних пристроях – «wire-o».

Перетримка при експонуванні фотоматеріалів, формних пластин

Збільшена, у порівнянні з оптимальною (нормальною), експозиція фотоматеріалів, формних пластин, що викликає після обробки світлочутливого шару зміну площі растрових елементів на отриманому зображенні (зниження контрасту зображення, зникнення дрібних растрових елементів тощо).

Перекос

1) Дефект підрізування паперу, при якому порушується прямокутність аркуша; 2) Дефект обрізання книжкового блока, при якому зовнішні краї сторінки не паралельні смузі набору; 3) Дефект вставки книжкового блока у палітурну кришку, при якому краї сторінок видання не паралельні краям кришки.

Перекриття контурів (нахльостування контурів, трепінг)

Часткове перекриття одного кольорового елемента іншим при електронному монтуванні кольорового матеріалу. Виконують для запобігання появі білого окантування при невеликих відхиленнях суміщення фарб при друкуванні, коли неможливо застосування оверпринту.

Перенесення кольорів

Психологічно точне відтворення на відтисненні кольорів та кольорних відтінків оригіналу при порівнянні двох зображень в однакових умовах освітленості.

Перетискування фарби

Перехід на наступний відбиток друкарської фарби, що не повністю закріпилася на відтисненні, під дією ваги стопи. Перетискування може відбутися при складуванні високої стопи відтиснень на вивідному пристрої.

Периферійний пристрій

Електронний, електромеханічний або інший пристрій для введення, зберігання та виведення даних, що конструктивно відокремлений від системного блока ЕОМ.

Перл

Назва шрифту кеглем 5 пунктів (1,88 мм).

Перпендикулярне фальцювання

Спосіб фальцювання друкованих аркушів, при якому кожний їх наступний згин здійснюється під прямим кутом до попереднього.

Перфектор (аркушеперегортаючий пристрій)

Механізм в аркушевих секційних друкарських машинах, розташований між друкарськими секціями і призначений для перевороту друкарського аркуша при друкуванні лицьової і оборотної сторін за один аркушепрогін. Машини, що мають більше п'яти друкарських секцій, можуть бути оснащені двома перфекторами.

Перфорація

1) Система отворів, розташованих в лінію, в аркушевому або рулонному матеріалі, що забезпечує легкий розрив матеріалу по ній. Створюється за допомогою спеціальних перфораційних ножів;
2) Система отворів, наприклад, в нескінченних формулярах, призначена для транспортування паперу в друкуючих пристроях.

Перфорування

Процес нанесення перфорації.

Петит

Назва шрифту кеглем 8 пунктів (3,01 мм).

Петлі у зошиті

Згини у верхньому, нижньому та передньому полях зошита, що утворюються при фальцюванні.

Пиління паперу

Дефект, що полягає у відділенні від паперу частинок наповнювача та дрібних волокон при його вільному русі або дотику з поверхнею іншого тіла. Часто спостерігається при проходженні паперу в рулонних друкарських машинах.

Пиління фарби

Дефект, що полягає в утворенні фарбного туману (мікро бризок) під час розкатування друкарської фарби. Виникає через надмірну кількість фарби на розкатних валах фарбного апарату. Ефект посилюється при сухому повітрі та високій температурі фарби. Зазвичай спостерігається при друкуванні на рулонних машинах.

Півні

Маловживане визначення зморщення паперу при фальцюванні.

Півтонова кольоропроба (цифрова кольоропроба)

Кольоропроба, на якій багатофарбне зображення не має поліграфічної растрової структури. Півтонову кольоропробу можна отримати, наприклад, на кольорових принтерах у видавничих системах.

Півтонове зображення

Площинне зображення, що складається з мікроелементів, які можуть мати одне з теоретично нескінченної кількості рівнів яскравості (оптичної щільності). Півтонове зображення має проміжні перехідні тони між найтемнішою і найсвітлішою ділянками. Чим

менша кількість півтонів, тим контрастніше зображення і, якщо вони відсутні, зображення – штрихове.

Пігмент

Хімічна речовина, що в результаті вибіркового поглинання змінює колір світла, яке відбивається від нього, при цьому сам матеріал не випромінює світла. Багато пігментів використовується для надання кольору фарбам та іншим матеріалам. Пігменти, що знаходять промислове використання, є твердими речовинами, розмолотими у дрібну пудру, яка додається до наповнювача (матриці) з відносно безбарвного матеріалу, що діє як закріплювач. Зазвичай пігмент відрізняють від барвника: пігмент є нерозчинною речовиною у наповнювачі (утворюючи суспензію), тоді як барвник є або рідкою речовиною, або розчинний у наповнювачі (утворюючи розчин).

Пігментний папір

Світлокопіювальний матеріал, що використовується при виготовленні друкарських форм для глибокого друку. Складається з паперової основи, покритої желатино-пігментним шаром завтовшки 60–100 мкм, в який вводяться різні добавки.

Пігментний спосіб виготовлення друкарських форм

Процес виготовлення друкарських форм глибокого і трафаретного друку, при якому зображення з монтажу фотоформ копіюється на пігментний папір, а з нього переноситься на формовий матеріал.

Підбірка (підбирання)

Комплектування книжкового блока із зошитів або окремих аркушів у правильній послідовності.

Підвал

Місце внизу газетної сторінки, де розташована стаття, що займає всю ширину сторінки чи більшу частину її шпальт.

Піддекельний матеріал

Матеріал, який підкладається під офсетну гумовотканинну пластину: при напівжорсткому декелі – одношарова гумовотканинна пластина; при м'якому декелі – кирза; при жорсткому декелі – пресшпан або лавсанова плівка. До необхідної товщини декель доводиться підкладенням каліброваних аркушів паперу. Конструкція декеля визначає технологічні властивості офсетного циліндра і повинна відповідати типу друкарської машини (аркушева, рулонна) та матеріалу, що задруковується тощо.

Підзаголовкові дані

Відомості, що пояснюють заголовок; відомості про читацьку адресу, цільове призначення видання, літературний жанр, вигляд видання; відомості про повторність видання (перевидання), переробку; затвердження видання як навчальний посібник, підручник або офіційне видання; відомості про мову тексту, з якого переведено твір і ім'я перекладача; імена укладача, відповідального (наукового) ре-

Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора

дактора, художника-ілюстратора і художника-оформлювача; відомості про редколегію; відомості про кількість томів, на яке розраховане багатотомне видання; порядковий номер тому, частини, книги; відомості про основне видання в окремо виданому додатку.

Підмалюнковий підпис (підпис до ілюстрації)

Текст пояснення під ілюстрацією.

Підписний аркуш (еталонне відтиснення)

Відтиснення, віддруковане у друкарській машині після закінчення всіх підготовчих технологічних операцій, що найбільшою мірою відповідає вимогам замовлення. Затверджується майстром друкарського цеху або керівником поліграфічного підприємства та є еталоном при друкуванні накладу видання.

Підписна коректура

Видавнича коректура відбитків зі зверстаних сторінок складання, підписаних автором і редактором до друку.

Підрізання паперу (підрізування аркушів)

Обробка аркушевого паперу або картону різанням для створення двох взаємно перпендикулярних (вірних) сторін та надання друкарським аркушам точних розмірів.

Підсилювач

Розчин, призначений для збільшення оптичної щільності та контрасту вже проявлених (оброблених) фотозображень. Розрізняють пропорційні і непропорційні підсилювачі, залежно від кількісних змін у зображенні після підсилення. Обробка у всіх підсилювачах ведеться на світлі, що дозволяє здійснювати візуальний контроль за нормальних умов освітленості.

Піка

Одиниця виміру в поліграфії, що дорівнює 1/6 дюйма або 12 п.

Піксель

Найменший елемент поверхні візуалізації, наприклад, екрана монітора, якому можуть бути незалежним чином задані колір, інтенсивність та інші параметри зображення.

Піратське видання

Видання, випущене без відома осіб, що мають на нього авторські та видавничі права. Виготівники піратських видань переслідуються законом.

Плакат

Різновид прикладної друкованої графіки, набірно-шрифтове чи художньо-ілюстративне аркушеве великоформатне друковане тиражне видання, що містить в наочно-компактному вигляді інформацію рекламного, агітаційно-пропагандистського, інструктивно-методичного, навчального та іншого характеру.

Планшетний графічний пристрій

Графічний пристрій, що виводить зображення даних на носій (папір, фотоматеріал), розміщений на плоскій поверхні.

Планшетний сканер (площинний сканер)

Сканер, у якому оригінал при скануванні встановлюється на плоскій поверхні.

Пластина формна заздалегідь очутливлена

Формова пластина з нанесеним на неї світлочутливим шаром, призначена для виготовлення друкарської форми.

Пластичність друкарської фарби

Здатність зберігати набуту, внаслідок дії навантаження, форму після припинення цієї дії. Пластичність збільшується при насиченні фарби водою під час друкування на офсетних друкарських машинах. Висока пластичність фарб погіршує їхні друкарські властивості: фарба втрачає рухливість, погано накочується на друкарську форму, налипає на офсетному циліндрі, відзначається підвищеною тиксотропністю. Для корегування пластичності фарб використовують допоміжні речовини.

Плашка

Друкарська форма, поверхня якої має вигляд суцільної друкуючої поверхні.

Плівки для ламінування

Плівка для ламінування багатошарова і має складний хімічний склад. Її внутрішня сторона клейова з адгезивними властивостями. Вона термоплавка, тобто під впливом високої температури робиться м'якою та може приклеюватися до поверхні надрукованого виробу, не впливаючи на зображення. Розм'якшений матеріал плівки міцно сплавляється з текстурою паперу, чим забезпечується надійне скріплення. Зовнішня сторона плівки для ламінування виконана з міцних полімерів, що надає їй жорсткість та, відповідно, певну стійкість до зовнішніх пошкоджень, наприклад, подряпин. На ній можна малювати або друкувати, наносити маркером позначки, які потім видаляються змиванням. При виборі плівки враховуються такі параметри: тип плівки, її ширина та товщина, спосіб ламінування та склад плівки. Плівки для ламінування бувають: гляцеві – чудово передають колір зображення, його насиченість та яскравість, але відблиски світла на гляцевій поверхні заважають сприймати інформацію написану дрібним шрифтом, наприклад, інформаційний текст; матові – виключають відблиски, дають можливість робити написи на поверхні. Покриття матовою плівкою виглядає респектабельніше і зазвичай використовується для ламінування візиток та іншої рекламної продукції.

Плівка ротатора

Аркушевий матеріал, призначений для виготовлення трафаретних друкарських форм електроіскровим способом.

Плоский друк

Див. спосіб плоского друку.

Плоскодрукарські машини

Машини для друкування поліграфічної продукції способом високого друку і виконання різних робіт по нумерації, висіканню, бігуванню, перфорації та тисненню. У цих машинах друкарська форма має плоску поверхню, а пристрій тиску – циліндрову.

Плоскосність

Стан паперу і картону за відсутності скручуваності, зморшкуватості та хвилястості.

Плотер

Див. графічний пристрій.

Плюр

1) Тонкий прозорий папір, призначений для захисту ілюстрації від механічних пошкоджень. Зазвичай його використовують у подарункових виданнях; 2) Прозорий папір із спеціальним клейовим шаром, що використовується в літографії при виготовленні друкарської форми.

Плямистість відтиснення

Дефект, що полягає в нерівномірному розподілі фарби на фонових ділянках відтиснення.

Плямистість лакування

Нерівності лакового покриття і плями в лаковому шарі після лакування; виникають внаслідок нерівномірного розподілу лаку на відтисненні.

Повнокольоровий друк

Некоректна назва багатофарбного друку.

Поворот растрової структури

Повертання растрової структури на певний кут щодо координатної осі при виготовленні фотоформи (друкарської форми) кожної фарби для зменшення муару кольорового зображення на відтисненні.

Поворотна планка

Пристрій у рулонних друкарських машинах, що використовується для зміни напрямку руху паперового полотна.

Подавлення растрової структури зображення

Виключення впливу періодичних структур растрованих відтиснень і оригіналів під час їхньої підготовки до репродукції за допомогою растра з використанням спеціальних видавничих комп'ютерних програм.

Подвійне шиття

Прошивання одного чи кількох зошитів книжкового блока двічі (наприклад, при шитті вклеєного форзаца з відкритою окантовкою) з метою підвищення міцності його скріплення.

Позитив

Зображення, ідентичне по градаційним параметрах оригіналу, виготовлене на непрозорій основі.

Позолота обрізів видання

Нанесення золотої фольги на торці аркушів видання.

Позолотний прес

Машина для нанесення зображень за допомогою тиску штампу при нагріванні. Використовується для блінтового та конгревного тиснень, а також тиснення фольгою, наприклад, на палітурних кришках.

Покривні палітурні матеріали

Матеріали, що використовуються для виготовлення палітурних кришок, наприклад, ледерін, балакрон, коленкор тощо (окрім картону, паперу та клею).

Покривний шар паперу

Шар у вигляді плівки, фольги, лаку або суміші мінеральних, пластифікуючих та в'язучих речовин, що наноситься на поверхню паперу для його оздоблення або додавання спеціальних властивостей.

Поліграфічне виконання видання

Виготовлення видання як матеріального об'єкту, що включає ряд поліграфічних процесів: додрукарських, друку з використанням одного з поліграфічних способів друку (високого, плоского, глибокого чи трафаретного), палітурно-брошурувальних та оздоблювальних робіт.

Поліграфічний процес

Регламентована послідовність технологічних операцій, що проводяться з використанням технічних засобів виготовлення друкарської продукції і направлена на виробництво поліграфічних видань.

Поліграфія (поліграфічна промисловість)

Галузь техніки, сукупність технічних засобів та технологічних прийомів, що використовуються для отримання великої кількості однакових копій (репродукцій) оригіналу, що пройшов редакційну підготовку.

Поля

Незадруковані ділянки вздовж периметра сторінки видання.

Покривна здатність фарб (непрозорість)

Здатність пігменту та в'язучої речовини заломлювати потік падаючого світла так, щоб промені відбивалися, не досягаючи нижнього шару фарби. Покривні фарби мають більшу густину ніж звичайні – у них більша кількість пігментів порівняно з прозорими. Використовують при друкуванні на фонованих поверхнях (на кольоровому папері, картоні тощо).

Покриття врозпуск

Приєднання обкладинки до книжкового блока, при якому вона приклеюється не тільки до корінця, а й до корінцевих полів зовнішніх сторінок блока.

Покриття з кантом

Приєднання обкладинки до книжкового блока таким чином, щоб вона виступала за його обріз.

Покриття звичайне

Приєднання обкладинки до книжкового блока, при якому вона приклеюється тільки до корінця.

Політипаж

Друкарські форми, що придатні для багаторазового використання в якості типових ілюстрацій у книгах та інших виданнях.

Полотняний шов

Спосіб ручного шиття, при якому зошити або окремі аркуші, що утворюють книжковий блок, прошиваються через корінцеве поле, а нитка кожного стібка охоплює корінець блока.

Поля сторінки

Кожну полосу тексту оточують чотири поля різних розмірів: внутрішнє *к* (корінцеве), верхнє *в* (головкове), зовнішнє *п* (переднє) і нижнє *н* (хвостове). Розміри полів визначаються форматом, обсягом та типом видання. Співвідношення їх залежить від призначення видання, характеру процесу читання, від оптичного центру сторінок, а також від вимог, що висуваються до оформлення. Величина полів збільшується за годинниковою стрілкою від корінцевого до нижнього поля. Таке співвідношення викликане зручністю читання та користування.

Попереднє тиснення

Нанесення заглибленого зображення на шкіру або тканину нагрітим спеціальним інструментом як операція, що передуює тисненню золотом чи золотою фольгою.

Поперечний напрям волокон

Напрямок волокон у виданні під прямим кутом до корінця. Використовується для виготовлення форзацних аркушів та зовнішнього покрівельного матеріалу палітурки видання.

Поперечний напрям паперу

Напрямок, перпендикулярний руху сітки папероробної машини.

Пористість

Показник, що характеризує міжволоконні відстані або пори у папері. Впливає на різні його фізичні та технологічні властивості (вбирання фарби і вологи, поглинання повітря, об'єм). Макропори або просто пори – це простір між волокнами, що заповнений повітрям та вологою. Мікропори, або капіляри – дрібніший простір невизначеної форми, який пронизує покривний шар крейдованого паперу, а також простір, що утворюється між частинками наповнювача або між ними та стінками целюлозних волокон у некрейдованому папері.

Порожнистий корінець

Конструкція корінця палітурки, при якій покривний матеріал наклеюється на задалегідь наклеєну на корінець книжкового блока паперову гільзу. Конструкція забезпечує вільне розкриття видань, у яких є вклейки (вкладки); крім того, вона полегшує розкриття видань, опрацьованих у цупкий матеріал.

Посимвольний друкувальний пристрій

Див. знакодуючий пристрій.

Послідовність накладення фарб

Черговість нанесення фарб на матеріал, що задруковується, при друкуванні багатофарбових відтиснень. Залежить від фізико-хімічної сумісності, прозорості (або криючої здатності) фарб, від переважającego колірного тону зображення та визначає якість зображення на відтисненні. При друці «по сухому» послідовність накладення фарб не є такою критичною та вирішальною, як при друці «по мокрому».

ПостСкріпт (PostScript)

Стандартна командна мова управління фотоскладальними та цифровими друкарськими апаратами.

ПостСкріпт-файл

Файл, що створюється настільно-видавничою системою і містить всю необхідну для фотоскладального або цифрового апарату інформацію та команди.

Потовщення

Збільшення товщини корінця зшитого книжкового блока завдяки товщині скріплювальної нитки.

Права сторінка

Сторінка видання зазвичай з непарним номером.

Потокова лінія для виготовлення офсетних друкарських форм

Устаткування поточкового типу, що забезпечує нормалізацію процесу і високу техніко-економічну ефективність при виконанні трудомістких і складних процесів виготовлення офсетних друкарських форм на основі світлочутливих пластин після копіювання монтажів або експонування (оптичному запису) електронного монтажу.

Правка набору

Виправлення помилок у наборі, відмічених на коректурному відтисненні, та внесення змін або доповнень у набраний текст тощо.

Препринт (попередня публікація)

Видання, що складається з матеріалів, що публікуються заздалегідь, до виходу у світ книги (брошури), для якої вони написані.

Пресування блока

Зменшення, з подальшою фіксацією під тиском, товщини книжкового блока по корінцю.

Пресування книг (обтиск книг)

Витримка під тиском у пресах книг для підвищення щільності блоків та міцності їх скріплення з палітурними кришками.

Пресування зошитів

Зменшення, з подальшою фіксацією під тиском, товщини зошитів по лініях згинів (по корінцях).

Привертка

Стопа книжкових блоків, журналів або брошур, підготовлена для обробки (пресування, обрізання з трьох боків).

Приведення

1) (у друкарському виробництві) Суміщення в процесі друкування кольороподілених зображень на відтисненні і рядків з лицьового та зворотного боків. Приведення проводять з використанням тест-об'єкта та контрольних міток або по зображенню. Див. також штифтове приведення; 2) (у палітурно-брошурувальному виробництві) Правильне розташування штампів при тисненні.

«Придушення» растрової структури зображення

Виключення впливу структур растрованих відбитків і оригіналів при їх підготовці до репродукування за допомогою растра засобами поліграфії.

Приклейка

З'єднання форзаца або дробової частини віддрукованого аркуша з зовнішньою частиною зошита

Приладнання друкарських форм

Підготовчий процес перед друкуванням в офсетному друці, який включає підготовку друкарських форм і вузлів машини, установку форм у друкарську машину та забезпечує суміщення зображень при багатофарбному друкуванні та точність фальцювання.

Принтер

Див. друкуючий пристрій.

Приправка

Перерозподіл тиску на ділянках друкарської форми (при способі високого друку) або штампів при тисненні. Забезпечується виклеюванням тиражним або іншим папером окремих ділянок зворотної сторони друкарської форми і декеля з метою створення рівномірного тиску та забезпечення оптимальних умов перенесення друкарської фарби на відтиснення в процесі друкування.

Припресовка плівки

Термічний процес нанесення на одну або дві сторони відтиснення з паперу або картону прозорої полімерної плівки з шаром клею або без нього.

Прискорювачі висихання фарб (сикативи)

Допоміжні речовини, які вводяться у фарбу для прискорення процесу закріплення її на відтисненні. Вони каталізують процес окислювальної полімеризації зв'язуючої речовини, тим самим сприяють прискореному плівкоутворенню.

Притискна (або обрізна) подушка, притискний клин

Стос аркушів, який розміщують в обрізні затискачі разом з книжковим блоком для обрізування його головки і хвостової частини з метою компенсації потовщення корінця блока.

Пробиття фарби

Дефект, що полягає в проникненні друкарської фарби через папір на його зворотну сторону. При цьому якість відтиснення знижується в міру вбирання фарби.

Пробіл

Проміжок між літерами і словами у друкарському складанні. Див. апрош.

Пробільно-композиційне виділення

Набір тексту з використанням способів розрядки, втяжки, зміни форми набору (ступінчастий набір), зміни формату абзацу, розділення частин набору пропусками (відбиття).

Пробільний матеріал

Бруски і пластинки з металу, пластмаси або дерева, що використовуються при виготовленні друкарських форм способом високого друку для заповнення проміжків між знаками, словами, рядками та смугами.

Пробільний елемент

1) Ділянка друкарської форми, що не сприймає друкарську фарбу і не передає її на матеріал, що задруковується, або проміжний носій, наприклад, на офсетну гумовотканинну пластину; 2) Ділянка растрового або штрихового зображення на фотоформі, що не створює друкуючих елементів на друкарській формі при її виготовленні; 3) Ділянка зображення на відтисненні без фарби.

Пробний відбиток

Перший контрольний відбиток, отриманий на друкарській машині.

Пробний друк

Отримання одно- і багатофарбних пробних відтиснень на спеціально створених прободрукарських верстатах високого, офсетного та глибокого друку. Пробні відтиснення використовують для контролю технологічного процесу виготовлення фотоформ, друкарських форм та друку відтиснень із застосуванням тих самих друкарських фарб, друкарського паперу та формових пластин як і при друкуванні накладу. Послідовність накладення фарб повинна бути така сама, як і при друкуванні накладу.

Пробні відтиснення

Поліграфічні відтиснення з ілюстративних друкарських форм, виготовлені на прободрукарських верстатах і призначені для контролю результатів кольороподілу, градаційної передачі зображення та окремих параметрів технологічного процесу. Отримані результати дозволяють внести за потреби коректурні зміни. Пробне відтиснення необхідне як контрольний примірник для роботи репродукційного відділення (відділення настільно-видавничих систем) і як зразок для затвердження замовником, а також як підстава для підписання відтиснення до друку. Комплект пробних відтиснень, затверджений видавництвом (замовником), є еталоном при друкуванні накладу.

Прободрукарський верстат

Друкарський пристрій для друкування одиничних контрольних відтиснень в умовах, наближених до умов друку накладу видання. Прободрукарські верстати для офсетного друку можуть бути одно-

Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора

або багатофарбними, з постійним або змінним фарбним апаратом, з термостатуванням формового талера тощо.

Проводка паперового полотна (проводка паперу)

Ручне або автоматичне передавання паперового полотна від подаючого до друкуючого та приймаючого пристроїв друкарської машини, що відбувається у процесі підготовки друкарської рулонної ротаційної машини до друку. Проводиться по схемі, що зазначена у паспорті машини відповідно до виду видання.

Програмно-апаратне забезпечення

Комплекс програм і пристроїв, необхідний для досягнення певної мети, наприклад, апаратний раструючий процесор – апаратний RIP.

Програмне забезпечення (програмні засоби)

Сукупність програм системи обробки інформації і програмних документів, необхідних для експлуатації цих програм.

Продовжена петля

При плетенні капталу одна з петель, що виводиться із заданим інтервалом вниз під затягувальний стібок. Служить для закріплення капталу видання.

Проекційне растрування

Растрування в репродукційних фотоапаратах з використанням проекційних растрів, розташованих у площині нерізкого оптичного зображення.

Проекційний растр

Сітка непрозорих штрихів на прозорому фоні. Растр, що дозволяє одержати не лінійну, а крапкову структуру друкуючих і пробільних елементів, утворюється склеюванням двох скляних пластин так, щоб штрихи кожної з них перетнулися під кутом 90°. Якщо вихідний світловий потік пропустити крізь оригінал (діапозитив), а потім крізь растр, то в площині плівки утвориться періодична структура змінної освітленості, модульована сигналом.

Проекційний сканер (слайдовий сканер)

Сканер, у якому оригінал (слайд) встановлюється в рамку і сканування проводиться на просвіт переважно з масштабуванням.

Прозорі фарби

Друкарські фарби, що змінюють відтінок кольору при нанесенні на поверхню, що задруковується. На відміну від криючих фарб, вони здатні пропускати промені світла через фарбний шар. Прозорі фарби використовують для три- і чотирифарбового друку. При послідовному накладенні прозорих фарб (блакитної, жовтої, пурпурової) внаслідок триколірного синтезу на відбитку отримують різні кольори.

Прозорість фарби

Здатність пігменту та в'язучої речовини пропускати промені світла через весь шар фарби, не змінюючи напрямку їх руху.

Прокладка

Смужка паперу (картону) чи вузький сфальцьований аркуш, що використовується в палітурці.

Проклейка

Розчин тваринного желатину або смоли, що додається до паперу для надання йому стабільних властивостей: підвищення міцності, вологостійкості.

Проклейка паперу в масі

Додавання до паперової маси клею на стадії змішування до виготовлення паперу.

Проклейка у ванні, поверхнева проклейка

Введення клейового покриття до вже виготовленого паперу його зануренням у ванну з клеєм.

Пропил

Поперечна канавка, виконана пилкою у корінцях зошитів блока в головці та хвості, в якій розміщуються затягувальні стібки.

Проклеювання паперу

Введення до складу паперової маси, а, отже, і до складу паперу різних склеюючих речовин, або нанесення на поверхню паперу в процесі його виготовлення клейової композиції (поверхнєве проклеювання паперу). Проклеювання обмежує гігроскопічність паперу, тобто вбирання води, чорнил тощо.

Пропорція сторінки

Співвідношення ширини і висоти сторінки видання.

Просвіт паперу

Характер взаємного розташування волокнистих компонентів паперу, що визначається під час розглядання його у світлі, що проходить крізь нього. Просвіт паперу впливає на якість відтиснень.

Противідмаруючий засіб

Дрібнодисперсні порошки на основі крохмалю, силіконові рідини або інші речовини різного складу, що наносяться на свіжовіддруковані відтиснення розпилюванням. Операція проводиться для ізоляції фарбного шару від доторкання з наступним відтисненням, щоб уникнути відмарювання. Нанесення противідмаруючих засобів може перешкоджати лакуванню та подальшому накладенню фарб.

Противідмаруючий апарат

Пристрій, що розпилює противідмаруючі засоби на свіжовіддруковані відтиснення. Зазвичай встановлюється на виході віддрукованих аркушів з друкарської машини.

Процесор

Багатoeлементний електронний пристрій, що забезпечує загальне управління роботою ЕОМ.

Процесор для обробки формових пластин

Автоматизований пристрій для нормалізованої хімічної обробки формових пластин після експонування.

Проявлення

1) (у фотопроцесах) Візуалізація прихованого зображення на світлочутливому матеріалі за допомогою відновлення кристалів срібла з використанням хімічних засобів та процесів; 2) (у формових процесах) Видалення окремих ділянок світлочутливого шару водою, водними розчинами солей і лугів, розчинниками після експонування формових пластин; 3) (у електрофотографії) Нанесення тонера на фоторецептор для отримання видимого зображення.

Проявник

1) (у фотопроцесах) Водний розчин, що використовується при хімічній обробці експонованого фотоматеріалу і містить проявляючі, консервуючі, прискорюючі та противуалюючі речовини; 2) (у формових процесах) Вода, водно-лужні розчини або органічні розчинники, вживані при обробці експонованих формових пластин для вимивання незадублених ділянок світлочутливого шару або видалення порушених, або незадублених під впливом випромінювання при експонуванні окремих ділянок фотополімерних формових пластин; 3) (у електрофотографії) Дисперсне середовище, що складається з тонера і носія, зв'язаних між собою електростатичними силами, призначене для візуалізації прихованого електростатичного зображення.

Проявочна машина (процесор для обробки фотоматеріалів)

Автоматизований пристрій для нормалізованої хімічної обробки світлочутливих матеріалів після їх експонування.

Пряме растрування

Технологічний процес виготовлення фотоформи, при якому півтонове зображення оригінала безпосередньо перетворюють в растрове, наприклад, у репродукційному фотоапараті за допомогою проєкційного або контактного растрів.

Пункт

Основна одиниця друкарської системи заходів. 1 пункт рівний 0,3759 мм.

Пунктирна гравюра

Вид гравюри на металі. Зображення створюються за допомогою дрібних поглиблень у вигляді різної глибини та величини крапок, що наносяться пунсонами, матуаром, голками тощо, на поверхні металевої пластини, покритої кислототривким лаком. Гравюри, виконані у пунктирній манері, відрізняються м'якістю світлотіньових градацій.

Пунктирна лінійка

Набірна лінійка, що дає відбиток у вигляді лінії з тонких або напівжирних штрихів чи крапок.

Ракель

Тонкий ніж з пружної сталеві стрічки (у глибокому друкуванні) або з гуми (у трафаретному друкуванні). За допомогою ракеля у глибокому друкуванні знімають друкарську фарбу з пробільних елементів формового циліндра, а у трафаретному друкуванні – ракуль продавлює друкарську фарбу через сітку друкарської форми.

Рантова лінійка

Набірна лінійка, що дає відбиток у вигляді тонкої і жирної (напівжирної) паралельних ліній.

Растр

Крапкова структура графічного зображення в поліграфії. Растри бувають проєкційні і контактні, ахроматичні і кольорові, з регулярно та нерегулярною структурами. Растр з регулярною структурою характеризують лініатурою, тобто числом ліній або растрових елементів на 1 см або 1 дюйм. Растри з нерегулярною структурою характеризують інтервалом відтворних частот (лініатур). Чим вищий за лініатурою растр, тим точніше відтворюється зображення оригіналу, особливо його дрібні деталі та різкі тонові переходи.

Растрова відстань

Відстань між площиною растрових структур проєкційного растра і світлочутливим шаром фотоматеріалу. Растрова відстань залежить від частоти структури растра (визначає градаційну характеристику отриманого растрового зображення) і інтервалу відтворюваної оптичної щільності півтонового зображення оригіналу. Чим менша растрова відстань, тим більший інтервал відтворної оптичної щільності і тим нижчий контраст відтворного растрового зображення. Для кожної лініатури растра встановлюється своя растрова відстань.

Растрове зображення

Зображення, що складається з растрових елементів.

Растровий друк

Друкування відтиснень з форми, на якій зображення складаються з растрових елементів.

Растровий графічний пристрій

Графічний пристрій, що створює растрове зображення на матеріальному носії (папері, фотоматеріалі) з використанням виведення інформації з ЕОМ.

Растровий діапозитив

Растрове зображення на прозорій основі.

Растровий елемент

Мінімальний елемент структури растрового зображення або структури самого растра. Площа растрового елемента залежить від лініатури растра і від градаційного рівня зображення у високому, офсетному і трафаретному друку. У растрових структурах частотних і регулярних растрів для глибокого друку растрові елементи мають постійну величину

ну та форму. У традиційних нерегулярних (не чисто частотних) растрових структурах растрові елементи мають різноманітні форму та площу.

Растровий процесор

Обчислювальний пристрій для обробки растрових зображень. Апаратне і/або програмне забезпечення, що забезпечує перерахунок різних піксельних або векторних форматів, наявних в електронному документі, в єдиний піксельний масив даних, який називають крапковим малюнком. Цей масив включає практично опис і вказівки, відповідно до яких вивідний пристрій (принтер, експонуючий пристрій тощо) друкує або, навпаки, не друкує крапки. Залежно від того, чи виконуються ці операції по інтерпретації або перерахунку на спеціальному пристрої, або на стандартній ПЕОМ за допомогою спеціального програмного модуля, розрізняють апаратний RIP (Hardware – RIP) або програмний RIP (Software – RIP).

Растровий шрифт

Шрифт, характеристики якого зберігаються у пам'яті комп'ютера у вигляді готових суцільних масивів крапок – по одній бітовій карті для кожного кегля, що використовується.

Растрування

Перетворення півтонових і штрихових зображень в мікроштрихові за допомогою растра (у репродукційних фотоапаратах і контактно-копіювальних верстатах) або з використанням апаратних та програмних засобів (у видавничих системах).

Реал

Друкарський шрифт, кегль (розмір) якого дорівнює 120 пунктам (найбільший шрифт, який використовувався в типографських наборах).

Реверсивний носій зображення

Репрографічний носій зображення, властивості якого дозволяють багато разів відтворювати і стирати його на одній і тій же ділянці, наприклад, селеновий барабан.

Реглет

Пробільний матеріал, що використовується при виготовленні друкарських форм високого друку: застосовується для відбиття рядків (заповнення пропусків між рядками тексту) і заголовків, а також утворення пропусків між колонками тексту, таблиць і висновків. Довжина складає від 2 до 7 квадратів, кегль – від 6 до 16 пунктів.

Регулювання подачі фарби

Операція, в результаті якої досягається необхідна товщина фарбного шару на відтисненні, відповідна характеру друкарської форми.

Регулювання тиску

Створення необхідного тиску в зонах контакту декеля з друкарською формою і папером (у офсетному друці) або друкарської форми

з папером (у інших контактних способах друку). Регулювання тиску включає перевірку і точну установку зазорів між контрольними кільцями циліндрів друкарського апарату (згідно технічного паспорта машини) та формування необхідної товщини декеля тощо.

Редагування

Обробка і підготовка тексту до друку (виправлення, введення нового, переміщення частин тексту тощо).

Редактор

1) Працівник видавництва; 2) Програма для видавничої системи, яка дозволяє редагувати текст, здійснюючи введення, видалення, виправлення та розташування слів в тексті.

Резерваж

Один з різновидів офорта.

Резидентний шрифт

Шрифт у лазерних принтерах, що надається виготовлювачем.

Рейбер

Дерев'яний брусок із заокругленим ребром, що має радіус загострення 4–8 мм, який служить для одержання відбитків з літографського каменю.

Рекламне видання

Видання, що містить викладені у формі, що привертає увагу, відомості про виробу, товари, послуги, заходи з метою створення попиту на них.

Рекордер

(у поліграфії) Цифровий експонуючий пристрій – різновид вивідного пристрою.

Репринтне видання (репринт)

Видання, випуск якого здійснюється шляхом репродукції сторінок книги (брошури, журналу тощо), вибраної для відтворення без зміни тексту (сміслового змісту, структури), без відтворення особливостей матеріалів (паперу, палітурки) і друку (наприклад, виправлень, друкарських помилок, дефектів друку).

Ретрографія

Загальний термін, що стосується електростатичного друку або будь-якого іншого способу малотиражного дублювання та друку.

Репродукційні процеси

Комплекс технологічних операцій, в результаті яких на матеріальному носіїві створюється зображення оригіналу.

Репродукція

Твір образотворчого мистецтва, кресленик або фотознімок, відтворений поліграфічним способом.

Ретуш

Додаткова ручна або електронна обробка зображення для усунення дефектів, зміни його геометричних, градаційних, колірних та частотних характеристик.

Рівноміцний папір

Папір, що має близькі за значенням показники механічної міцності у дольовому і поперечному напрямках.

РЖБ (RGB)

Колірна модель, яка використовується при роботі із зображеннями на комп'ютері. Схема складена з трьох основних кольорів – Red (червоний), Green (зелений), Blue (синій)

Різкість

Ступінь чіткості (помітності, виділеності) геометричних елементів зображення або тексту. Залежить від різниці оптичних характеристик елементів зображення та від величини зони тонального переходу контурів окремих елементів.

Різограф

Друкарське обладнання, що друкує за принципом трафаретного друку. Максимальна якість друку 600х600 крапок на дюйм, що дозволяє друкувати тонкі лінії (товщиною від 0,3 мм). Максимальна швидкість 180 коп./хв. (для моделей різографів RZ 970 і RZ 977).

Різографія

Спосіб друку з трафаретних форм, що виготовляються на спеціальній майстер-плівці, що знаходиться всередині різографа. На майстер-плівці за допомогою термоголовки пропалюються мікроотвори, що утворюють друкуючі елементи, через які фарба потрапляє на матеріал, що задруковується.

Різновідтінковість відтиснень

Дефект накладу, що полягає в отриманні (в процесі друкування) відтиснень одного і того самого сюжету, що розрізняються між собою як по загальному колірному тону, так і по насиченості окремих тонів.

Різновідтінковість паперу

Дефект партії паперу, який полягає в різних колірних відтінках окремих груп аркушів. Різновідтінковість виявляють порівнянням розкладених віялоподібно аркушів, взятих з різних пачок або рулонів.

Різносторонність паперу

Дефект, що полягає у відмінності властивостей верхньої і сіткової сторін паперу (по гладкості, проклеюванню, всмоктуючій здатності, відтінку кольору тощо). Відбувається внаслідок нерівномірного розподілу наповнювача, дрібного волокна, клейових осадів в товщі паперу.

Різдева гравюра

Найдавніший різновид гравюри на металі. Техніка полягає в заглибленні гострим різцем елементів друкарської форми відповідно до певного малюнка, що потім заповнюється фарбою, та наступним тисненням форми на папері. Характеризується точним моделюванням об'єктів зображення за допомогою паралельних рядів або сітки тонких ліній і створенням штрихами чітких контурів.

Робота в автономному режимі

Роздільне виконання операцій поліграфічного технологічного процесу на пристроях, машинах або пристосуваннях, які безпосередньо не з'єднані один з одним.

Робота в лінію

Безперервне виконання поліграфічного технологічного процесу на агрегатованих між собою пристроях, машинах та пристосуваннях.

Розбирання видання

Звільнення зошитів видання від обкладинки чи палітурки при підготовці до його повторного збирання.

Розворот

Дві сусідні сторінки (ліва – парна, права – непарна) розкритого видання.

Розгін абзаців

Збільшення обсягу видання шляхом набору тексту шрифтом збільшеного кегля або розширення міжрядкових пробілів.

Розділ

Одна з основних структурно-композиційних одиниць літературних творів різного змісту та жанру.

Роздільна здатність

Характеристика скануючих і записуючих пристроїв. Визначає чіткість зображення та відтворення його дрібних деталей. Виражається у лініях на дюйм (lpi), крапках на дюйм (dpi), пікселях на дюйм. Лазерний принтер може мати роздільну здатність 300... 1200 dpi; фотоскладальний пристрій – 600...5400 dpi; екран монітора – 72... 100 пікселів/дюйм.

Роздрук

1) Виготовлення одиничних примірників видання або його частини на папері в процесі підготовки його до друку. Зазвичай проводиться для виготовлення оригінал-макета, коректури тощо; 2) Отримання на папері копії зображення з екрана видавничої системи.

Розетковий муар (розеткова структура)

Муар, створений накладенням декількох крапкових растрових регулярних структур. Періодичність розеткового муару прийнято оцінювати повторюваністю розеток з чорною крапкою в центрі або без неї.

Розкат фарби

Розподіл друкарської фарби по поверхні валів і циліндрів фарбного апарата.

Розкатні вали

Еластичні (гумові, пластмасові тощо) вали, що є складовою частиною фарбного апарата друкарської машини. Вони передають друкарську фарбу між розкатними циліндрами і рівномірно розподіляють її у фарбному апараті, сприяючи нанесенню рівного шару фарби на друкуючі елементи форми.

Розкатні циліндри

Металеві циліндри, що є складовою частиною фарбного апарата, працюють у контакт з розкатними валами, сприяючи розкатуванню друкарської фарби. Окрім обертання розкатні циліндри здійснюють і осьовий (аксіальний) рух для розтирання фарби.

Розкішне видання (кіпсек)

Книга, альбом, які видані з використанням дорогих матеріалів (шкіри, паперу з водяними знаками, сухозлітного золота тощо) та пристосувань (замків, накладок тощо).

Розкладка

Певне співвідношення формату сторінки складання і формату книжкової сторінки.

Розмітка

Система умовних знаків (а також процес їх нанесення) і конкретних письмових вказівок у видавничий текстовий оригінал, якими потрібно керуватися при складанні та верстанні видання.

Розрізання

Розділення різнанням відтиснень, аркушів паперу або картону на окремі частини заданих форматів.

Розкол книжкового блока

Дефект, що полягає в руйнуванні клейового шару, що скріплює аркуші або зошити книжкового блока при розкритті.

Розкриваність видання

Здатність аркушів розкритого видання займати положення, паралельне палітурній кришці. Показник якості поліграфічного виконання видання. Розкриваність залежить від способу зшивання зошитів, напрямку волокон паперу, виду корінця, обтиску корінця книжкового блока.

Розкрій картону

Розрізання аркушів палітурного картону на боковинки (сторонки) і заготовки потрібного для конструкції палітурної кришки розміру.

Розкрій матеріалу

Розрізання стрічки палітурного матеріалу на заготовки або бобіни потрібного для конструкції палітурної кришки розміру.

Розмотування паперу з рулону

Розмотування паперової стрічки з рулону і розрізання її на аркуші або перемотування на інший рулон, зокрема з подовжньою різкою.

Розпашна ілюстрація

Ілюстрація, розміщена на розвороті.

Розпашна таблиця

Таблиця, розміщена на розвороті.

Розпашний титул

Різновид титульного аркуша, декоративні і образотворчі елементи якого розташовуються на першому розвороті книги.

Розпуск паперу

Розпушування аркушів паперу (відтиснень), зошитів у стопі і розташування їх із зміщенням один щодо одного. Це необхідно для проведення деяких операцій брошурування, наприклад, промашування клеєм.

Розривна довжина паперу

Розрахункова довжина (в метрах), при якій смужка паперу, вільно підвішена за один кінець, розривається під дією власної ваги. Побічно характеризує опір паперу розриву при розтягуванні.

Розрядка

Вид нешрифтового виділення (окремих частин) тексту шляхом збільшення пропусків між літерами в словах.

Розстав

Відстань між картонною сторонкою палітурної кришки та відставом. У палітурній кришці два розстави, розташовані по два боки від відстава.

Розташування тексту по осі симетрії смуги видання

Набір тексту смуги видання без виключення рядків, при цьому рядки розташовуються симетрично щодо вертикальної осі смуги. Використовується для розширення можливостей оформлення.

Розтирання фарб (перетирання друкарських фарб)

Рівномірний розподіл пігменту в друкарській фарбі, при якому мінімальні частинки пігменту обволікаються зв'язуючою речовиною.

Розтискування

Дефект, що полягає в збільшенні розмірів друкарських штрихових і растрових елементів на відтисненні в процесі друкування, що призводить до градаційних та колірних спотворень репродукції.

Розтіск

Неправильний спуск смуг, що викликає порушення послідовності чергування сторінок в зошиті. Може також статися при правильному спуску смуг, але при неправильній подачі паперового аркуша в друкарську машину – при друкуванні зворотного боку.

Розшарування паперу

Дефект у вигляді розділення багатошарового паперу на шари.

Ролевий папір

Неприпустимий до використання термін; див. рулонний папір.

Ротапринт

Друкарська машина для оперативного розмножування малотиражних видань способом офсетного друку.

Ротатор

Множильний апарат із застосуванням трафарету (восківки). Застосовують для розмноження службової документації, рефератів тощо.

Ротаторна плівка

Аркушевий матеріал, призначений для виготовлення трафаретних друкарських форм електроіскровим способом.

Ротаційна друкарська машина

Агрегат, у якому всі основні елементи друкарського апарату мають циліндрову форму (формовий, друкарський і офсетний циліндри). Ротаційні машини бувають аркушеві та рулонні. Ротаційний принцип може бути застосований для будь-якого способу друку. Завдяки ротаційному принципу, машина працює з великими швидкостями.

Рубрикація

Система рубрик (заголовків розділів) основного тексту твору, в якій відображені їх зв'язок і супідрядність.

Рубчик

Поглиблення на палітурній кришці готового виробу (книги, альбому тощо) для поліпшення його розкриваності по місцю розстава.

Рулон

Безперервна стрічка поліграфічного матеріалу (паперу, картону, фольги, фотоплівки тощо), намотана у вигляді циліндра на котушку, втулку.

Рулонний папір

Папір, що випускається в рулонах, намотаних на втулку.

Рулонна друкарська машина

Ротаційна друкарська машина для друкування на безперервному полотні матеріалу, що розмотується з рулону.

Рулонні офсетні друкарські машини

Машини, що можуть бути з пристроєм для гарячого сушіння відбитків або без нього. Мають різноманітні конфігурації від односекційних з однією рулонною зарядкою до багатосекційних машин для кольорового друку з подачею паперового полотна від кількох рулонних зарядок.

Рулонний графічний пристрій

Графічний пристрій з головкою записуючого пристрою, що переміщується в одному напрямку при одночасному переміщенні твердого носія зображень у вигляді стрічки (паперового полотна) у перпендикулярному напрямку.

Рядок

Частина набірного тексту певного формату: ряд знаків, розташованих на одній уявній горизонтальній лінії. Є елементом смуги, колонки.

Рядок таблиці (табличний рядок)

Рядок даних в таблиці, розташований горизонтально, і зазвичай розміщений між горизонтальними лініями.

Рядкові літери

Літери, що становлять рядки основного тексту.

Рядкомір

Лінійка з поділом на квадрати, цицери, корпус, петит, нонпарель, а також сантиметри і міліметри.

Саж

Інтенсивний чорний пігмент, що використовується при виробництві фарби.

Самонаклад (самонакладач)

Механізм для автоматизованої поштучної подачі напівфабрикатів із стопи (аркушевих матеріалів, зошитів, блоків, палітурних кришок тощо) і установки їх у положення, зручне для транспортування на подальші операції з обробки. Є складовою частиною конфігурації аркушевих друкарських, фальцювальних, лакувальних та інших машин, які використовують у поліграфічному виробництві.

Світлий шрифт

Шрифт із відносно невеликою товщиною штрихів, який серед зразків цього самого кегля дає найчіткіший відбиток.

Світлота кольору

Якість кольору, ідентична по яскравості з одним із ступенів сірого. Відносна яскравість характеризується коефіцієнтом віддзеркалення. Чорна фарба має тільки світлоту, а кольорові – світлоту і колір. Кольорові фарби можна порівнювати по світлоті.

Світломіцність друкарських фарб (світлостійкість друкарських фарб)

Властивість друкарських фарб зберігати свій колір на відтисненні при тривалій дії денного світла, особливо прямих сонячних променів. Розбавлення друкарських фарб білилами, розчинниками, оліфою та іншими допоміжними речовинами значно знижує їх світлостійкість.

Світлота фарби

Оптична характеристика друкарської фарби, що визначається відношенням кількості відбитого від відтиснення світла до падаючого на нього. Чим більша кількість падаючого світла відбивається від шару фарби, тим відтиснення світліше.

Світлофільтр

Оптичний прилад, що міняє спектральний склад або енергію падаючого на нього світла. Є зафарбованою скляною (плівковою) пластинкою або судиною із забарвленою рідиною, розташованою на шляху світлових променів, що йдуть від оригіналу до фотошару. Світлофільтри бувають абсорбційні та інтерференційні.

Світлочутливі матеріали

Речовини, які під дією актинічного випромінювання (зокрема при опромінюванні світлом) міняють свої структурні або фізико-хімічні властивості і зберігають зміни, що наступили, після припинення опромінювання (після додаткової обробки або без неї).

Світлочутливість

1) Здатність світлочутливого матеріалу фіксувати зображення під дією електромагнітного випромінювання, зокрема світла; 2) Число-ва величина, що кількісно характеризує цю здатність.

Світлочутливий шар

Спеціально створений шар, який під впливом актинічних (випромінювань) освітлень змінює свої структурні і фізико-хімічні параметри.

три. Застосовують для виготовлення світлочутливих формових пластин, фотоматеріалів тощо.

Сенсибілізація

Підвищення чутливості до світла фотографічних пластинок, паперу та плівок додаванням до фотоемульсії спеціальних речовин. Розрізняють хімічну і оптичну сенсибілізацію. При хімічній сенсибілізації збільшується тільки природна світлочутливість. При оптичній сенсибілізації збільшується також світлочутливість до інших зон спектру.

Сенситометрія

Методи визначення фотографічних властивостей світлочутливих матеріалів. Розділ фотографічної метрології, що вивчає фотографічну дію випромінювання на світлочутливий матеріал. Методи сенситометрії дозволяють кількісно визначити фотографічні характеристики: мінімальну і максимальну величини оптичної щільності; контраст фото шару; градаційну характеристику; світлочутливість; інтервал експозицій.

Середник

Пробіл між шпальтами при дво- чи багатошпальтовому складанні.

Серія

Низка самостійних видань, об'єднаних тематично, задумом і загальною назвою, що мають однотипне оформлення.

Сет

Характеристика щільності шрифту. Визначається шириною окремих літер і залежить від величини літери М.

Сигнальні примірники

Перші пробні примірники видання, що направляються до видавництва на затвердження в якості зразка для виготовлення накладу.

Сигнатура

Порядковий номер друкарського аркуша видання, який розташовують у внутрішньому куті нижнього поля першої сторінки видання кожного нового аркуша перед нормою, та повторно із зірочкою на третій сторінці видання цього аркуша.

Сигнет

Фірмовий знак (емблема видавництва, друкарні або серії), що ставиться у виданні на авантитулі, титульному аркуші, обкладинці або палітурці.

Сикативи

Див. прискорювачі висихання фарб.

Сіра шкала

Контрольне ступінчасте зображення рівномірно ранжируваного ряду оптичної щільності нейтрально-сірих полів, виготовлених на прозорій або непрозорій основі і призначене для оцінки та вимірювання якості тонопередачі при фотографічній зйомці, скануванні, копіювальних та друкарських процесах.

Сірий друк

Дефект друку, пов'язаний з недостатньою подачею друкарської фарби до друкарської форми або недостатнім тиском, в результаті якого на відтисненні виходить малоконтрастне, сіре, несоковите зображення.

Сірий оптичний клин

Контрольне безперервне зображення на прозорій або непрозорій основі, що містить нейтрально-сірі мікроелементи, які рівномірно змінюються по оптичній щільності.

Сірчане молоко

Різновид офорта, що дозволяє отримати на металевій пластині матову поверхню, що дає на відбитку більш-менш сильний тон.

Сіткова сторона паперу

Сторона паперу, яка під час свого утворення повернена до сітки (протилежність – лицьова сторона). Часто її можна впізнати за легким відбитком металевих сит на поверхні паперу.

Сканвініл

Покривний палітурний матеріал на нетканій клеєній основі з полівінілхлоридним покриттям.

Сканер

Пристрій для оцифровування і введення двовимірних зображень в ЕОМ видавничої системи. Розрізняють планшетні, барабанні, проєкційні сканери. Проєкційні сканери також називають слайдовими, хоча як планшетні, так і барабанні сканують слайди, але проєкційні працюють тільки зі слайдами.

Сканування

Процес поелементного аналізу зображення по заданій траєкторії. Застосовується для введення штрихових і растрових зображень в ЕОМ видавничої системи при підготовці видання до друкування.

Складання

1) Сукупність літер для відтворення тексту. 2) Формування сторінок при ручному, лінотипному та комп'ютерному способах складання.

Складена палітурка

Економний варіант палітурки, при якому зазвичай покриття корінця і кутів або корінця та переднього поля сторінок виконано з дорогого матеріалу (наприклад, шкіри), а покриття частини, що залишилася, – із дешевого матеріалу (наприклад, тканини).

Складові елементи палітурної кришки

Складові елементи палітурної кришки: картонні сторінки, шпація, відстав, розстав, канти, покривний матеріал.

Скління фарб

Дефект, що полягає в утворенні міцної, рівної, блискучої плівки на поверхні висушеної друкарської фарби на відбитку. При багатофарбовому друкуванні скління фарб є серйозною перешкодою, оскільки

ки наступні фарби не лягають на попередні при друкуванні «по сухому». Можна уникнути цього дефекту, якщо додати у попередню фарбу невелику кількість воску (попередньо розчиненого в скипидарі) або вазеліну. Не рекомендується вводити у фарби, що наносяться першими, прискорювачі висихання. Слід друкувати фарбами з можливо мінімальною товщиною та інтервали між аркушепрогонами не повинні перевищувати 24 годин, щоб фарба не встигла висохнути до утворення твердої плівки.

Скріплення зошитів шиттям

Зшивання окремих зошитів блока між собою за допомогою ниток, термониток або дротом.

Скручуваність паперу

Деформація всієї поверхні аркуша паперу, в результаті якого він повністю або частково набуває форми циліндра. Відбувається при зміні зовнішніх умов або при односторонньому змочуванні аркуша.

Слайд

Кольоровий діапозитив малого формату (не більше 90x120 мм).

Слайдовий сканер

Див. проекційний сканер.

Сліди сітки папероробної машини (маркування паперу від сітки папероробної машини)

Дефект, що полягає в утворенні на поверхні полотна або аркуша паперу з одного боку відбитків від сітки папероробної машини, що помітний на просвіт.

Сліпе тиснення

Застаріла назва блінтового тиснення.

Словник

Довідкове видання, що містить впорядкований перелік мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), забезпечених даними пояснень, що відносяться до них.

Смуга

Задрукована площа сторінки будь-якого видання, на якій розміщується набір тексту (ілюстрації).

Смуга набору

1) Частина фотоформи або друкарської форми, ідентична сторінці майбутнього видання; 2) Те ж, що і смуга.

Смугування

Дефект відтиснення, що полягає в утворенні помітних смуг у напрямі руху паперу в друкарській машині. Смугування може виникнути через деформації ракеля, потрапляння твердих частинок на форму (у глибокому друці), через погане регулювання друкарського і фарбного апаратів, а також через знос або пошкодження фарбних валів, циліндрів або зубчатих передач друкарської машини.

Специфікація видавнича

Супровідний документ до видавничого оригіналу, в якому є всі вказівки для його відтворення у вигляді друкованого видання, а саме: технічні вимоги до друкування і виконання брошурувально-палітурних та оздоблювальних процесів.

Спинка

Корінець палітурки видання – місце згину та скріплення його сторінок чи зшитків.

Спиртоводний лак

Розчин синтетичних смол у суміші етилового спирту та води. Застосовують при лакуванні друкарської продукції з використанням лакувальних секцій друкарських машин. Він швидко сохне, має хороший глянець і не жовтіє, проте можлива деформація відтиснення після лакування тонкого паперу.

Спиртові лаки

Розчини синтетичних смол в етиловому спирті. Застосовуються для підвищення глянцею відтиснення. Забезпечують таку ж якість лакового покриття, що і спиртоводний лак, але вірогідність деформації відтиснення після лакування менша.

Спиртостійкість друкарської фарби

Здатність друкарської фарби не зафарбовувати зволожений розчин, якщо до його складу входить спирт, і не розчинятися на відтисненні при лакуванні спиртовими лаками. Спиртостійкість фарби залежить від хімічної природи пігменту.

Сповільнювачі висихання фарби (антисикативи, антиоксиданти)

Допоміжні речовини, що уповільнюють процес висихання фарби. Застосовуються для зниження швидкості висихання друкарської фарби у фарбній системі друкарської машини під час зупинки процесу друкування. Сповільнювачі висихання наносять на поверхню накатних циліндрів і фарбних валів пульверизацією. Для видалення сповільнювачів висихання, досить перед початком роботи прогнати через машину невелику кількість макулатурних аркушів паперу. При друкуванні швидкозакріплюючимися друкарськими фарбами, при зупинці машини на передавальний фарбний вал рекомендується наносити невелику кількість антиоксиданту. Ця операція необхідна для усунення вищипування паперу під час пуску машини.

Спосіб високого друку

Передача зображення на матеріал, що задруковується, з друкарської форми, на якій друкуючі елементи розташовані вище пробільних.

Спосіб глибокого друку

Передача зображення на матеріал, що задруковується, з друкарської форми, на якій друкуючі елементи поглиблені по відношенню до пробільних.

Спосіб друку

Процес відтворення і тиражування видання. Розділяється за принципом створення друкуючих і пробільних елементів на друкарській формі і методом передачі фарби з друкарської форми на матеріал, що задруковується. Основні способи друку: високий (друкарський), глибокий, плоский (основним видом якого є офсетний друк). Також є: трафаретний, флексографічний друк, цифровий друк та змішані способи друку.

Спосіб орловського друку

Утворення багатофарбових зображень шляхом перенесення друкарських фарб з кольороподілених друкарських форм високого друку (шаблонів) на збірну форму-кліше, де синтезується кольорове зображення, і подальшій передачі його на матеріал, що задруковується, в один фарбопрогін.

Спосіб плоского друку

Передача зображення на папір з друкарської форми, на якій друкуючі і пробільні елементи розташовані практично в одній площині і володіють вибіркоким сприйняттям друкарської фарби. При прямому способі плоского друку, зображення на друкарській формі дзеркальне. До цього способу відносяться: фототипія, літографія, ді-літо. При непрямому способі плоского друку (офсетний друк), зображення на друкарській формі пряме.

Спосіб струменевого друку

Технологія отримання копій, при якій зображення наноситься на матеріал, що задруковується, наприскуванням спеціальних фарб з сопел дуже малого діаметру з високою швидкістю (до 1 млн крапель/сек). Струменевий друк використовується для виробничого маркування на м'яких упаковках, написів на поверхнях з грубою структурою, нанесення адрес на періодичні видання тощо. Спосіб струменевого друку використовується у струменевих принтерах, призначених для виготовлення півтонової кольоропроби.

Спосіб трафаретного друку

Передача зображення з використанням друкарської форми, що є сіткою (трафарет), крізь ділянки друкуючих елементів якої, за допомогою ракеля, продавлюється друкарська фарба. Зображення на друкарській формі – дзеркальне.

Спосіб флексографічного друку

Технологія прямого ротаційного високого друку з фрагментарних еластичних друкарських форм (арабесок) фарбами, що закріплюються на невсмоктуючих матеріалах. Особливість способу – можливість установки форм на формових циліндрах різної довжини кола. Зображення на друкарській формі – дзеркальне. Спосіб використовується для друкування на упаковках, на пластикових пакетах, при виробництві газет тощо.

Спуск

Відступ в початкових смугах видання від верхнього краю сторінки до початку текстових рядків, його розділів та інших структурних частин, який може бути заповнений заголовками і книжковими прикрасами.

Спуск смуг

Процес розміщення смуг видання на монтажі та друкарській формі, що забезпечує, після фальцювання відтиснень, необхідне розташування сторінок в зошитах.

Спускова смуга

Перша смуга розділу або іншої частини видання, верстана зі спуском.

Стабільність розмірів

Здатність паперу до збереження своїх розмірів при зміні його вологості в результаті зміни атмосферних умов або варіювання фізичних і хімічних дій в процесі друкування, переробки та експлуатації.

Стапель

Однакові за форматом, укладені один на одного і вирівняні зіштовхуванням паперові аркуші або відтиснення.

Старіння друкарських фарб

Незворотна зміна основних властивостей друкарських фарб (в'язкості, клейкості, тиксотропії) з часом. Щоб запобігти швидкому старінню друкарських фарб, необхідно зберігати їх у герметичній упаковці.

Старіння паперу

Незворотна зміна властивостей паперу, особливо механічної міцності, при тривалому зберіганні.

Стахостичне растрування

Див. частотне растрування.

Стереотип

Монолітна копія оригінальної друкарської форми високого друку, виготовлена з металу або інших матеріалів (гуми, пластмаси).

Стереотипна матриця

Копія з оригінальної друкарської форми високого друку, отримана способом пресування на аркуші спеціального пластичного матеріалу (картоні, пластмасі). Має поглиблене зображення тексту і ілюстрацій та призначена для виготовлення (відливання металевих, пресування пластмасових) стереотипів. Зберігається замість набору для перевидання, друкування заводами.

Стереотипне видання

Термін, що застосовується нині у переносному розумінні та означає повторне видання без змін у змісті. Спочатку термін означав видання, віддруковане із стереотипів.

Стібок

Елемент ниткового шва, розташованого між двома проколами на корінцевому згині (фальці) зошита. Розрізняють внутрішній і зов-

Словник сучасних поліграфічних термінів: книга редактора

нішній стібки, що знаходяться, відповідно, всередині зошита і на зовнішній стороні фальца.

Стікери

Наклейки, надруковані на самоклеючих матеріалах.

Стопа

1) Міра паперу, що рівна 1 000 аркушам; 2) Частіше використовують як синонім терміну стапель.

Сторінка

Одна із сторін аркуша паперу у виданні (у книзі, журналі, газеті, альбомі), на якому розміщена смуга набору.

Сторінка складання

Складена з поліграфічних матеріалів (шрифтових, клішованих) друкарська форма, що дає відбиток формату видання.

Сторонка

Шматок картону, який за розмірами дещо перевищує формат книжкового блока та є основою палітурної кришки.

Стос паперу

Пачка з 480 аркушів паперу машинного виготовлення.

Стрижень

Смужка паперу чи тканини, яку використовують для приклеювання ілюстрації чи форзаца до зошита.

Структурно-механічні властивості друкарської фарби

Сукупність властивостей друкарської фарби, які виявляються при деформації її під дією механічних сил і впливають на її поведінку у друкарському процесі. До них відносяться: в'язкість, клейкість, тиксо-тропність, текучість, еластичність тощо. Ці властивості фарб залежать від композиції зв'язуючої речовини, кількості та природи пігменту, різних добавок, ступеня перетирання друкарських фарб, кліматичних умов, часу і правильності зберігання. Структурно-механічні властивості друкарських фарб мають враховуватися при виборі способу друку, конструкції друкарської машини, призначення та виду паперу.

Струминний друкуючий пристрій (струминний принтер)

Периферійний пристрій ЕОМ, що використовує для друку механізм розбризкування чорнил з капілярних сопел.

Ступінь перетирання друкарських фарб

Параметр, що характеризує розміри частинок пігменту у друкарських фарбах. Від нього залежить їх інтенсивність і друкарські властивості. Друкарські фарби з розмірами частинок пігменту більше 20 мікрометрів, мають недостатній глянець, низьку прозорість і погані друкарські властивості.

Ступінь проклеювання паперу

Параметр, що характеризує вологостійкість паперу. Вологостійкість підвищують введенням до паперової маси або нанесенням на поверхню паперу склеюючих речовин (каніфолі, крохмалю, смоли карбаміду тощо).

Субтрактивний синтез кольору

Отримання кольору в результаті віднімання окремих спектральних складових від білого. Такий синтез спостерігається при освітленні білим світлом кольорового відтиснення. Коли світло падає на кольорову ділянку, частина його поглинається (віднімається) фарбним шаром, а решта, відбиваючись у вигляді забарвленого потоку, потрапляє в око спостерігача. Цей синтез використовується при змішуванні забарвлених середовищ, наприклад, фарб поза машиною, для отримання потрібних кольорів або відтінків і при накладенні шарів різних фарб на відтисненні.

Сумісність

Властивість різних об'єктів (апаратних або програмних засобів) виконувати ідентичні функції в єдиній системі.

Сумішеві фарби («пантон»)

Окремі кольорові друкарські фарби, змішані поза друкарськими машинами, і призначені для друкування накладу.

Суміщення фарб на відтисненні

Технологічна операція, що полягає в нанесенні на матеріал, що задруковується, окремих друкарських фарб для отримання суміщеного багатофарбного відтиснення, відповідно до вимог цілостності кольорового зображення. Контроль і оцінку суміщення фарб на відтисненні проводять за приводними хрестами, тест-об'єктами або по отриманому зображенню. Правильне приведення в процесі підготовки до друкування забезпечує необхідне суміщення фарб на відтисненні. При використанні системи штифтового приведення, суміщення фарб на відтисненні забезпечується майже автоматично.

Суміщувальні мітки

Хрести у відповідних місцях на фотоформах, друкарських формах і відбитках для правильного суміщення фарб.

Суперобкладинка

Паперова додаткова обгортка поверх палітурки (обкладинки), закріплена тільки заломленими краями – клапанами. Використовується як елемент зовнішнього оформлення видання, для захисту палітурки від пошкоджень, забруднень, а також для реклами.

Суша голка

Історична і умовна назва технології створення гравюр на металевих стулках. Відносять до різновиду глибокого друку.

Суцільне лакування

Покриття лаком всієї поверхні матеріалу, що задруковується, на відміну від вибіркового лакування.

Суцільнокрита палітурка

Палітурка, в якій використовується один шматок покривного матеріалу (для картонних боковин і корінця видання).

Сушка відтиснень

Примусове прискорення закріплення друкарської фарби на відтисненні. Сушку проводять обдуванням віддрукованих відтиснень гарячим повітрям, нагрітим до 300° залежно від виду фарб, паперу, швидкості проходження паперового полотна. Для сушки застосовують також ультрафіолетове, інфрачервоне і височастотне випромінювання, а також комбінацію декількох джерел. У рулонних друкарських машинах іноді використовують відкрите полум'я.

Сушка корінця блока

Сушіння призначене для виділення зайвої вологи з клейового шару та паперу, на який нанесено клей. Блоки повинні бути просушені і тільки тоді їх можна обробляти далі. Сушіння блоків виконується як в натуральних умовах, так і в штучних сушильних пристроях.

Талер

Плоска плита у тигельних і плоскодрукарських машинах, на якій закріплюється друкарська форма, штамп, форми висікання та біговки.

Тамподрук (тампонний друк)

Спосіб друку, при якому фарба з фотополімерної форми глибокого друку передається на тампон з пружноеластичного матеріалу, що опускається на поверхню предмета, який задруковується (склянка, авто-ручка тощо), приймаючи його форму і наносячи на нього зображення.

Тангірна сітка (тангір)

Графічна сітка з дрібних геометричних фігур і ліній для створення фону на відтисненні. Використовується як оформлювальний елемент в рекламних виданнях і як основний елемент при виробництві карт, наприклад, заштриховування умовних зображень морів та їх глибин.

Тарний картон

Міцний картон, що стійкий до згинання і біговки. Випускається суцільним або гофрованим.

Тверда копія

Отримання на папері копії зображення з екрана видавничої системи.

Твори друку

Продукти поліграфічного виробництва, такі як книги, брошури, буклети, журнали, газети тощо, а також різні друкарські вироби малих форм (бланки, етикетки тощо).

Текс

Одиниця лінійної щільності (мг/м), що застосовується для вимірювання товщини волокон і ниток. Текс визначає вагу одного кілометра нитки.

Текст

1) Частина видання, що містить інформацію, зображену за допомогою певного набору знаків; 2) Назва шрифту кеглем 20 пунктів (7,52 мм).

Текстове видання

Видання, більшу частину обсягу якого займає словесний, цифровий, у вигляді ієрогліфів, формул (хімічних або математичних), чи змішаний текст.

Текстовий редактор (текстовий процесор)

Програмний засіб, що забезпечує введення, зберігання, перегляд, редагування, форматування, виведення на екран для контролю і друку текстів. Деякі мови програмування вимагають використання текстових редакторів для складання програм.

Текучість друкарської фарби

Властивість фарби розтікатися під дією власної ваги, що залежить від розмірів частинок, кількості і природи пігменту, співвідношення їх зі зв'язуючою речовиною і добавками, а також від ступеня перетирання друкарської фарби.

Теплі кольори

Відтінки червоного і жовтого кольорів.

Термографічний друкуючий пристрій

Пристрій, що використовує принцип теплової взаємодії термодрукуючої головки і спеціального термочутливого паперу.

Термографічне копіювання

Процес отримання копій, що базується на використанні термочутливих шарів, що змінюють свої фізичні властивості під впливом інфрачервоних променів, які проходять чи відбиваються від поверхні оригіналу. Має деякі переваги у порівнянні з іншими методами в оперативності роботи, компактності та дешевизні апаратури. Але невисока якість отримуваних копій і відносно велика вартість спеціального термореактивного та термокопіювального паперу, обмежує сферу його застосування.

Термографія

1) (у поліграфії) Обробка спеціальними термopорошками віддрукованих зображень, що змінює рельєф відтиснення під впливом теплового випромінювання; 2) (у репрографії) Спосіб копіювання, що використовує носії (термореактивний і термокопіювальний папір), які змінюють свої властивості під дією теплового випромінювання.

Термоклей

Тип клею із синтетичних смол, що використовується для безшвейного скріплення зошитів. Проклеювання може бути одно- або дворазовим у поєднанні з клеєм ПВА. Термоклей знаходиться у твердому стані при кімнатній температурі, а в рідкий стан переходить при нагріванні. Має високу клейку здатність, швидко твердіє.

Термоміцність друкарської фарби (термостійкість друкарської фарби)

Здатність фарби не змінювати колір на відтисненні при високих температурах. Ця характеристика є істотною при сушці відтиснень у друкарській машині.

Термонитка

Нитка з синтетичних волокон, здатна при нагріванні дещо розплавлятися і приклеюватися до паперу. Термонитки використовуються в палітурно-брошурувальному виробництві для зшивання зошитів у блок.

Термопідйом

Обробний процес перетворення віддрукованих зображень у рельєфні (за допомогою особливого порошку і подальшого нагрівання).

Термореактивний папір

Термографічний носій у вигляді паперу, що містить термочутливий шар, що при нагріванні змінює оптичні властивості.

Термофарба

Друкарська фарба, що набуває необхідних властивостей в результаті нагріву безпосередньо перед процесом друкування. Перенесена на папір, вона негайно застигає і закріплюється. Термофарби використовуються для глибокого, високого та офсетного способів друку.

Терція

Назва шрифту кеглем 16 пунктів (6 мм).

Тест-об'єкт

Контрольне зображення (растрові елементи, геометричні фігури, лінії, півтонові поля) з відомими параметрами. Використовується як складовий елемент контрольних шкал та тестів.

Технологія «комп'ютер – друкарська машина»

Процес одночасного друкування і виготовлення друкарських форм (на матеріалі, встановленому безпосередньо на формовому циліндрі в машині) шляхом прямого експонування, лазерного гравірування або іншого способу створення друкуючих і пробільних елементів з управлінням від ЕОМ видавничої системи. Ця технологія використовується в машинах цифрового друку для виготовлення кольорових малотиражних видань, до яких потрібно вносити зміни у зміст окремих смуг під час друкування накладу. На деяких з цих машин можливе внесення змін до кожного окремого відтиснення.

Технологія «комп'ютер - друкарська форма»

Процес виготовлення друкарських форм шляхом експонування, лазерного гравірування або електроерозії (DI-технологія) зображень безпосередньо на формовий матеріал з управлінням від ЕОМ видавничої системи. Виготовлення друкарських форм проводять на формовому матеріалі на металевій, поліефірній основах і на фотополімерах для флексографічного друку. Для застосування цієї технології необхідний певний рівень організації і нормалізації загального технологічного процесу підготовки і друку видання.

Тигель

1) (у друкарському виробництві) Масивна плита з металу – одна з основних ланок тигельної друкарської машини і ручних друкарських верстатів; 2) (у набірному виробництві) Частина казана з розплавленим металом в набірних рядковідливних машинах – лінотипах.

Тигельна друкарська машина

Механічний пристрій для реалізації способу високого друку, в якому друкарська форма і пристрій тиску (талер) мають плоску поверхню.

Тиксотропія друкарської фарби

Властивість друкарської фарби загустати в стані спокою (при зберіганні, зупинці друкарської машини) з утворенням певної структури і зворотно розріджуватися в результаті перемішування. Тиксотропія порушує стабільність технологічного режиму друкування, проте дозволяє створити чіткі контури растрових елементів. Тиксотропія друкарських фарб пов'язана з їхньою в'язкістю, текучістю, еластичністю тощо.

Типометрія

Друкарська система мір для шрифтів і набірних матеріалів.

Типоофсет

Спосіб непрямого високого друку з використанням офсетного циліндра та друкарської форми способу високого друку. При застосуванні цього способу друку, зволожуючий апарат не бере участь в технологічному процесі. У типоофсеті інтегруються позитивні сторони способів офсетного і високого друку.

Тиражестійкість друкарської форми

Певна кількість якісних відтиснень, яка може бути отримана з однієї друкарської форми. Залежить від виду формових пластин, якості основних і допоміжних матеріалів, стану і наладки друкарського апарату, фарбної (зволожувальної, у разі способу плоского офсетного друку) системи друкарської машини, кваліфікації працюючого персоналу.

Тиражне відтиснення

Відтиснення, взятє з друкарської машини при друкуванні накладу видання, для проведення періодичного або вибіркового контролю якості друкування.

Тиражний друк

Процес друкування запланованого накладу.

Тиснення

Створення зображення на папері, картоні або полімерному матеріалі тиском штампі при нагріванні, іноді з додатковим використанням фольги та фарби. Тиснення здійснюють на палітурних кришках, листівках тощо.

Тиснення голографічною фольгою

Тиснення спеціальною фольгою зі заздалегідь нанесеним на неї голографічним зображенням. Використовується як засіб захисту банкнот, цінних паперів та деяких документів суворої звітності (паспортів, віз тощо).

Тиснення паперу

Зміна фактури поверхні паперу шляхом створення за допомогою тиснильного каландра рельєфного або прозорого малюнка (що імітує водяний знак). Витиснений папір використовують при друкуванні рекламних та художніх видань.

Тиснення плашки

Блітнове тиснення значної за площею суцільної поверхні. Часто здійснюють на покривних матеріалах, що мають грубу фактуру. Зображення створюється за рахунок вирівнювання, згладжування фактури.

Тиснення фольгою

Тиснення з використанням спеціальної кольорової фольги та штамп.

Титульний аркуш

Перша вихідна сторінка видання, на якій розміщені основні відомості про нього.

Титульні шрифти

Друкарські шрифти, що застосовуються для складання заголовків у книжках, журналах, а також тексту обкладинок та титулу.

Тіні

Найтемніші ділянки зображення на оригіналі, на фотоформі (діапозитиві), друкарській формі або відтисненні, що містять помітні деталі.

Тініння

Дефект, що полягає в переході найдрібніших частинок друкарської фарби на пробільні елементи друкарської форми, а потім на відтиснення. Спостерігається при офсетному способі друку. Для усунення тініння проводять додаткову гідрофілізацію пробільних елементів друкарської форми, корегування складу друкарських фарб, налагодження систем зволоження і корегування рН зволожуючого розчину.

Товщина блока

Відстань від першого аркуша першого зошита до останнього аркуша останнього зошита.

Товщина фарбного шару

Товщина шару друкарської фарби, нанесеної на поверхню матеріалу, що задруковується, у процесі друкування. Здійснює істотний вплив на якість відтиснення способів офсетного і високого друку (інтенсивність кольору, градаційну і графічну точність, а також частотні характеристики зображення). У способі глибокого друку товщина фарбного шару змінна для створення півтонів на відтисненні. При трафаретному способі друку, товщина фарбного шару постійна і максимальна у порівнянні з рештою способів друку.

Том

Структурна частина багатотомного або продовжуваного видання, яка є самостійно оформленою друкарською одиницею, що має свій заголовок і номер.

Тональна роздільність

Число рівнів сірого, яке здатне розрізнити сканувальний пристрій.

Тонер

Електрично заряджені дисперсні частинки, які при проявленні утворюють видиме зображення. Носій тонера – складова частина проявника, що забезпечує електричну зарядку і доставку частинок електрографічного тонера до прихованого зображення.

Тонові ілюстрації

Ілюстрація, у якій окремі ділянки зображення мають різну насиченість тону, плавні переходи тонів (наприклад, від білого до сірого і чорного

або від жовтого до салатого і зеленого). До тонових ілюстрацій належать фотографії, акварельні малюнки, художні картини, видові слайди.

Тотал інк (total ink)

Сумарне значення накладення фарб в деякій точці (площі). Термін застосовується як до цифрового файлу, що містить об'єкти верстки, так і до друкованого відбитка. Вимірюється у відсотках і знаходиться в діапазоні від 0 до 400 %.

Торшонування

(у поліграфії) Надання корінцю книжкового блока шорсткості перед нанесенням клею при безшвейному клейовому скріпленні; 2) (у поліграфії) Надання обрізу книжкового блока шорсткої поверхні як спеціальний вид художньої обробки.

Точка (крапка)

Окремий елемент, з якого складається растрове зображення. Є синонімом поняття «піксель» або «пляма»: найменше зображення, що може бути відображено системою на екрані, фотоматеріалі або на папері. Кількість точок на дюйм – dpi – стандартна одиниця виміру роздільності, виражена у точках або пікселях для фотоскладальних пристроїв четвертого покоління чи лазерних принтерів. Чим вища роздільність (більше точок на дюйм), тим різкішим буде зображення.

Травлення

Поглиблення ділянок копії на формовому матеріалі розчинами солей, кислот або лугів (залежно від природи матеріалу) в процесі виготовлення друкарських форм.

Травлення з викриванням

Багатоступінчате кислотне травлення, що переривається нанесенням захисної суміші на окремі ділянки кліше. У сучасних технологічних процесах ця операція не застосовується.

Трафік

Потік повідомлень (сигналів), що передаються по комп'ютерним мережам під час підготовки видання до друку.

Тривалість контакту

Час притискання нагрітого інструмента до шкіри при тисненні фольгою або блінтовому тисненні.

Тріада друкарських фарб

Комплект друкарських фарб (пурпурна, жовта, блакитна), призначений для тріадного друку кольорових зображень. Для чотирифарбного друку до тріади вводять додатково чорну фарбу.

Тріадна фарба

Друкарська фарба з тріади друкарських фарб.

Тріадний друк

Спосіб друку півтонових кольорових ілюстрацій основними тріадними фарбами – жовтою, пурпурною, блакитною з додаванням чорної.

Уайт-спірит

Різновид бензину, прозора і безбарвна з нерізким запахом рідина. Використовують для змиву фарбних і зволожуючих валів, офсетних гумовотканинних пластин.

Умовний друкований аркуш

Одиниця обсягу видання, що дорівнює друкованому аркушу форматом 60х90 см. Є умовною і використовується для підрахунку та порівняння друкованого обсягу видань різних форматів.

Упаковка

Основним видом упаковки являється упаковка в закриту пачку. Пачка книг загортається в папір, а потім перев'язується шпагатом. Маса упаковки повинна бути не більше 8 кг, а висота – не більше 35 см. Після упаковки на пачку наклеюється ярлик, на якому написано: назва виробництва, номер замовлення, назва книги, вид оформлення, число екземплярів у пачці, ціна одного екземпляра, номер пакувальниці.

Уток

Поперечні нитки марлі (сітки), які зазвичай розташовані перпендикулярно до поздовжніх ниток основи та переплітаються з ними.

Файл

1) Послідовність або безліч однотипних записів; 2) Пойменована цілісна сукупність даних на зовнішньому носіїві.

Фактура

Характер поверхні матеріалу, який має вплив на його сприйняття.

Фальцювальна машина

Пристрій для фальцювання віддрукованих аркушів (для блокнотів – чистих аркушів паперу). Фальцювальні машини по конструкції бувають касетні, ножові та комбіновані, такі, що включають ножові і касетні секції в певному поєднанні.

Фальцювання

Згинання друкованих аркушів у такій послідовності, щоб їхні сторінки були розміщені відповідно до нумерації.

Фальцювання з суміщенням на відбитку

Ручне фальцювання друкованих аркушів паралельно верхній лінії шрифту для того, щоб не було перекосів на полях аркушів.

Фальцювання з суміщенням на папері

Фальцювання з вирівнюванням по краям друкованих аркушів на машині або вручну.

Фальчик

Смужка матеріалу, що з'єднує паперові сторінки складеного форзаца.

Фарбний апарат

Вузол друкарської машини для підготовки і нанесення фарби на друкарську форму. Зазвичай складається з системи гумових валів і металевих циліндрів різного діаметру.

Фарбний ящик (кіпсейка)

Складова частина фарбного апарату друкарської машини, в який закладають друкарську фарбу. Є довгим коритом, дно і стінку якого утворює гнучка сталева пластина – фарбний ніж, а іншу стінку – металевий дукторний вал, що передає фарбу у фарбний апарат.

Фарбники

Речовини органічного походження, розчинні у воді, в жирах, різних органічних розчинниках, здатні офарблювати інші речовини. Фарбники поділяють на: водорозчинні, спирторозчинні, олієрозчинні тощо. Є складовою фарби.

Фарбові лаки

Кольорові продукти, нерозчинні у воді. Утворюються при взаємодії водорозчинних фарбників з деякими солями металів або гетерополікислотами. З фарбових лаків для виготовлення поліграфічних фарб найширше застосовуються азолаки та лаки з трифенілметанових фарбників.

Фарбовідбиток

1) Зображення (текст, ілюстрація тощо), що отримується в результаті дотику аркуша матеріалу, що задруковується, з друкарською формою; 2) Віддрукований з одного боку в одну фарбу аркуш одного з основних стандартних форматів: 60х90, 70х100, 60х84, 70х90, 75х90, 70х108, 84х108. У фарбовідбитках вимірюють продуктивність друкарських машин, друкарських підрозділів, обсяги продукції підприємства тощо.

Фарбовість видання

Кількість фарб, якими надруковано видання.

Фарбопрогін

1) Отримання відтиснення тільки з однієї друкарської форми в друкарській машині; 2) Одиниця продуктивності друкарського устаткування, яка рівна кожному відтисненню фарби при дотику матеріалу, що задруковується, з друкарською формою або поверхнею офсетного циліндра. Кількість фарбопрогонів, що робиться на один аркушепрогін відповідає фарбності друкарської машини. При односторонньому однофарбовому друці в одному аркушепрогоні один фарбопрогін (у всіх інших випадках кількість фарбопрогонів перевищує кількість аркушепрогонів), при друкуванні на чотирифарбовій друкарській машині з аркушеперекидним пристроєм, що працює за схемою як 4+0, так і 2+2, в одному аркушепрогоні чотири фарбопрогони.

Фарбосприйняття паперу

Властивість паперу сприймати певну кількість друкарської фарби в процесі друкування і зберігати її надалі на відтисненні.

Фарбувальна здатність

Див. інтенсивність кольору друкарської фарби.

Фізичний друкований аркуш

Одиниця друкованого обсягу видання: один фізичний аркуш дорівнює половині паперового аркуша стандартного формату.

Фіксаж

Хімічний розчин, у якому промивають після проявлення фотографічну плівку, пластинку (негатив) або відбиток із неї для закріплення зображення. Водний розчин речовин, здатен переводити галогеніди срібла, що знаходяться в фотоматеріалі, у розчинні сполуки.

Фіксація

Закріплення на срібломістких фотоматеріалах зображення сфотографованого об'єкта, що здійснюється за допомогою видалення галогенідів срібла у фіксажі.

Філігрань

Див. водяний знак.

Фірмовий бланк

Атрибут документообігу та ділового листування, елемент фірмового стилю компанії.

Флайер

Яскрава, багатофарбна листівка невеликого формату, надрукована на щільному або тонкому папері.

Флатований папір

Друкарський папір, що випускається окремими аркушами.

Флеш-накопичувач (USB Flash drive)

Носій інформації, що використовує флеш-пам'ять для збереження даних та підключається до комп'ютера чи іншого пристрою через USB-порт. Основне призначення – зберігання й перенесення файлів та обмін ними, резервне копіювання, завантаження операційних систем тощо.

Фоліант

Видання великого формату.

Фоліо

1) Формат книги або журналу розміром в паперовий аркуш або в половину аркуша; 2) Права й ліва сторінки у рахункових книгах, що мають один і той самий порядковий номер.

Фольга

1) (у палітурно-брошурувальному виробництві) Тонкий фарбний або металевий шар, розміщений на підкладці і призначений для нанесення на палітурну кришку або інші частини видання при оформленні; 2) (у формовому виробництві) Тонкий лист алюмінію, що використовується для виготовлення друкарських форм.

Фон

Частина зображення оригіналу чи відтиснення, що створює задній план, на якому виділяються головні елементи композиції зображення.

Фоновий друк

Відтворення будь-яким поліграфічним способом фонових сіток і малоінтенсивних фонових зображень (сюжетів), поверх яких потім друкують текст або ілюстрації. Використовується при виробництві банкот, цінних паперів та як елемент декоративного оформлення видань.

Фонт

Термін, який використовують фахівці в галузі комп'ютерних технологій. Відповідає поліграфічному терміну – гарнітура шрифту.

Форзац

Подвійний, сфальцьований в один згин аркуш паперу, поміщений між сторінками оправи і книжковим блоком, що служить для з'єднання останнього з кришкою та захисту першої й останньої сторінок видання від забруднення.

Формат

Розмір аркуша поліграфічного матеріалу (довжина і ширина), розмір книги, розмір ілюстрації, смуги тексту тощо елементів друкованого видання. У поліграфії існують такі позначення форматів паперового аркуша: А4 – 210х297 мм, А3 – 2А4, А2 – 4А4, А1 – 8А4. За різними системами мір, якщо переводити дані позначення у мм, то аркуш формату А1 може бути – 620х940, 700х1000, 720х1040 тощо (все залежить від фірми-виробника та сорту матеріалу).

Формат аркуша

Розмір аркуша в сантиметрах або міліметрах.

Формат видання

Розмір готового друкарського виробу. Позначається форматом друкарського паперу та часткою аркуша, наприклад, 60х90/16.

Формат паперу

Розмір паперового аркуша по ширині і висоті: А5 (148х210); А4 (210х297); А3 (297х420); А2 (420х594); А1 (594х841); А0 (841х1189).

Формат рядка набору

Довжина рядка в смузі видання в одиницях друкарської системи вимірювань.

Формат смуги набору

Розміри текстової смуги набору. Позначається двома цифрами: перша – довжина повного рядка в смузі, друга – довжина (висота) смуги у виданні.

Формат сторінки складання

Ширина і висота сторінки складання без полів у квадратах (наприклад, 6х10 кв.).

Форматування тексту

Електронне перетворення тексту, що полягає у формуванні абзаців, рядків та смуг відповідно до необхідного формату смуги.

Формна пластина

Металева, поліефірна або паперова основа з нанесеним на неї світлочутливим шаром. На формних пластинах виготовляють друкарські форми для високого, офсетного, флексографічного способів друку і фототипії.

Формові процеси

Сукупність процесів (виготовлення монтажів фотоформ, копіювання монтажів на формові пластини, обробка експонованих формових

пластин або формових циліндрів глибокого друку), що призводять до виготовлення друкарської форми.

Формовий циліндр

Один з циліндрів друкарського апарату ротаційної друкарської (аркушевої або рулонної) машини, на якому закріплюється друкарська форма – офсетна, фотополімерна, стереотипна тощо. У друкарських машинах ротаційного глибокого друку пробільні і друкуючі елементи виготовляють (травленням, гравіруванням) безпосередньо на поверхні формового циліндру.

Фортитул

Див. авантитул.

Фотографічна вуаль

Загальне рівномірне почорніння фотографічного шару, під дією оброблювальних розчинів, що знижує прозорість, білизну та контраст фотозображення.

Фотографічна желатина

Вищі сорти спеціально обробленої желатини, що використовуються в желатиносрібному фотопроцесі. Є одним з найважливіших компонентів фотоемulsії, а також застосовується в якості зв'язуючих і захисних покриттів різних фотоматеріалів.

Фотографічний кольороподіл

Кольороподіл здійснений на фотоплівці оптичним шляхом з використанням світлофільтрів або селективних джерел освітлення.

Фотонабір

Виготовлення текстових та ілюстративних фотоформ або друкарських форм з використанням електронних фотонабірних комплексів та видавничих систем.

Фотополімеризація

Зміна фізико-хімічних властивостей рідких і твердих матеріалів, що фотополімеризуються, під дією світла, лазерного випромінювання тощо.

Фотополімерна друкарська форма

Рельєфна друкарська форма, виготовлена на основі матеріалів, що фотополімеризуються.

Фоторепродукційні процеси

Сукупність процесів (експонування і хімічна обробка фотоматеріалів), що призводять до отримання фотоформ.

Фототипія (фототипний друк)

Безрастровий спосіб плоского друку з використанням друкарських форм, на яких розділення поверхонь на друкуючі і пробільні елементи забезпечується різним ступенем задубіння (набухання) желатину, що містить біхромати лужних металів.

Фотоформа

Ілюстративний або текстовий діапозитив або негатив (на прозорій основі), підготовлений для копіювання на формовий матеріал при виготовленні друкарської форми.

Фотоцинкографія

Те ж, що цинкографія.

Фотошаблон

Друкарська форма трафаретного друку, що виготовлена копіюванням фотоформи на формовий матеріал – сітку з нанесеним на неї світлочутливим шаром.

Фрактура

Різновид готичного шрифту із загостреними закінченнями і ламаними контурами. Іноді фрактурою називають німецький готичний шрифт.

Французький рубчик

Канавка, що проходить уздовж кромки корінця палітурки між її заплечиками і сторонками. Її призначення – полегшити розкривання по лінії перегину товстої шкіри, що є покривним матеріалом палітурки.

Французький шов

Зшивання двох або більшої кількості зошитів без тасьми. Кожен зошит скріплюється з рештою зошитів перехрещуванням зшивальної нитки з нитками, що зшивають попередні зошити.

Фронтиспис

Елемент художнього оздоблення видання, що є ілюстрацією, розміщеною на лівій сторінці поряд з титульним аркушем.

Футляр книги

Картонна коробка, призначена для захисту цінних видань від пошкоджень при транспортуванні та для поліпшення товарного вигляду.

Характеристики кольору

Основними характеристиками кольору є: колірний тон, насиченість та світлота.

Характеристична крива

Графік, що відображає залежність ступеня почорніння фотографічного шару від десятикового логарифма експозиції, необхідного для досягнення відповідного почорніння. Є основною характеристикою при визначенні параметрів світлочутливого шару (світлочутливості, фотографічної широти, вуалі, контрасту, мінімальної і максимальної величин оптичної щільності, роздільної здатності тощо).

Хвостик

Нижня частина книжкового блока або окремої сторінки видання.

Холодні кольори

Кольори, що містять відтінки синього кольору.

Хрести (приладочні мітки)

Мітки для контролю за правильністю суміщення фарб.

Хромалін (кромалін)

Аналогова кольоропроба фірми DuPont з кольороподільних растрових фотоформ. Використовується як синонім для кольоропроб, зроблених іншими способами.

Центрифуга

Пристрій для нанесення копіювальних розчинів на формові основи. Пластину (формову основу) для поливу закріплюють на хрестовину, яка після включення двигуна обертається в горизонтальній, нахилений або вертикальній площинах, залежно від конструкції центрифуги. Налитий у центр пластини розчин в результаті дії відцентрової сили рівномірно розтікається по її поверхні. При обертанні повітря обдуває пластину і, разом з нагрівальним пристроєм, прискорює процес сушки. Регулювання товщини шару здійснюється зміною швидкості обертання пластини і зміною в'язкості розчину, що наноситься.

Цивільний шрифт

Шрифт для друкування світських видань, введений в Росії Петром І у 1708 році.

Цинкографія

1) Спосіб виготовлення друкарських форм для високого друку зі шрифтових і півтонових малюнків за допомогою фотокопіювання та кислотного травлення; 2) Виробниче відділення (цех) поліграфічного підприємства (друкарні) або самостійне поліграфічне підприємство.

Цифро-аналоговий перетворювач

Пристрій або програма, що перетворює цифрову інформацію в аналогову. Застосовують, наприклад, при записі зображення з екрана комп'ютера на фотоматеріал світловим пером.

Цифрове растрове зображення

Растрове зображення, отримане в комп'ютерній системі і представлене в її пам'яті у вигляді матриці числових величин параметрів зображення.

Цифровий друк

Узагальнена назва процесу, в якому комп'ютерні електронні файли роздруковуються за допомогою пристроїв з прямим методом нанесення тонера або фарби. На відміну від офсетного, цифровий друк виконується без застосування формних процесів. Цифровий друк вважають одним із найперспективніших.

Цифровий перетворювач (дигітайзер)

Пристрій для перетворення (конвертації) відеосигналів у цифрову форму. Використовують для введення графічної інформації в ЕОМ.

Цифровий шрифт

Електронний шрифт, кожен символ якого зберігається у вигляді комп'ютерних інструкцій для складальної машини, а не у фізичній, наочній формі. Це може бути точкове або векторне зображення. У першому випадку зображення подається комп'ютером у вигляді сітки пікселів з координатами x і y ; у другому – у вигляді контурних зображень, які заповнюються комп'ютером у міру побудови шрифту. Векторне подання поступово витіснює крапкове.

Цинцера

Друкарський шрифт кеглем 12 пунктів (4,51 мм).

ЦМІК (СМУК)

Колірна модель, яка використовується при друкуванні, та виникає за рахунок змішування чотирьох основних фарб – Cyan (синьої), Magenta (пурпурової), Yellow (жовтої), Black (чорної).

Частка аркуша

Частина паперового аркуша, яку займає сторінка по відношенню до формату стандартного аркуша паперу. Частка аркуша залежить від кількості згинів при фальцюванні. В Україні прийняті позначення, наприклад, 60x90/32 або 70x100/16. За кордоном прийнято позначати формат видання в мм.

Частота растра

Див. лініатура растра.

Частотне растрування (стохастичне растрування)

Перетворення піктонового зображення в растрове, при якому частота розміщення однакових за розміром і формою растрових елементів визначається сигналом початкового піктонового зображення.

Чіткість зображення

Ступінь повноти відтворення дрібних деталей і різкість контурів зображення об'єкта (оригіналу) на копії (репродукції). Чіткість визначається ступенем, повнотою відтворення частотних характеристик зображення та залежить від технології і умов відтворення, матеріалів та устаткування, що використовуються для репродукції.

Число рядків на дюйм

Одиниця виміру лініатури растра. Використовується також як одиниця виміру роздільності ввідних пристроїв.

Число символів на дюйм

Одиниця виміру щільності шрифту в рядку.

Чистота кольору

Кількісна колориметрична характеристика зорового сприйняття насиченості кольору, що виражається кількістю енергії монохроматичного випромінювання, яке у поєднанні з білим випромінюванням відтворює в колориметричних умовах вимірюваний колір. Найбільшою чистотою кольору, рівною 1,0 володіють чисті спектральні кольори; найменшою, рівною 0,0 – ахроматичні кольори, що не мають колірного тону.

Чужий шрифт

Літери (літера), що випадково потрапили в набір, відрізняються по гарнітурі, зображенню або кеглю (графічним і розмірним показникам) від основного шрифту тексту. Не допускається при наборі основного тексту, але при шрифтових виділеннях використовується спеціально.

Шаблонування

Створення на відтисненнях смуг фарби в середніх тонах і тінях зображення. Виникає через невдале розташування на друкарській формі зон з малою і великою інтенсивністю подачі фарби. Взаємодія зволожуючого розчину з таким шаром фарби призводить до її

емульгування і до утворення смуг на відтисненні. Приклад невдалого розташування зон – великі літери «Т» і «Ш» або сюжет у формі цих літер.

Швейне скріплення

Скріплення зошитів у блок шиттям.

Швидкозакріплюючі друкарські фарби

Фарби, створюючи на відтисненні суху міцну кольорову плівку за дуже короткий проміжок часу. Для прискорення висихання швидкозакріплюючі фарби мають підвищений вміст сикативів.

Шерфування країв шкіри

Зняття фасок із кромки шкіри під кутом 45°.

Ширина блока

Відстань від корінця до переднього обрізу блока.

Широкі шрифти

Шрифти, в яких ширина вічка більша за його висоту.

Шиття внакидку

Зшивання дротом книжкового блока через корінцевий згин зошитів, скомплектованих вкладкою або накидкою. Залежно від товщини паперу і можливостей швейного устаткування, внакидку зшивають до 96 сторінок.

Шиття впрострочку

Шиття нитками по всій довжині корінцевого фальца зошитів блока (малосторінкових видань), скомплектованого вкладкою.

Шиття втачку

Зшивання книжкового блока дротом по корінцевому полю зошитів, скомплектованих підбіркою при товщині блока до 5–8 мм. Зшивання блока можна здійснювати і нитками. Цей вид шиття не забезпечує гарну розкритість і застосовується для видань середнього обсягу, що випускаються в обкладинці.

Шиття вшиванням

Скріплення зошитів або окремих аркушів у блок прошиванням ниткою чи дротом через корінцеве поле блока.

Шиття дротом без загинання скоби

Скріплення великої кількості окремих аркушів металевими скобами, якими прошивається стопа з обох боків на глибину, більшу від її товщини, по корінцевому полю аркушів.

Шиття дротом враз'єм

Послідовне зшивання дротом з корінцевим матеріалом зошитів блока, скомплектованого підбіркою, по корінцю із загином скоб з зовнішнього боку.

Шиття на корінцевому матеріалі

Послідовне зшивання зошитів нитками по корінцю блока, скомплектованого підбіркою, разом з корінцевим матеріалом. Застосовують для видань у палітурці (книг, довідників) тривалого використання.

Шиття наопашки

Скріплення аркушів одного або кількох зошитів, скомплектованих укладкою, за допомогою нитки або дроту прошиванням через корінцевий фальц.

Шиття нитками позашитно

Послідовне зшивання зошитів нитками по корінцю блока, скомплектованого підбіркою.

Шиття по два зошити

Одночасне шиття двох зошитів однією ниткою для зменшення потовщення корінця блока.

Шиття через край

Спосіб допоміжного скріплення аркушів першого й останнього скріплень аркушів з метою зміцнення видання або з'єднання кількох одинарних аркушів паперу зшиванням по корінцевому полю обметувальним швом через край.

Шкала оперативного контролю

Контрольна шкала, що містить тест-елементи, для оцінки окремих параметрів друкарського процесу (розтиски, ковзання, двоїння, подачі фарби, точності поєднання фарб, відтворення світла і тіней тощо). Шкала розташовується на полі обрізу друкарського аркуша.

Шкала колірного обхвату

(у поліграфії) Відтиснення, що містить колірні поля кожної окремої фарби, подвійні і потрійні накладення фарб в різних кількісних співвідношеннях, а також накладення з чорною фарбою. За шкалами колірного обхвату, виготовленими на друкарському папері різних видів, легко визначити, чи вийде при друкуванні конкретними фарбами заданий колір. Шкали колірного обхвату знаходять широке застосування при контролі кольороподілу та кольорокоректури.

Шкальне відтиснення

Відтиснення з пробної друкарської форми окремо кожної з фарб багатофарбної репродукції (ілюстрації), що служить для контролю фотографічного, формового і друкарського процесів. До шкальних відтиснень відносяться також відтиснення у дві і три фарби, нанесені в тій послідовності яка прийнята при друкуванні накладу.

Шмуцтитул (додатковий титул)

Структурний елемент видання, що є окремим аркушем або першою сторінкою частини, розділу. Містить коротку її назву, епіграф, ілюстрації, книжкові прикраси.

Шовкографія

Див. спосіб трафаретного друку.

Шпальта

Частина сторінки видання, відокремлена по вертикалі проміжками чи лініями.

Шпація

1) Пробільний матеріал, що використовується в набірних формах способу високого друку для заповнення пропусків між словами при виключенні рядків, в абзацних відступах, при виділенні тексту розрядкою тощо. Шпації можуть мати товщину від 1 до 20 пунктів, кегль – від 6 до 20 пунктів. 2) Відстань між внутрішніми краями картонних сторінок палітурної кришки.

Шпон

Пробільний матеріал, що використовується при виготовленні друкарських форм способу високого друку. Застосовується для збільшення пропусків між рядками. Довжина шпону – від 1 1/4 до 6 квадратів, кегль – від 1 до 4 пунктів.

Шрифт

Графічний малюнок накреслень літер і знаків, які складають єдину стилістичну та композиційну систему, набір символів визначеного розміру і малюнка. У вузькому друкарському сенсі шрифтом називається комплект друкарських літер, призначених для набору тексту. Шрифти розрізняються по характеру малюнка (гарнітурі), нахилу (прямий, курсивний, нахилений), насиченості (світлий, напівжирний, жирний), розміру (кеглю) тощо.

Шрифтове виділення

Використання шрифтів відмінних від основного тексту гарнітур, зображень, кеглів, а також заголовних і капітельних літер з метою виділення окремих частин тексту.

Штабель

Укладені в певному порядку стопи аркушів, зошитів, блоків або книг.

Штамп

Друкарська форма з рельєфним зображенням тексту або малюнка. Застосовується для тиснення з використанням фольги різних видів або при блінтовому і конгревному тисненнях на листівках, палітурах, обкладинках тощо.

Штанцювання

Див. висікання.

Штифтове приведення

Прецизійне поєднання на відтисненні кольороподілених зображень з використанням системи штифтів і штифтових отворів на фотоформах або друкарських формах.

Штрих-код (штриховий код, книжковий код EAN)

Товарний код журнальної, газетної продукції та книг, виконаний в стандарті Міжнародної асоціації товарної нумерації (EAN), є чергуванням темних і світлих смуг різної ширини. Код складається з, так званого, «прапора» продукції з трьох цифр: 978 – для книг; 977 – для журнальної і газетної продукції, подальших дев'яти цифр коду ISBN/ISSN, в яких зашифровані країна

виготівник, видавництво і порядковий номер видання. Остання тринадцята цифра є контрольною і розраховується за правилами коду Ян.

Штрихова ілюстрація

Ілюстрація, в якій всі елементи зображення (штрихи різної ширини, довжини і форми, плашки, окремі крапки або заливки) передаються однаковим по силі тоном, світлотою. До штрихової ілюстрації відносяться малюнки пером, силуетні малюнки, схеми, креслення, перемальовування з фотографій без тонування.

Штрихована лінійка

Набірна лінійка, що дає відбиток у вигляді вертикальних штрихів.

Штрихове зображення

Площинне зображення, що складається з елементів, що мають тільки один рівень яскравості (оптичній щільності) по відношенню до фону. Наприклад: креслення; графічні малюнки; зображення, виконані лініями.

Штрихове кліше

Друкарська форма високого друку, за допомогою якої передають на папір штрихове зображення.

Штриховий діапозитив

Штрихове зображення пряме по тональності і виготовлене на прозорій основі.

Штрихування

Нанесення прямолінійного поглиблення між відставом і картонною частиною палітурної кришки (на місці розстава) для поліпшення розкриваності книги та її зовнішнього вигляду.

Штрихування книг

В результаті штриховки отримується чітка лінія по місцю розстава палітурної кришки. Штриховці підлягають книги в суцільно-критих і складних палітурних кришках. Штриховці не підлягають книги які виготовлені з однієї деталі. Для виконання штриховки використовуються напівавтоматичні або автоматичні станки, пресувально-штрихувальні машини. Штриховка книг виконується плоским або дисковим тупим ножом, який нагрівають. Штриховка книг є остаточною технологічною операцією в процесі виготовлення книги.

Штукування

З'єднання двох картонних сторінок з корінцем і відставом при виготовленні складеної палітурної кришки.

Щільність вічка

Співвідношення між шириною і висотою вічка.

Щільність вуалі

Величина оптичної щільності фотографічної вуалі.

Щільність книги

Показник якості палітурно-брошурувальних процесів. Щільність вважається задовільною, коли закрита книга при натиску на неї пальцями помітно не зменшується в об'ємі (по товщині).

Щільність паперу

Маса паперу, виражена в грамах на квадратний метр (г/м²).

Ювілейне видання

Видання, приурочене до певної святкової або ювілейної дати.

Юстирування

Процес установки вузлів і деталей оптичних приладів в таке положення, при якому забезпечується їх оптимальна взаємодія і досягнення заданих експлуатаційних характеристик оптичної системи. Здійснюється при збірці системи і перед початком роботи з нею.

Яскравість

Світлова величина в світлотехніці, що характеризує випромінювання джерела світла або елемента його поверхні, що світиться, в певному напрямі. Яскравість кількісно оцінюється відношенням сили світла джерела в даному напрямі до площі проекції поверхні, що світиться, на площину, перпендикулярну цьому напрямку.

Яскравість кольору

Світлова величина, що характеризує щільність світлового потоку, відображеного зафарбованим предметом у напрямі спостерігача. У колориметрії і світлотехніці відносна яскравість кольору визначається по кривій ефективної чутливості ока.

Яскравість фарби

Відношення кількості відбитих фарбою променів до кількості падаючих.

Ясність (світлота)

Ступінь близькості кольору до білого називають ясністю (або світлотою). Будь-який відтінок при максимальному збільшенні ясності стає білим.

Ячейка

1) Найдрібніший друкуючий елемент форми глибокого друку, утворений растром. Ячейки рівні за площею, на відміну від друкуючих елементів форм високого і офсетного друку; 2) Найдрібніший поглиблений елемент растрової структури анілоксного (растрового) фарбного валу.

Список використаних джерел та літератури

1. Англо-русский словарь по полиграфии и издательскому делу / А.В. Виноградский, М.Г. Косенко, А.С. Раскин, Р.М. Уарова. – М. : РУССО, 1995. – 582 с.
2. Даль В. Тлумачний словник живої російської мови (онлайн версія). / В. Даль [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Dal-term-28805.htm>.

3. Довідник працівника видавничого об'єднання «Вища школа» / уклад. А. С. Кривошея. – К. : Вища шк., 1977. – 430 с.
4. Йордан Г. Основи поліграфії : навч. посіб. // За редакцією С. Гавенко – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 176 с.
5. Каган Б. Словарь полиграфических терминов : словарь / Борис Каган, Стефан Стефанов. – М. : Репроцентр М, 2005. – 588 с.
6. Каган Б. В. Термины полиграфии до 2014 года : толковый словарь терминов полиграфии с английскими эквивалентами / Б. В. Каган, С. И. Стефанов. – М. : URSS : ЛЕНАНД, 2017. – 1176 с.
7. Короткий тлумачний словник поліграфічних термінів / уклад. : Ю. Жидацький, К. Логач ; рец. : З. Палига, І. Козловська. – Львів : Основа, 1996. – 48 с.
8. Короткий російсько-український словник поліграфічних і видавничих термінів / уклад. : В. І. Бова, М. П. Доломіно ; рец. : С. М. Шаховський, В. О. Вінник. – К. : Техніка, 1969. – 116 с.
9. Стефанов С. И. Краткий словарь полиграфических терминов / С.И. Стефанов, В.Н. Филин. – Москва : Мир кн., 1993. – 84 с.
10. Огар Е. І. Українсько-російський та російсько-українській словник-довідник з видавничої справи / Е. І. Огар ; рец. Л. О. Симоненко, І. А. Мельник. – Львів : Палітра друку, 2002. – 224 с.
11. Партико З. В. Словник видавничих термінів / З. В. Партико. – Запоріжжя: КПУ, 2013. – 68 с.
12. Поліграфія та видавнича справа : рос.-укр. тлумачний слов. / уклад. : Б. В. Дурняк, О. В. Мельников, О. М. Василюшин, О. Г. Дячок ; [Авт.] перед. сл. Г. І. Миронюк ; М-во освіти і науки України ; рец. : А. К. Дорош, Р. Г. Іванченко, Е. Т. Лазаренко, Я. І. Чехман. – Львів : Афіша, 2002. – 456 с.
13. Російсько-український словник найбільш вживаних поліграфічних термінів / уклад. : В. Р. Буртник, О. Ю. Павлова, Т. В. Стратійчук. – Львів : Полігр. технікум, 1989. – 58 с.
14. Словник книгознавчих термінів / уклад. : В. Я. Буран, В. М. Медведєва, Г. І. Ковальчук, М. І. Сенченко ; Кн. палата України ; наук. ред. : Н. О. Петрова, Г. М. Плиса, Т. Ю. Жигун. – К. : Аратта, 2003. – 160 с.
15. Таланчук П. М. Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи / П. М. Таланчук, С. Я. Ярема, Ю. М. Коровайченко, С. М. Ярема, В. С. Моргонюк ; рец. Р. Іванченко, Б. Валуєнко, А. Шурубуря. – К. : Ун-т «Україна», 2006. – 664 с.
16. Толковый полиграфический словарь / сост. М. Д. Бриллиант. – Санкт-Петербург : Университетская книга, 2015. – 750 с.
17. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця / М. Тимошик ; рец. Ю. П. Дяченко, В. О. Карпенко, Н. І. Черниш. – 2-е вид. – К. : Наша культура і наука, 2006. – 560 с.
18. Каченко В. П. Енциклопедія видавничої справи : навч. посіб. / В. П. Каченко, І. Б. Чеботарьова, П. О. Киричок, З. В. Григорова. – Х. : Прапор, 2008. – 320 с.
19. Шевченко В. Е Англо-український тлумачний словник редакційно-видавничої комп'ютерної термінології / В. Е. Шевченко ; рец. Б. І. Черняков, Н. В. Зелінська. – К. : Либідь, 2006. – 320 с.
20. Український тлумачний словник видавничо-поліграфічної справи / уклад.: П. О. Киричок, О. М. Величко, С. Ф. Гавенко, О. В. Зоренко, Т. Ю. Киричок, Т. В. Розум; передм. П. О. Киричка. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – 895 с.
21. Шпак В. Поліграфія: книга редактора : навч. посіб. / В. Шпак. – К.: ДП «Експрес-об'ява», 2017. – 336 с.
22. Энциклопедический словарь. / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон; под ред. И. Е. Андреевского. – СПб.: Типо-Литография И. А. Ефрона, 1892. – 478 с.
23. Ярема С.М. Видавничі поліграфічні технології та обладнання (загальний курс) : навч. посіб. / С.М. Ярема. – К. : Ун-т «Україна», 2003. – 320 с.

Довідкове видання

Словник сучасних поліграфічних термінів : книга редактора

Укладач:
Шпак Віктор Іванович

Підготовка видання до друку
Лілія Ребрик

Формат 60х90/16. Ум. друк. арк. 8,5.
Наклад 300 прим. Зам. № 512

Видавець
ДП «Експрес-об'ява»
вул. Гоголівська, 22-24, Київ-54, 01054.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 4770 від 23.09.2014 р.

Виготовлювач
Видавництво «Фірма "ІНКOS"»
04050, м. Київ, Пилипівський пров., 4
Свідоцтво №2006 від 04.11.2004 р.